

מדינת ישראל

-טיוטה-

הגיוור בישראל

דו"ח והמלצות

מאת

משה נסים

ירושלים, התשע"ח - 2018

"וַתֹּאמֶר רוּת אֶל-תַּפְּגֵעִי-בִי לְעֶזְבֶּךָ לְשׁוּב
מֵאַחֲרַיךָ כִּי אֶל-אִשׁוֹר תֵּלְכִי אֵלַי וּבְאִשׁוֹר תְּלִינִי
אֵלַיִן עִמּוֹד עַמִּי וְאֵלֶיךָ אֵלֹהֵי . בְּאִשׁוֹר תִּמּוּתִי
אֲמוֹת וְשָׁם אֶקְבְּרָה כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יוֹסִיף כִּי
הַמָּוֶת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינְךָ".
רות פרק א', פסוקים ט"ז-י"ז

דברי הקדמה

הרקע להקמת הוועדה

ביום כ"ד באב התשע"ז - 16.8.2017 הודיע ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, על מינויו של הח"מ, שר המשפטים ושר האוצר לשעבר, לגיבוש המלצות בסוגית הגיור בישראל.

הרקע למינוי זה הוא היותן של כמה עתירות, תלויות ועומדות, בפני בית המשפט הגבוה לצדק לשם הכרה בגיורים לא אורתודוקסיים שנערכו בישראל לצורך חוק השבות, התשי"א-1950 (בג"ץ 11013/05 נטליה דהן נ' שר הפנים). הליך משפטי זה קשור בטבורו לפסק דין שניתן בשנת 2016 אשר הכיר בגיורים אורתודוקסיים פרטיים לצורך חוק השבות (בג"ץ 7625/06 מרטינה רגצ'ובה נ. שר הפנים (פורסם באר"ש 31.3.2016)).

נוכח ההליכים המשפטיים התלויים ועומדים ובעקבות פסק הדין בעניין רגצ'ובה, ביקש משרד הפנים לקדם הצעת חוק ממשלתית בנושא ההכרה בגיורים פרטיים הנערכים בישראל. הצעת החוק ביקשה לקבוע כי יוכרו אך ורק גיורים שנעשו במעריך הגיור הממלכתי. ביום 10.5.2017, הפיץ משרד הפנים את תזכיר חוק גיור ממלכתי בישראל, התשע"ז-2017, וביום 25.6.2017 אישרה אותו ועדת השרים לענייני חקיקה.

אישור טיוטת החוק בוועדת שרים יצר ביקורת חריפה וקמה צעקה גדולה מאת גורמים שונים ביהדות העולם אשר תבעו שלא לקדם את הצעת חוק זו.

בעקבות הלחץ הציבורי שנוצר התנהלו מגעים עם הגורמים השונים והוחלט לפנות לבית המשפט הגבוה לצדק בבקשה שלא להכריע בעתירות לתקופה של חצי שנה, ואילו הממשלה מצדה התחייבה להשעות כל מהלך לשינוי החקיקה בכנסת בתחום הגיור בתקופה זו.

מהלכים אלו נועדו לאפשר קידום וגיבוש הסכמות, כדי לנסות להגיע לפתרון מוסכם ככל האפשר של המחלוקות בנושא הגיור בישראל, בשל השאיפה לשמור על אחדות העם היהודי.

ראש הממשלה הודיע כי לשם כך הוא יקים צוות לגיבוש המלצות להסדר בסוגית הגיור בישראל.

בעקבות פניית ראש הממשלה, ושיחות שהתקיימו עם גורמים שונים, סוכם כי תוקם ועדה של איש אחד. ואכן, ראש הממשלה מינה את הח"מ לגבש המלצות בסוגיית הגיור בישראל.

וזו לשון כתב המינוי :

"אבקשך לפעול לגיבוש המלצות בסוגיית הגיור בישראל, במטרה להביא להסכמות בסוגיה משמעותית זו ולחיזוק האחדות בקרב העם היהודי, ותוך כיבוד מורשת ישראל"

כתב המינוי מיום ב' בחשון התשע"ח - 22.10.2017 מצ"ב כנספח א'.

עבודת הוועדה

לאחר השלמת ההכנות הלוגיסטיות לפעילות הוועדה ואיוש צוות מזכיר ומזכירות, הפיצה הוועדה ביום 17.11.2017 קול קורא לציבור להביע עמדה ולהעלות הצעות בכל הנוגע לסוגיית הגיור. בעקבות זאת, התקבלו פניות רבות מגורמים שונים העוסקים בתחום הגיור.

הוועדה קיימה כ-20 ימי פגישות, רובם ימים שלמים, ונפגשה עם עשרות רבות של גופים ואישים שונים. בין היתר נפגשה הוועדה עם הרבנים הראשיים לישראל, אישי ציבור חשובים שעסקו בגיור בעבר ובהווה, חברי כנסת, רבנים, אנשי אקדמיה, גורמים ממשלתיים, נציגי מכוני ההכנה לגיור, נציגי התנועה הרפורמית והתנועה המסורתית, ראשי הפדרציות של צפון אמריקה ועוד.

כמה מהמוזמנים הופיעו בפני הוועדה יותר מפעם אחת.

רשימת האישים והגופים עמם נפגשה הוועדה מצ"ב כנספח ב'.

נציין כי הוועדה ערכה ביקור בבתי הדין המיוחדים לגיור ונכחה במעמד בו המתגיירים מופיעים בפני בית הדין לגיור בסוף ההליך.

דברי תודה והערכה

עו"ד יגאל-עם (איגל) פז, ממחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים, שימש כעוזר לוועדה וריכז את עבודתה. תודתי נתונה לו על תרומתו הרבה והחשובה הן בריכוז העבודה והן בעצה ותושיה.

גבי נופר עידו, ממשרד ראש הממשלה, שימשה כמזכירת הוועדה ועשתה את מלאכתה בתבונה רבה, ביעילות ובכבוד רב.

כמו כן, ברצוני להודות לד"ר נתנאל פישר, ד"ר קובי שפירא ועו"ד רועי שויקה, שעברו על טיוטת הדו"ח והעירו את הערותיהם המועילות.

להלן דו"ח הוועדה :

תוכן העניינים

3.....	דברי הקדמה.....
7.....	ראשית אמרים.....
7.....	א. סוד הקיום של העם היהודי.....
7.....	ב. שערי הכניסה לעם היהודי.....
8.....	ג. מצוות אהבת הגר.....
9.....	ד. גרים נודעים.....
10.....	הגיוור מהו.....
11.....	כיצד מתגיירים.....
11.....	עיקרי הפסיקה ההלכתית.....
12.....	א. תקופת התלמוד.....
13.....	ב. פסיקתו של הרמב"ם.....
15.....	ג. הפוסקים מהדורות הקודמים.....
18.....	ד. השקפתם של הפוסקים האחרונים.....
25.....	גיוור קטינים.....
25.....	א. דעת השוללים.....
26.....	ב. דעת התומכים.....
28.....	הגיוור בישראל – סקירה היסטורית ומשפטית.....
28.....	א. תקופת המנדט.....
30.....	ב. לאחר הקמת המדינה.....
30.....	ג. סקירת הפסיקה המשפטית.....
44.....	ד. הביקורת על היעדר חקיקה בעניין הגיוור.....
46.....	ה. ניצני העלייה מברית המועצות.....
47.....	ו. הצעת הראשון לציון הרב נסים זצ"ל.....
48.....	ז. בואה של העליה ההמונית.....
50.....	ח. המלצות ועדת נאמן.....
51.....	ט. המלצות ועדת חלפון.....
52.....	מערך הגיוור הממלכתי.....
53.....	א. ראש מערך הגיוור.....
53.....	ב. בתי הדין המיוחדים לגיוור ודיני הגיוור.....
53.....	ג. המבנה הארגוני של מערך הגיוור.....
55.....	ד. הליך הגיוור.....
58.....	ה. גיוור של נתינים זרים.....
59.....	ו. מכוני ההכנה לגיוור.....
62.....	ז. הליך הגיוור בצה"ל.....

64.....	החלטות הממשלה - ניתוח התוצאות.....
64.....	א. בעיית הבעיות.....
67.....	ב. בתי הדין המיוחדים.....
69.....	ג. סכנת ההתבוללות.....
70.....	קריאה וזעקה: עת לעשות היא.....
71.....	א. לא בתי דין פרטיים לגיור.....
71.....	ב. דרושה רשות לגיור ממלכתי.....
72.....	ג. גיור המוכר על כל הזרמים והמאפשר נישואין למתגייר.....
76.....	ד. הכרה בגיורי חו"ל.....
78.....	פרק ההמלצות.....
84.....	א. הגיור – אתגר לאומי.....
85.....	דברי סיום.....
86.....	הסכמות להמלצות.....
91.....	נספחים.....
92.....	נספח א' - כתב מינוי.....
93.....	נספח ב' – רשימת מוזמנים שהופיעו בפני הוועדה.....
97.....	נספח ג' – נוסח הצעת חוק הגיור הממלכתי, התשע"ח-2018.....
114.....	נספח ד' – רבני ערים כדייני גיור.....

"הכניסה לעם היהודי היא דרך הגיור"
אין כניסה- ללא גיור"
(אחד העם, כל כתביו עמ' ק"ד)

ראשית אמרים

סוד הקיום של העם היהודי

עם מתן תורה בני ישראל הפכו להיות עם ישראל-העם היהודי: "היום הזה נהיית לעם" (דברים כ"ז 9).

נצטוונו לשמור על ייחודו של עמנו: "ואבדיל אתכם מן העמים" (ויקרא ב' 26) ולכן נישואי תערובת נאסרו: "לא תחתן בס" (דברים ז' 3).

האזהרה להימנע מנישואי תערובת, שלא להתבולל בין העמים וההקפדה על שמירת הזהות היהודית, הם סוד קיומו של עמנו והישרדותו עד עצם היום הזה, ואנו מאמינים ומקווים: לנצח נצחים. בזה נבדל עמנו משאר האומות. שהרי אימפריות גדולות ותרבויות שלמות מעמי קדם נעלמו ממפת הקיום כלא היו או נטמעו בתרבויות אחרות בלא להשאיר זכר. עם ישראל הגם שסבל אלפי שנים ממלחמות, מכיבושים, מגירושים, מפוגרומים, ממסעות צלב, מאינקוויזיציות, מעלילות ומן השואה האיומה והנוראה- חי וקיים ואף חזר לארצו ולמולדתו והקים שוב את מדינת הלאום שלו.

נעלה מספק הוא כי אלמלא שמר העם היהודי על זהותו הוא היה נעלם באבק ההיסטוריה בלא שיישאר ממנו שריד ופליט, כדרכם וגורלם של העמים האחרים. זו אינה תיאוריה אלא עובדה מוצקה הקוראת בקול גדול: הימנעות מהתבוללות וטמיעה היא המרשם והערובה להמשך קיומו של עמנו.

אלמלא שמר העם על ייחודו וזהותו התנועה הציונית לא הייתה באה לעולם, ואין צורך לומר גם לא מדינת ישראל וארצנו זרים היו יושבים בה.

שערי הכניסה לעם היהודי – פתוחים

אכן, נישואי תערובת נאסרו אך שערי הכניסה לעם היהודי לא ננעלו והם פתוחים לרווחה. ולא זו בלבד שהשערים פתוחים תורת ישראל ציוותה אותנו לאהוב את הבאים להסתפח לעמנו, את הגר.

"ואהבת את הגר" (דברים י' 19) והמסתפחים אלינו נקראים "גרי צדק". התורה גם מצווה ומטיפה לנו לקבל את הגר ולהעניק לו שוויון מלא¹: "הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר חוקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהיה לפני ה'. תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם" (במדבר ט"ו 15-16). כמו כן, נאסר עלינו לצער את הגר או להזכיר לו את עברו "וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" (שמות כ"ג 9).

על הדיינים נאסר להטות את הדין לגרים: "לא תטה משפט גר ויתום" (דברים כ"ד 17) והמדרש אומר: "גר שבא להתגייר פושטין לו יד להכניסו תחת כנפי השכינה" (ויקרא רבה ב' ת') וכן: "גרים הרבה הקב"ה אוהב אותם- שהניח משפחתו ובית אביו ובא לו אצלנו" (במדבר רבה ת' ב'). והגמרא במסכת יבמות (דף מ"ז ע"ב) אומרת כי גר "שנתגייר הרי הוא כישראל לכל דבר".

מצוות אהבת הגר

המצווה "ואהבתם את הגר" (דברים י', י"ט) לדברי חז"ל, היא המצווה הנזכרת ביותר בתורה מכל תרי"ג המצוות: 36 פעמים (בבא מציעא נ"ט, ב'), וקיימת ספרות ענפה בסוגיה זו של אהבת הגר.

תורת ישראל מזהירה גם לשמור על כבודו ועל ממונו של הגר בנימוק הרגשי שגם אנו, בני ישראל, היינו גרים בארץ מצרים והרגשנו את "הטעם המר" של הגרות (שמות כ"ב, כ': כ"ג, ט'), וחכמינו ז"ל לימדונו על היחס הראוי כלפיו: "חביבים הגרים בעיני הקב"ה, שבכל מקום המקרא מקיש אותם לישראל", והם מציינים שם היקשים רבים (מדרש רבה במדבר ח', ב'); "כל המקרב את הנכרי ומגיירו – כאילו בראו", ו"גר שנתגייר דומה לקטן שנולד" (יבמות מ"ח, ב'; בכורות מ"ז, א'). כלומר, דומה הוא לקטן שנולד ואין מזכירים לו את היותו גר. הגרות מוחקת את זהותו ואת מעשיו הקודמים, והוא כלידה (מחדש) עצמאית, כאילו נולד יהודי.

הנביא ישעיהו אומר:

"ואל יאמר בן הנכר הנלווה אל השם לאמר הבדל יבדילני השם מעל עמו" וכן:
"והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי
כי ביתי בית תפלה ייקרא לכל העמים נאום השם אלהים מקבץ נדחי ישראל, עוד אקבץ
עליו לנקבציו" (ישעיהו נ"ו, ג').

ר' שמעון בר-יוחאי (מכילתא דר"י, מסכתא דנזיקין, פרשה י"ח) אומר:

"ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וכי מי גדול מי שאוהב את המלך או מי שהמלך
אוהבו? הוי אומר מי שהמלך אוהבו שנאמר; ואוהב גר (דברים י', י"א).

¹ פסוקים אלה מדברים אמנם על גר תושב, אך יש בהם כדי ללמוד, ואכן רבים למדו מפסוקים אלה על מצוות אהבת גרי הצדק.

והתלמוד במסכת יבמות (יבמות מ"ז) מביא את דברי רבי ברכיה :

"אמר רבי ברכיה: כנגד מי אמר 'בחוץ לא ילין גר'? אלא עתידים גרים להיות כוהנים משרתים בבית-המקדש, שנא': 'ונלווה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב'. ואין 'ונספחו' אלא כהונה, שנא' 'ספחני נא אל אחת הכהונות' שעתידין להיות אוכלין מלחם הפנים, לפי שבנותיהן נישאות לכהונה.

הרמב"ם באיגרת חמה ומלבבת אל גר הצדק עובדיה כותב :

"דע שהחובה שחייבתנו התורה על גרים, גדולה היא מאוד. על האב ועל האם נצטוונו בכיבוד ובמורא, ועל הנביאים לשמוע להם, ואפשר שיכבד אדם ויירא וישמע ממי שאינו אוהבו; ועל הגרים ציוונו באהבה, דבר המסור ללב: 'ואהבתם את הגר' (דברים י', י"ט), כמו שציוונו לאהוב את שמו: 'ואהבת את ה' אלוהיך' (שם ו', ה'). והקב"ה בכבודו אוהב את הגר, שנאמר "ואוהב גר".

הוראינו לדעת כי לא רק שהדלת לבאים להסתפח לעמנו פתוחה אלא התורה מרעיפה שבחים ומעלות על הגר שהקב"ה בכבודו ובעצמו אוהבו.

גרים נודעים

עוד בתקופת המקרא ידוע לנו על גיורים וגרים. **אברהם אבינו ושרה אמנו** גיירו: "ואת הנפש אשר עשו בחרן". **יתרו** חותן משה: "עתה ידעתי כי גדול אלהים מכל האלהים".

הגיורת הנודעת ביותר הלא היא **רות המואביה** שעברה לעם היהודי ולדת היהודית בחסות משפט המפתח שלה באומרה: "עמך עמי ואלהיך אלהי". מהגיורת רות נולד עובד ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד (מלך ישראל).

כמה גרים וצאצאי גרים היו מגדולי ישראל בתקופת התורה, התלמוד ואילך, כגון: **שמעיה ואבטליון, ר' עקיבא, ר' מאיר, אונקלוס הגר ועוד.**

"חביבה ארץ ישראל שהיא מכשרת הגרים" – מסכת גרים, פרק ד' הלכה ה'.

"עמך עמי ואלהיך אלהי"

רות המואביה

הגיור – מהו ?

הגיור במקורות ישראל הוא שניים: קבלת הדת היהודית והסתפחות לעם היהודי. אין הגדרה טובה יותר למעשה הגיור מאשר זו של **רות המואביה**: "עמך עמי ואלהיך אלהי", זהו מעשה הגיור.

ביהדות אין הפרדה ואין פיצול בין דת ללאום. **רבי סעדיה גאון** הגדיר זאת כך:
"אומתנו אינה אומה בלא תורותיה".

הרב הראשי לישראל הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל (תחומין ב' תשמ"א עמ' 170) אומר:
"גרות המסתייגת מהיסוד הלאומי אינה גרות ומאידך גיסא התאזרחות מדינית לא דתית אינה גרות".

פרופ' מרטין בובר (הומאניות עברית "תעודה וייעוד" עמ' 130) קובע:

"ישראל... הוא העם היחיד בעולם, שמראשיתו הוא לאום וציבור דתי כאחד. האחדות היסודית של לאום וציבור דתי בישראל היא שקיימה אותו בגלות... מי שמנתק קשר זה, מנתק את חיי ישראל".

הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל בעל "שרידי אש" בהשיבו פניית ראש הממשלה דוד בן גוריון אל חכמי ישראל בשאלת מיהו יהודי קובע:

"אנו מבחינים בין ישראל לעמים ביחס הדת או הלאומיות. אצלם אין הדת קשורה בלאומיותם... אצלם אין ייחודם הלאומי קשור בדתם, כי אם בסגולת הגזע והדם והשפה וההיסטוריה המשותפת. הדת הנוצרית או האסלאמית, איננה נחלתו של עם מיוחד. הן כוללות במסגרתן הכנסייתית עמים שונים ואפילו שונאים זה לזה... אצלנו זהה הדת עם לאומיותנו. כל מי שיוצא מן הדת הישראלית, הוא מודח בכך מעם ישראל".

ד"ר יעקב הרצוג בספרו "עם לבדד ישכון", עמ' 68 כותב:

"מלבד העם היהודי, אין לך עם בעולם שיש לו דת אחת, ואין לך דת אחת בעולם שיש לה עם אחד".

ונשיא ביה"מ העליון (בדימ') פרופ' אהרון ברק קובע בפסק דינו בבג"צ (2597-99,2859-99) כהאי לישנא:

"גיור הוא מושג דתי. יש בו מעשה של קבלת עול היהדות והיספחות לעם ישראל. לצורך חוק השבות נדרש, אפוא, לבחון גם את יחסה של הדת לגיור".

כיצד מתגיירים:

אמרנו כי היהדות פתוחה למבקשים להצטרף אליה והתורה מצווה לאהוב את הגר אך התורה עצמה לא אמרה אף לא ברמז כיצד מתגיירים. עובדה זו הציבה פתח לפסיקות ולפרשנויות של חכמי ישראל מתקופת התלמוד ואילך ברשת הענפה של פוסקים גדולים ונישאים שבכל דור ודור. הגישה הבסיסית בנושא הגיור של חכמינו הייתה בדרך כלל חיובית וידידותית. במרוצת הזמן חל שינוי בגישה בכורח הנסיבות של אותו זמן.

בצאת ישראל ממצרים עלה עימם ערב רב: "וגם ערב רב עלה עימם" (שמות פרק י"ב, פסוק ל"ח). בימי מרדכי ואסתר נאמר: "ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם".

אחרי החורבן ובזמן הרדיפות קבלת גרים היתה זהירה.

כך למשל אומרת הגמרא (מסכת יבמות כ"ד): "גרים לא קיבלו לא בימי דוד ולא בימי שלמה". בימי עזרא ונחמיה כשהתברר שהעולים מהגולה היו נשואים לנשים נוכריות, ציוו לגרש את הנשים כי הן לא רצו להתגייר. היו תקופות ששללו את הגיור ש"קשים גרים לישראל כספחת". לעומת זאת היו תקופות של גישה חיובית לגרים עד שנאמר: "לא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיסתפחו עליהם גרים". הרשב"ץ בספר "זוהר הרקיע" אומר שמצוות עשה מן התורה לגייר ליהדות.

נביא להלן מקצת מהים הגדול של הדעות והפסיקות:

עיקרי הפסיקה ההלכתית

בתלמוד הבבלי נקבע כי גיור הוא בפני בי"ד של שלשה: "אמר ר' חייא בר-אבא אמר ר' יוחנן: גר צריך ג' משפט כתיב ביה, מפרש רש"י כתיב משפט ואין משפט פחות מ-ג'" (יבמות מ"ו ע"ד).

בגיוור תפקיד בית הדין הוא לבדוק אם בקשה לגיוור לא היה בה מניע זר- פסול, והחשש למניעים זרים של המתגיירים הביא את החכמים להקפיד בבדיקת המניע.

כבר בתקופת התלמוד נחלקו הלל ושמאי בגישתם לגיוור. שמאי החמיר, הלל כדרכו הקל, ונכון היה לקבל גרים אף שלא התחייבו לשמור את כל המצוות.

תקופת התלמוד

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ל' עמוד ב ודף ל"א עמוד א :

”תנו רבנן : לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי...”

תנו רבנן : מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו : כמה תורות יש לכם? אמר לו : שתים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו : שבכתב- אני מאמינך, ושבעל פה- איני מאמינך. גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל- גייריה, יומא קמא אמר ליה : א"ב ג"ד, למחר אפיק ליה. אמר ליה : והא אתמול לא אמרת לי הכי? אמר לו : לאו עלי דידי קא סמכת? בעל-פה נמי סמוך עלי!

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו : גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו : דעלך סני לחברך לא תעביד- זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור”.

אולי האמירה המשמעותית בנושא הגיוור בתלמוד היא זו (יבמות מ"ז) :

”תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו : מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם, אם אמר יודע אני ואיני כדאי- מקבלין אותו מיד! ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני... ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו”.

התלמוד הירושלמי במסכת קידושין פרק ד אומר :

”המתגייר לשם אהבה וכן איש מפני אשה וכן אשה מפני איש וכן גירי שולחן מלכים וכן גירי אריות וכן גירי מרדכי ואסתר אין מקבלין אותן רב אמר הלכה גרים הם ואין

דוחין אותן כדרך שדוחין את הגרים תחילה אבל מקבלין אותן וצריכין קירוב פנים שמא גיירו לשם".

ועוד זאת (יבמות כ"ד ע"ב) :

"אחד איש שנתגייר לשום אשה, ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים, לשום עבדי שלמה - אינן גרים, דברי רבי נחמיה. שהיה רבי נחמיה אומר: אחד גירי אריות, ואחד גירי חלומות ואחד גירי מרדכי ואסתר - אינן גרים, עד שיתגיירו בזמן הזה... אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמי דרב: הלכה כדברי האומר כולם גרים".

בתלמוד הירושלמי – בסוגיה מקבילה – מובאים דברי רב בלשון זו :

"רב אמר: הלכה גרים ואין דוחים אותן כדרך שדוחים את הגרים תחילה, אבל מקבלין אותן וצריכים קירוב פנים שמא גיירו לשם [שמיים]" (קידושין, פרק ד' הלכה א).

קבלת גרים היא עניין מובהק של מדיניות הלכתית, על רקע נסיבות הזמן והמקום, וגם בהלכה הבתר-תלמודית – התעוררו מחלוקות בידי הגיור השונים עד שנתגבשו הלכות הגיור אצל הפוסקים. הרמב"ם כורך בהודעת המצוות למתגייר את "עיקרי הדת, שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם [עבודת כוכבים] ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ואין מאריכין בדבר הזה".

פסיקתו של הרמב"ם

הרמב"ם עסק הרבה בנושא הגיור. בתשובות הרמב"ם הוא כותב במפורש שהוא פוסק לקולא בסומכו על דבריהם ז"ל: עת לעשות לה' הפרו תורתך, וזאת אע"פ שיש בזה כעין עבירה (תשובות הרמב"ם מהדורת בלאו, כרך ב' סי' רי"א)². יש להניח כי הטעם שהרמב"ם מקל הוא כדי למנוע נישואי תערובת.

נביא כאן את עיקרי השקפתו של הרמב"ם :

הרמב"ם פותח את עמדתו כבר בהלכה א' (איסורי ביאה פרק י"ג) : "בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית, במילה בטבילה ובקרבן". אין זכר לקבלת מצוות.

² הדברים נאמרו אמנם באופן כללי בהקשר לנטען על ה"שפחה", אבל ניתן ללמוד מהם באופן ישיר גם על ענייני הגיור.

בהלכה ד' (פרק י"ג) אומר הרמב"ם: "וכן לדורות, כשירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן".

להלן הוא אומר: מודיעים למועמד עיקרי הדת שהוא ייחוד ה' ואיסור ע"ז... ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות, ואין מאריכין בדבר זה (הלכות איסורי ביאה, פרק י"ד הלכה א', ב').

"ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו, שמא יגרום לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה. שבתחילה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון ורכים. וכן הוא אומר: "בחבלי אדם אמשכם", ואחר כך "בעבותות אהבה" (איסורי ביאה י"ד, ב').

ובהמשך הוא כותב: "ומפני זה אמרו חכמים קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת, שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל, וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו" (איסורי ביאה י"ג, יט').

ועוד אומר הרמב"ם: "כל מי שיתגייר עד סוף כל הדורות, וכל המייחד שמו של הקדוש ברוך הוא, כמו שהוא כתוב בתורה, תלמידו של אברהם אבינו עליו השלום ובני ביתם הם כולם... ואין שום הפרש כלל בינינו ובינם לכל דבר" (שו"ת הרמב"ם סימן שסט).

וכך הוא כותב לעובדיה הגר: "ודע שחובה שחייבתנו התורה על הגרים גדולה היא. על האב ועל האם נצטוונו בכבוד ומורא ועל הנביאים לשמוע להם, ואפשר שיכבד אדם ויירא וישמע ממי שאינו אוהבו, ועל הגרים ציוונו באהבה רבה המסורה ללב ואהבתם את הגר וגו' כמו שציוונו לאהוב את שמו ואהבת את ה' אלהיך, והקב"ה בכבודו אוהב גר, שנאמר ואהב גר לתת לו לחם ושמלה" (תשובות הרמב"ם ח"א עד' ד').

המסקנה מהשקפת הרמב"ם אומר הגאון ר' שלמה דיכובסקי שליט"א בספרו "לב שומע לשלמה" שגם בימים עברו רוב הגרים לא התמידו בשמירת מצוות ואעפ"כ לא עקרו את גיורם, לדעת הרב עולה גם מדברי הרמב"ם שקבלת מצוות אינה חלק ממעשה הגיור, אלא תנאי לבי"ד שלא להזדקק למתגייר שאינו חפץ בקיום מצוות. בתי-דין של הדיוטות לא הקפידו על קבלת מצוות ובכל זאת גיורם תפס.

אכן, הרמב"ם אומר בהמשך: "גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן ומל וטבל בפני שלושה הדיוטות, הרי זה גר ואפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגויים... וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו. ואפילו חזר ועבד עבודה זרה- הרי הוא כישראל

מומר שקידושיו קידושין ומצוה להחזיר אבדתו, מאחר שטבל נעשה כישראל. ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואף על פי שנתגלה סודן³ (איסורי ביאה י"ג הלכה יח').

עמדת ה**תוספות** לעומת הרמב"ם היא שונה. התוספות (מסכת יבמות, דף מ"ה, ע"ד) הטביעו את המונח "קבלת המצוות מעכבת".

ה"בית יוסף" פסק "שהכל כפי ראות עיני בית-דין".

הרמ"א (אה"ע, סי' ב' סעיף ה) כותב: "משפחה שנתערב בה פסול ואינו ידוע לרבים, כיון שנטמעה נטמעה, והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה, אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבא".

נעבור עתה לכמה פסיקות של גדולי הפוסקים מהדורות שקדמו לנו.

הפוסקים מהדורות הקודמים

מעיון בפסקיהם, ייווכח הקורא כי הם, לרבות כמה מאלה שהשתייכו לזרם הקרוי בימינו הזרם החרדי, ראו לנכון להקל בגיור, כנראה בשל המציאות שחוו בזמנם, ריבוי נישואי התערובת עם כל המשתמע מזה ובעיקר כאשר מדובר על אלה שקשרו את גורלם עם העם היהודי, אע"פ שהיה ברור שלא כולם יהיו שומרי מצוות.

להלן פסיקותיהם⁴:

הרב אליהו גוטמכר (1795-1874) תלמידו של רבי עקיבא איגר (שו"ת ר"א גוטמכר, יורה דעה, סי' פ"ז):

"במקור דברים אלו יש לנו לשפוט היכא שיש ספק אם עושים לשם שמים או לא [...] שיש לכל בעל הוראה יותר לצדדו לקבלו מלקבלו [...] שיש יותר אחריות בדחיה ממה שיש בקבלה אם הוא שלא כדין. דנחזי אנו, אם מטעה אותנו שאמר שהוא לשם שמים והוא שקר, ועל זה קיבלנו אותו, מה הרעש הגדול, הוא מבואר.. בשולחן ערוך סוף סימן רס"ח שגם ודאי היה שלא לשם שמים וגם הבית דין ידעו ועברו וקבלו, הוא גר

³ יצוין כי יש פוסקים הלומדים מפסיקתו של הרמב"ם דווקא את האפשרות לביטול גיור. כך למשל הם מסיקים מתוך דבריו של הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה י"ג, ט"ו: "ואף כל פי כן היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו בית דין הגדול חוששין להם: לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום, ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם".

⁴ חלק מהמקורות הובאו מספרו של ד"ר נתנאל פישר "אתגר הגיור בישראל", בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, עמ' 220.

גמור [...] (ואם אין מאמינים אותו ודוחים אותו ובאמת הוא גר צדק, ויש לו הארה קדושה [...] עד כמה מכשול הזה מגיע [...] **על כן לעניות דעתי כל נכרי שבא לגיור ויש מבא שמחשבתו הוא לטובה, וגם אם יש איזה ספק בו עדיין, שוב מותר ללמדו סדר התפילות וידיעות מועטות, עד שיגיע לו רשות ממשלה לגייר, ואז מגיירים אותו**."

הרב דוד צבי הופמן (הרד"ץ הופמן; 1843-1921); מגדולי הפוסקים של יהדות גרמניה (שו"ת מלמד להועיל, חלק ג' סימן ח'): :

"כדי להציל את ישראל מאיסור חמור בוודאי טוב שיגיירו האשה הנכרית [...] ויש לומר דבאמת אם אומרת בפירוש שאינה רוצה לקבל מצוה זו אסור לקבלה, אבל בנידון דידן הרי אינה אומרת כן בפירוש, **ואם כן אף שאנו יודעין שתעבור על איסור זה, מכל מקום בשביל תקנת הכהן ובשביל תקנת זרעו מקבלין אותה**. גם יש לומר [...] אם אנו מגיירין אותה משום תקנתא דישאל ודאי מוטב שתתגייר ולא יופסד זרע ישראל ולא יתחייב ישראל כרת על ידה, אף שיעשו שניהם איסורא זוטא [...] ובפרט דבנידון דידן יש עוד לחוש שאם תשתגע האשה מחמת שאין מקבלין אותה, יהיה חלול השם חס וחלילה שיאמרו שישראל אינן מרחמין על נכרית".

הרב רפאל אהרן בן-שמעון (1848-1928); הרב הראשי ונשיא בית הדין של קהיר במשך כ-30 שנה ("נהר מצרים", הלכות גרים, עמ' קי"א-קי"ב): :

"אכן בנדון שאיש ישראל נלכד באהבת בת הנכר וישב עמה כמה זמן ואי אפשר שיפרדו [...] כאשר בעוונותיו הרבים עניין כהזה הוא חזון נפרץ בזמן הזה. **אנחנו מקבלים לגייר את האשה והבנים הגם שכל מבין יודע סיבת גירות האשה [...] ועל כן אנחנו מעלימים עין ומקבלים אותם [...] וכן עשינו פעמים רבות [...] ואע"פ שאנחנו יודעים דברים שבלב אין אנחנו מדקדקים הרבה**".

הרב יהודה לייב צירלסון (1860-1941); ממייסדי תנועת "אגודת ישראל" (שו"ת "עצי הלבנון", יורה דעה, סימן ס"ג): :

"על דבר בחורים אחדים [...] והשחיתו את דרכם במדה כזו שלקחו להם נשים נוכריות [...] אמנם כעת רוצות אלה הנשים להתגייר, למול את בניהם שילדו כבר ולנהוג בדת ישראל כראוי וכבר החלו ללמוד עברית [...] הנה הגם שהרמב"ם העלה ש'המצווה הנכונה' היא שלא לגייר את אלה, שניכר מתוך עניינם שכל התגיירותם היא רק בשביל פניה חומרית [...] הלכך בשעת הדחק שלפנינו אפשר שפיר להתיר אפילו את הגיור דלכתחילה [...] על אחת כמה וכמה בנידון דידן שעל ידי גיור אותן הנשים היושב תחת בעליהן היהודים, נציל בזה את האחרונים מהאיסור היותר חמור, דפשיטא ופשיטא, שלעניין הצלה מתקלה מתמדת כזו, שלא תרפה את העבריינים רגע, אין מקום כלל וכלל להחמיר בנידון קבלת גיורות כאלה [...] בעניין הגיור (יש) להתנהג כך: יזמין

בית דין של שלשה [...] המתגיירות מתייצבות לפני בית הדין [...] וראש הבית דין אומר לכל אחת בכובד ראש את המבואר בשולחן ערוך [...] אחרי כן ישלחו הבית דין את המתגיירות לבית הטבילה [...] (ואז) הבית דין [...] ישובו ויודיעו את המתגיירות [...] בקצרה: התורה בכלל ושמירת השבת והיום טוב בפרט".

הרב חיים עוזר גרודזנסקי (1863-1940); נשיא מועצת גדולי התורה (שו"ת אחיעזר, חלק ג' סימן כ"ו):

"ולבד זה נראה דדין זה דנכרי שבא להתגייר ולקבל עליו כל המצוות חוץ מדקדוק אחד מדברי סופרין דאין מקבלים אותו היינו במתנה שלא לקבל ושיהיה דבר זה מותר לו מן הדין, בזה אין מקבלין אותו דאין שיוור ותנאי בגירות ואין גירות לחצאין. **אבל במי שמקבל עליו כל המצוות, רק שבדעתו לעבור לתיאבון אין זה חסרון בדין קבלת המצוות** [...] (אבל) שברור הדבר שבוודאי יעבור על איסורי תורה, חילול שבת ואכילת טריפות, אנו יודעים בבירור כוונתו שאינו מתגייר רק לפניו וליבו בל עמו, הרי אומדנא דמוכח שמה שאמר שמקבל עליו המצוות לאו כלום הוא, אם כן זה חסרון בקבלת המצוות שמעכב [...] **מכל מקום נראה לדין כיון דגם אם לא תתגייר הרי תשאר אצלו בגיורתה, אם כן אין כאן לשם אישות...ועל כן נראה דלפי ראות עיני בית דין יש מקום להקל**".

והרב דייכובסקי שליט"א מסכם את דעת **אחיעזר** כך: קבלת מצוות מועילה גם במקום שהמתגייר יודע בעת הטבילה שלא ישמור בפועל חלק מן המצוות בגלל יצר הרע או אונס גוף או אונס ממון, והוא מקבל את המצוות רק באופן עקרוני.

הרב מנחם מנדל קירנשבוים (1894-1942); אב בית פרנקפורט (שו"ת מנחם משיב, חלק א' סימן מ"ב):

"ורש"י כתב שם [...] "ולא אכפת לך". ולפי זה דווקא כשלא אכפת לך [...] אבל על כל פנים אכפת לך ומודיעין אותו קלות וחמורות וכשמקבל עליו עול מצוות מקבלין אותו [...] ואם הרבנים הנ"ל [הרפורמים] יקבלו אותם, [הרין] על פי דעת תורתנו הקדושה אינם גרים וברשימת הקהילה לגרים יחשבו ולאחר ימים ושנים יישאו [נשים] מהנ"ל, שוב אכפת ואכפת, **על כל זה טוב יותר לקבלם ושלא נבדוק שבשביל דבר הוא מתגייר** [...] **על כל זה טוב יותר שלא לבדוק רק יקבלו עליהם עול מצוות דעל כל פנים בדיעבד הוי גר**".

והרב הגאון יצחק וייס בספרו מנחת יצחק (ח"י סימן ק"ז) כתב בענין גרים שאינם שומרים מצוות לאחר הגיור, כי:

”לאחר שקבלו אותם ביי”ד כשרים, אנו צריכים לומר שבדקו היטב בשעת מעשה וראו שמקבלים בלב שלם- אם לא מיתרעי חזקתייהו של הבי”ד לקבל גרים שלא כדין”. **הרי לנו שבי”ד כשר שגייר, אין לפקפק בגיור”**.

מנגד ניתן למנות מספר פוסקים שנקטו בגישה יותר מחמירה לעניין קבלת עול מצוות כמו **הנצי”ב מוולוז’ין, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הרב יצחק שמעלקיש והחזון איש**. חלק מפוסקים אלו כתבו ש”דברים שבלב הם דברים בגיור” יחד עם זאת, גם רבנים אלו ציינו כי יש קושי לבטל גיור גם אם הוא נערך תוך גישה מקלה.

כך לדוגמא כתב **הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי”ב מוולוז’ין)** כתב בספרו ”שו”ת משיב דבר” בסימן מ”ו :

”אם קיבלו איזה אנשים זה הבא להתגייר אף על פי זה האופן שלא לשמור דת יהדות, אף על גב שעשו שלא כדין וגרמו לאותו איש רעה רבה שמחויב ונענש על כל פרט כמו ישראל גמור, מכל מקום הוי גר על פי דת ישראל”

הרב אברהם יצחק הכהן קוק כתב ב”שו”ת דעת כהן”, תש”ב, סימן קנ”ג דברים אלו :

”כל זמן שהיתה הקבלה בפה כראוי, יש לומר שאין לנו עניין עם דברים שבלב שאינם דברים כלל. ואפילו אם יבוא אלינו ויגיד לנו שהיה בלבבו אחרת מאשר בפיו, אין לנו עסק כלל עם דברים שבלב אין בית דין נאמנים, אחרי שיצא דבר מתחת ידם, לומר שעשו שלא כדין, וחזקה שהכל נעשה כדין... ופשיטא דבסתם מחזקינן ליה לגר תיכף כשמל וטבל וקבל המצוות בפיו, ואין אנו אחראים לדברים שבלב”.

יחד עם זאת, יצוין כי פוסקים אלו הם מיעוט, ורוב הפוסקים ברוב הדורות נטו דווקא לגישה מקלה יותר בענייני גיור כפי שהובא במקורות לעיל.

השקפתם של הפוסקים האחרונים

הגאון הנודע ר’ משה פיינשטיין (1895-1986); (שו”ת אגרות משה, יורה דעה, חלק ג’ סימן ק”ח) :

”אם האמת שחשבה בלבה שתלך למלאכתה בשביעי ואחרון של פסח, הא הוא דברים שבלב, שאינם דברים לבטל מה שאמרה לבית דין שמקבלת כל מצוות התורה [...] דגר שקבל כל המצוות אבל אמר לבית-דין שאף שמקבל עליו כל המצוות יודע שלא יוכל לעמוד בנסיון [...] נחשב לקבלת מצוות”.

הרב יוסף משאש (1892-1974) מגדולי פוסקי ההלכה בדורנו ועם עלייתו ארצה שימש הרב הראשי של העיר חיפה (מים קדושים, יורה דעה סימן ק"ח):

"דבר זה, לגייר כל הבא להתגייר, פשוט הוא בכל מקום ובכל ערי המערב ובכל ערי אלג'יריאן וטוניס [...]. אף לכתחילה יכולים לגייר ולכנוס מכמה טעמים והם: [...]. כמה פעמים אירע שהאישה לא נתגיירה מפני שדחה אותה רב העיר ולא רצה לגיירה, ונסעה לעיר אחרת היא ובעלה וקבעו שם דירתם בחזקת ששניהם יהודים, והולידו בנים ובנות, והבנות היו לאנשים יהודים והולידו גם הם בנים ובנות ואחר כחמישים שנה נודעה החטאת שהסתא לא נתגיירה אז כל צאצאיה נוכריות הנה [...]. ומי אשם בכל זה? הרבנים המתחסדים שאינם חכמים לראות את הנולד ואת תוצאות הזמן. ובכן מאחר שדבר זה מביא בכנפיו סכנת נפשות, גם הרבה תועליות לקיום המצוות, ומניעת הרבה איסורים, ושלוש ושקט לכמה משפחות ומניעת טמיעה לישראל באומות, ואין בדבר אלא איסור דרבנן ולכתחילה, וגם ראינו כמה וכמה גרים שלא לשמן, באו לשמן והיו גרי צדק באמת וישר, ובכן מצווה רבה תחשב להקל בדבר".

הרב איסר יהודה אונטרמן (1886-1976); הרב הראשי לישראל (הלכות גירות ודרך ביצוען, תורה שבעל פה, י"ג תשל"ה, עמ' יג-כ):

"מכל זה מתברר לנו הקו הנכון היאך לגשת אל עניין הגירות בנוגע לקבלת המצוות, שכשנראה לנו כי מקבל הוא עליו לשמור המצוות בתום לב זוהי קבלה נכונה, ואין מקום ליגע אותו בשאלות (כמו ששמענו פעם) לאמר: "ומה תעשה כשיבוא הממונה וידרוש ממך שתסע אליו ביום השבת, ואם לא תבוא יפטרוך"? כי [...] אפילו אם יאמר בעניין גדול שפרנסתו תלויה בו שבמקרה כזה יהיה מוכרח לחלל שבת - אין זה נחשבת מניעה בקבלת המצוות [...]. ובמיוחד אלו שבאים מרוסיה במשפחות מעורבות, לדעתי אין להחמיר עליהם בשאלות קשות, מפני שנראה להם כאילו אנחנו מתגרים בהם. עובדה היא שהם רוצים באמת להתגייר [...] הרי לא קבלו כלל את יסודות הדת הנוצרית [...] ומצד שני, הבאים משם לכאן מלאים מרירות נגד הרדיפות על היהודים [...] ומשום כך כשאנו מקבלים אותם באהדם מתקשרים הם בלב שלם עם העם היהודי וגם עם עצם היסודות של דת קדשנו [...]. ואם הם אומרים בפה מלא, לאחר שמפרשים להם מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות, כי מקבלים עליהם לשמור - זוהי קבלה נכונה ואחרי הטבילה הם יהודים. אין איפוא מקום לחששות יתרה, שתגרום חס וחלילה לרחק אותם ועל ידי כך לרחק את המשפחה כולה".

הרב משה מלכה זצ"ל (1911-1997); רב במרוקו ודיין בבית הדין בקזבלנקה. עם עלייתו ארצה מונה לרב הראשי של פתח תקווה (שו"ת מקוה המים, חלק ד', אבן העזר, סימן ג'):

”גוי שנשא ישראלית וישראל שנשא נוכרית נשואים אזרחיים ובאו להתגייר דוחים אותם בפעם ראשונה, ואם ראינו שהם מתאמצים להתגייר ובמיוחד אם האשה נוכרית ויש להם כבר בנים ודורשת להתגייר עם בניה, מקבלים אותם אחרי שיקבלו על עצמם עול התורה והמצוות ואף אם יש לחשוש אולי לא יקיימו אחר הגרות, על כל זה מקבלים אותם ומזהירים אותם לאשר ולקיים כל מה שקבלו על עצמם [...] ואם לא יקבלו אין בית הדין אחראים כי אין ליכנס בתוכנא דליבא”.

הרב חיים דוד הלוי זצ”ל (1924-1998); הרב הראשי של תל אביב-יפו (שו”ת עשה לך רב, חלק ג’ שאלה כ”ט):

”נישואי תערובת [...] לעניות דעתי נראה כהצעה בלבד שכיוון שלמרבית הצער אם לא יגיירו, ייטמעו לאט לאט בתוך עם ישראל בגיותם, יש לשקול שקבלתם עדיפא מדחייתם [...] חובה לבדוק כל מקרה בנפרד ולהשתכנע כי אכן יש בכוונת המועמד להסתפח על בית ישראל בכנות. [...] כדי שתהיה קבלתם בשעה שיש נטיה בלבם להסתפח גם לתורת ה’ ולעם לעם ישראל בלבד [...] שאם קבל באופן כולל כל התורה ומצוותיה מבלי שידען, ולמחרת כאשר ישמע וילמד, לא יקיים כל כולן מתוך הרגלו בהיותו גוי, או מתוך תיאבון [...] זה גר גמור וכישראל חוטא לכל דבר ובלבד שבשעה שעמד להתגייר קבל בתום לב לקיים תורה ומצוות”.

הרב הראשי לישראל הגאון ר’ יצחק איזיק הלוי הרצוג זצ”ל (שו”ת היכל יצחק אה”ע א’ סימן כ”א):

”אלא שכאן יש חשש אחר, שהכוונה היא לשם עליה לא”י, אך זה תלוי במצבם במדינתכם, שאם המצב הוא כך, שבתור זרים לא יוכלו להשאר במדינתכם, הרי הכוונה שלא לשיש גלויה, אבל אם אפשר להם להשאר במדינה, אלא שהם חפיצים בארץ ישראל, הרי זו לכאורה כוונה לשם שמים, שהם עוקרים דירתם ועוזבים פרנסתם לנוע לארץ אחרת, ודווקא לא”י, הרי ניכר שכוונתם להאחז בעם ישראל, ובארצו, והיינו שניכר לבית דין שהוא והיא רוצים בכך. ואז הרי זוהי כוונה טובה, ואין צריך למנוע את קבלתם”.

הגאון הרב י.ש אלישיב זצ”ל לשעבר חבר ביה”ד הרבני הגדול ומנהיג הציבור החרדי-ליטאי (כפי שהובא בשו”ת ישיב משה, חלק יו”ד):

”ילד של גויה וישראל כדאי לקרב ליהדות ובוודאי צריך לקרבה ואין לרחקם והוא כיוון שהם מזרע ישראל”

הרב עובדיה יוסף זצ"ל מגדולי פוסקי הדורות האחרונים, לפניו ראשון לציון והרב הראשי לישראל בספרו יביע אומר (כרך ז', אה"ע סי' א') אומר:

"מעיקר הדין העולים מרוסיה המצהירים שהם יהודים- נאמנים הם ומכל מקרה אם יש רגלים לדבר שהצהרתם אינה נכונה צריך לחקור ולדרוש היטב".

בראיון לירחון המועצה הדתית בת"א אמר הרב: "אם יש למתגייר ידע סביר וגם יש סיכוי שישמור מצוות, מגיירים אותו".

בדיון בוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת מיום 16.11.1976, אמר **הרב עובדיה יוסף זצ"ל** את הדברים הבאים:

"למרות כל ההסתייגות הזאת, איש שבא להתגייר לשם אישות, חל לגביו שינוי בדורות שלנו והחכמים ערים להתפתחות החדשה. בעבר היתה כל אומה דבקה באומתה; לא יכול היה גוי להתחתן עם בת ישראל ולהיפך; כולם היו שומרי מסורת. רק בדורות האחרונים, לאור התפתחות הדמוקרטיה וחופש הפרט, יכולים אנשים לעשות מעשה, **ואם לא יחתנו אותם עפ"י התורה – הם ממשיכים לחיות יחד כבעל ואשה. כשאיש חי כך עם גויה והיא באה אח"כ להתגייר, רואים אותם כך; אם לשם אישות בלבד – הרי הוא כבר ממילא חי אתה – מכאן שהבקשה לגיור היא לשם שמיים. יש כאן אפוא התפתחות לטובה.**

גדולי התורה בדורות האחרונים נחלקו בשאלה זו. כמה מרבני אשכנז מחמירים יותר בענין זה [...] לעומתם יש רבים שהם מתירים [...] למעשה רוב דייני ישראל היום מקבלים את השינוי הזה, ולכן **גם כשיודעים שהאשה שבאה להתגייר באה לשם הענין של אישות – מקבלים אותה**" (פרוטוקול ועדת הפנים, עמ' 3).

הרב שלמה זלמן אויירבך זצ"ל מגדולי פוסקי הדור:

"הנני רושם את אשר אמרתי מכבר, להיושבים על מדין בנוגע לחלק גדול מהגירות שנעשו לצערנו הגדול בזמננו דאף אם היינו אומרים דברים שבלב אינם דברים **וכיון שבפיהם הם מקבלים עליהם עול מצוות, אין מתחשבים עם מחשבת פיגול שבליבם ונעשה על כרחו גר גמור**".

הגאון הרב בן ציון מאיר-חי עוזיאל זצ"ל הראשון לציון והרב הראשי לישראל, מגדולי פוסקי הדור (משפטי עוזיאל מהדורה תנינא חלק ב' יור"ד נח) כתב:

"מעתה אסורה נא ואראה דברי האוסרים לקבל גרים כאלה... סומכים דבריהם על מה שכתב הרמב"ם ז"ל... אפילו קבל עליו כל התורה כולה חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין

אותו... מכאן למדו דכל שידוע שאינו משמר המצוות לאחר מילה וטבילה, הוי כאילו אינו מקבל המצוות. ועניות דעתי אינו כן, שאם כן בטלת מצוות גרות, **דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואם כן נאמר אפילו בישראל, כל שכן הוא בגר, שודאי יעבור במצווה או מצוות מן התורה אחרי המילה והטבילה.** והרי זה כאילו אמרו חוץ מדבר אחד? אבל באמת זה אינו, דלא אמרו חוץ מדקדוק אחד אין מקבלין אותו, אלא כשאומר שאינו מקבל עליו עול מצוה זאת, אבל אם קבל כל התורה ושכרן ועונשן של מצוות, **אלא שהוא נמשך בדברים שהרגיל בהם בגיותו, הרי זה גר חוטא, ואין נמנעים מלקבל אותו משום כך.** תדע מדאמרינן: ומודיעין להם מקצת מצוות חמורות, מאי טעמא דאי פריש נפרוש, דאמר מר קשים גרים לישראל כספחת. פרש"י: "שאוחזים מעשיהם הראשונים ולומדים ישראל מהם". וכן כתב הרמב"ם: ומפני זה אמרו קשים גרים לישראל כנגע צרעת, שרבים חוזרים בשביל דבר ומטעין את ישראל. הרי לך מפורש, **שאע"ג דרוב הגרים אינם מקיימים המצוות אחרי מילה וטבילה, בכל זאת לא נמנעו מלקבלם בשביל כך.** אלא אומרים להם מקצת מצוות חמורות דהיינו עונשן של מצוות, כדי דאי פריש נפרוש. אבל אי לא פריש מקבלים אותם, והוא את חטאו ישא, ואין ישראל ערבין עליו... מכל האמור מתבררים הדברים כשמלה: **גר שקבל עליו המצוות ועונשן, אע"פ שידוע שלא יקיים אותם, מקבלים אותו,** אחרי שהודיעו לו מצוות קלות וחמורות ענשן ושכרן, שגם אם יחטא ויענש, מכל מקום זכות היא לו לזכות באותן המצוות שיקיים אותן, ומשום דלמא נפיק מהם זרעא מעליא... וראיה לדבר מדאמרינן: מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים, מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן נינהו שמעיה ואבטליון. זאת אומרת שמעיה ואבטליון באו מן אבותיהם הגרים".

ובנוסף לכך כותב הרב עוזיאל (פסקי עוזיאל בשאלות הזמן סימן ס"ה):

"גוי שבא להתגייר, אפילו אם נדע שלא מקיים מצוות התורה, טבילתו לשם גרות הרי היא כמפרש שקבל עליו, אם לא שפירש חוץ מדבר זה. תדע עוד, שהרי בגר הבא להתגייר, מודיעים אותו עיקרי הדת שהוא יחוד ה' ואיסור ע"ז ומאריכין עמו בדבר זה, ואילו בקבלת המצוות מודיעין אותו מקצת מצוות קלות וחמורות, ומודיעין אותו מקצת עונשים של מצוות, ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו להודיעו כל דקדוקי עונשין, דשמא כוונתו לשמים (יור"ד רס"ח וש"ך ס"ק ה'). **מכאן מפורש יוצא, שאין דורשין ממנו לקיים המצוות, ואף לא צריך שבית דין ידעו שמקיים אותן, דאל"כ לא יתקבלו גרים בישראל, דמי יערוב שגוי זה יהיה נאמן לכל מצוות התורה.** אלא מה שמודיעין לו מקצת מצוות, כדי שאם ירתע יפרוש, וכדי שלא יוכל לומר אח"כ אילו ידעתי לא הייתי מתגייר. וזהו לכתחילה, אבל בדיעבד אם לא הודיעוהו אינו מעכב. **מכל האמור למדנו: שאין תנאי קיום המצוות מעכב את הגרות, אפילו לכתחילה.**"

"בדורנו זה אחראית וקשה מאד נעילת דלת בפני גרים לפי שהיא פותחת שערים רחבים ודוחפת אנשים ונשים מישראל להמיר דתם ולצאת מכלל ישראל או להטמע בגוים ויש בזה משום אזהרת רז"ל: "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת" (סוטה מ"ז, ע"א)... מכל מקום לבניהם ודאי שאנו חייבים לקרבם לא מבעיא אם הם בני ישראלית שבניה הם ישראלים גמורים אלא אפילו אם הם בני גוייה הרי מזרע ישראל המה, ואלה הם בבחינת צאן אובדות, וירא אנכי שאם נדחה אותם לגמרי על ידי זה שלא נקבל את הוריהם לגרות נתבע לדין ויאמר עלינו: "את הנדחת לא השיבותם ואת האובדת לא בקשתם" (יחזקאל לד, ד) וגדולה היא תוכחה זאת מאותה התוכחה של קבלת גרים (יו"ד ס"י רס"ה סעיף י"ב) ועל כגון זה נאמר: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה (אבות ב, א). מטעם זה הנני אומר מוטב לנו שלא נסור מדברי רבותינו שמסרו הלכה זאת לפי ראות עיני הדיינים שכוונתם לשם שמים".

הרב יעקב אריאל רב העיר רמת גן, נשיא "מכון התורה והארץ (הלכה בימינו, אשקלון: מכון התורה והארץ, תש"ע, עמ' 365-371):

"גל העלייה הגדול של יהודי חבר המדינות לשעבר, לו זכינו בעזרת ה', הביא עמו מאות אלפי נוכרים, שרובם הם צאצאי יהודים, אולם אינם יהודים על פי ההלכה. לא ניתן במקרה מיוחד זה להפטיר כדאשתקד ולהתייחס אליהם כאל נכרים רגילים שבאו להתגייר בדורות עברו. אין להתעלם ממוצאם היהודי ומהעובדה שבארצות מוצאם התייחסו אליהם כאל יהודים והם ראו את עצמם ככאלו. דבר זה מחייב גישה מיוחדת כלפיהם, של קירוב במידת האפשר. נוסף לכך קיימת סכנה חמורה של נישואי תערובת בתוך מדינת ישראל [...] גישה זו אינה קולא, כפי שיש נוטים לראות במבט שטחי. אדרבה היא חומרא כי היא באה להציל יהודים ממכשול. הימנעות מגיורם של אלו עלולה להכשיל בעבירה רבים רבים בישראל. אין בגישה זו שום ויתור על הלכות גיור... אלא שעקב חומר הבעיה שלנו והיקפה, הגישה לגיורם של הבאים מחבר המדינות חייבת להיות יותר אקטיבית, דהיינו אין לדחות אותם, כפי שנהוג בגר רגיל, אלא יש ליזום ולעודד את גיורם לכתחילה על מנת שיוכלו להשתלב בעם ישראל... הגיור חייב להיעשות כהלכה! [...] אין להודיעו [את הגר] כל דקדוקי הלכה, אלא יש לדרוש ממנו באופן עקרוני את שמירת ההלכה המאפיינות במיוחד את הבית היהודים והחיים היהודים [...] שבת ומועדי ישראל וכל אירועי השנה, בית יהודי- כשרות וטהרת המשפחה כן ברכות ותפילות, עיקרי האמונה ומצוות צדקה וחסד [...] כאן תפקידו המיוחד של בית הדין [...] מצד אחד (הוא) [...] אינו מוסמך להתפשר על הדרישה העקרונית שעל הגר לקבל על עצמו תורה ומצוות, אך במקביל עליו להבין שמי שבא להתגייר גם אם אולי אינו עושה זאת לשמה, אך עצם העובדה שהוא מעוניין בגיור

אומרת שאינו מסתפק בגיור סוציאלי [...] הוא מעוניין בגיור כהלכה כדי להיות חלק מהרצף ההיסטורי של עם ישראל ותורתו, גם אם היא עמומה אצלו. ואם בשעת הגיור הוא מגלה רצון כן לשמור עקרונית על המצוות יש לגיירו. אמנם יש מקום לחשוש שמא האוירה החברתית הישראלית שלצערנו אינה מעודדת כרגע קיום תורה ומצוות, תשחק אותו במשך הזמן והוא יחזור בו מקיום המצוות שקיבל על עצמו בעת גיורו. אולם גם אז דינו יהיה ככל יהודי שהפסיק לצערנו לשמור מצוות".

הגאון הרב שלמה דייכובסקי לפניו חבר ביה"ד הרבני הגדול (לב שומע לשלמה, חלק א', ביטול גיור למפרע):

"קבלת מצוות מועילה גם במקום שהמתגייר יודע בעת הטבילה שלא ישמור בפועל חלק מן המצוות בגלל יצר הרע או אונס גוף או אונס ממון והוא מקבל המצוות רק באופן עקרוני".

מפסקו של **הרמב"ם** שגר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן ומל וטבל בפני גי' הדיוטות הרי זה גר, **מסיק הרב דייכובסקי, כי לדעת הרמב"ם נראה שקבלת מצוות אינה חלק ממעשה הגיור.**

הרב דייכובסקי מצטט את **הרב שלמה קלוגר שכתב שקבלת המצוות אינה חלק מתהליך הגיור עצמו** "וגם מה שכתב כבודו דלפי דברינו גם המילה אינו עיקר רק הקבלת עול מצוות, זה טעות גמור, **דקבלת המצוות הוי רק מכשיר, ועיקר הגירות הוי המילה והטבילה ... אם מל וטבל לשם גירות, אף דלא קיבל עול מצוות תחילה, הוי גר מן התורה בודאי.** וקבלת עול מצוות תחילה הוי רק דרבנן".

כמו כן, נשען **הרב דייכובסקי על הנציב מוולוז'ין** שכתב בבירור שאין לפסול גרות בגלל קבלת מצוות שנעשתה ללא כוונה ראויה לקיימם.

פסקי ההלכה שהובאו לעיל עוסקים בגיור רגיל, ואולם כאשר מדובר בלא יהודים שהם מ"זרע ישראל", כלומר באלה אשר אבותיהם היו יהודים אך אינם מוגדרים כיהודים על-פי ההלכה, פוסקים גדולי ישראל שלא רק שאין להרחיק אותם אלא יש לקרבם. הפוסקים ציינו שתהליך חזרתם ליהדות הוא חלק ממהלך הגאולה, בהתייחס לפסוק (ישעיהו כ"ז, י"ג):

"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים".

ראה לענין זה את ספרו הנודע של הרב חיים אסמלס "זרע ישראל", ב' חלקים.

גיוור קטינים

התפישה הרווחת בקרב הפוסקים היא שאין לגייר קטינים כאשר הוריהם אינם יהודים או להבדיל חילוניים גמורים, שכן הקטין תלוי בהוריו ואלה עלולים להאכילו נבלות וטרפות. אבל יש פוסקים רבים, גדולים וחשובים שאינם מקבלים תפישה זו.

ראשית **בגמרא, מסכת כתובות** (דף י"א ע"א) אומר רב הונא :

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין... דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. אמר רב יוסף הגדילו יכולין למחות".

וכך גם פוסק הרמב"ם (איסורי ביאה י"ג ז') :

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית-דין שזכות היא לו".

וכך גם פוסק השו"ע (יו"ד סי' רסח סעי' ז').

את העמדה שצריך לגייר קטינים סיכם הגאון ר' שלמה דיכובסקי שליט"א בהביאו גם את דעת השוללים בספרו "לב שומע לשלמה" (דף תי"ד ואילך) :

א. דעת השוללים

בשו"ת מטה לוי (בשם ר' יצחק אלחנן ספקטור חלק ב' סימן נ"ה) כתב :

"כיון שרוצה להכניסו בכנפי השכינה שיהיה יהודי ומחזיק ביהדות כראוי, בזה אמרו דהויה זכות לו, וכמבואר בכתובות י"א. מה שאין כן בנידון דידן, דהאב יצא מן הכלל והוא כמומר לכל התורה. על כרחך בכהאי גוונא לא מקריא זכות, רק חובה".

בשו"ת זכר-יצחק (רבי יצחק מפוניבז' סי' ב) כתב :

"כיון שאנו יודעים בודאי שיעבור על כל איסורים שבתורה כשיתגדל בבית זה, א"כ אין זה זכות לו כי אם חובה, ובכגון דא לא אמרו זכין לאדם".

בשו"ת חבצלת-השרון (חלק אי יו"ד סי' ע"ה) כתב:

"כיון דברור הדבר שיעבור כל התורה ע"פ החינוך שיחנכו אותו אביו ואמו, א"כ אין זה זכות אלא חובה".

מנן הראי"ה קוק זצ"ל, הרב הראשי לישראל (דעת-כהן יו"ד קמ"ז) כתב:

"כל זה הוא רק אם אנו יודעין שבגדלותו יקיים את המצוות... אבל בענין שהדבר מתברר שאין דעתם כלל לקיים ולהזהר מאיסורי תורה, מאי מהני מה שהם מוסרים אותו לגירות על דעת בי"ד, דפשיטא דלא עדיפא מסירתם מאילו מסר את עצמו לגירות במילה וטבילה, שכיון שחסרה קבלת המצוות אין זו גירות כלל".

ב. דעת התומכים

בשו"ת בית-יצחק ר' יצחק שמלקיס (יור"ד חלק ב' סימן ק' ואה"ע סי' ס"ט) כתב:

"הנה אם אביו רשע מחלל שבת ואוכל טריפות ואמו נכריה, בודאי הבן גם כן יגדיל ויתחזק בדרך זה, ולכאורה אין זכות לולד... מ"מ כבר כתבתי בספרי יו"ד סי' ק' דהוי זכות להגר, דאף שיענש מ"מ יש לו חלק לעוה"ב, משא"כ אם ישאר נכרי... מ"מ לא הוי זכות ברור כל כך, על כן בכה"ג הגדילו יכולים למחות".

האחיעזר (ר' חיים עוזר גרודזינסקי חלק ג' סימן כ"ח) כתב:

"י"ל דדוקא באופן שיתנהג כישראל דהוי זכות גמור, בכה"ג אינו יכול למחות, אבל באופן שיתנהג באיסור אף דמ"מ הוי זכות, כמוש"כ בשו"ת בית-יצחק, אבל אפשר דלא הוי זכות גמור, ובכה"ג יכול למחות בגדלותו. אבל באמת מאי שיחלל את השבת ושאר עברות אין זה כמחאה על הגירות, רק שעובר עבירה כישראל, ובודאי דהוי גר. אבל הצדק עם רומעכ"ת שאין לבי"ד כשר להזדקק בעניני גירות כאלה. אך אין אני מוצא לנכון שירעישו על זה רבני הדור ולצאת במחאה גלויה נגד הגירות, כי בעיני עם הארץ זהו כחילול ה' שאינם מניחים הנשים להתגיר, ובפרט הילדים שבאמת ע"פ דין אפשר לגיירם".

רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דברות משה על מסכת שבת סימן ס"ד הערה י"א). מדייק זאת מהרמב"ם (בפרק ז' מהלכות שגגות הלכה ב') שכתב:

"כלל גדול אמרו בשבת, כל השוכח עיקר שבת ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשבה והוא קטן לבין הגויים, או נתגיר קטן והוא בין הגויים, אע"פ שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת, שהכל שגגה אחת היא".

וכתב הכסף משנה :

”ויש לתמוה על מה שכתב רבנו שנתגייר קטן, דאפילו גדול נמי אפשר שלא ידע מצות שבת? וי”ל, משום דאם נתגייר גדול, ודאי שהודיעוהו מצות שבת, אבל גר קטן שמטבילין אותו על דעת בי”ד, אין צריך להודיעו”.

וכתב עוד רבי משה פיינשטיין זצ”ל:

”והנה הרמב”ם שנקט נתגייר קטן שהוא על דעת בי”ד כדכתב הכסף משנה, ראיה לכאורה דנחשב זכות לגיירו כמפורש בכתובות דף י”א, אף שע”י הגרות יעבור כל איסורי התורה, גם עבודה זרה ושבת ומאכלות אסורות וביאות אסורות, ובלא הגירות לא יעבור על האיסורים, דמותרים בני נח, מאחר דנשאר בין הגויים. והוא, משום דעל כל פנים מאחר שהוא גר, הרי נעשה בקדושת ישראל ויהיה לו שכר בעולם הבא על מעשיו הטובים שיעשה, אף שלא בכוונה למצוה, וגם כיון שידע שהוא גר הרי יתכוון גם למצוה, והאיסורים שיעבור הרי יהיה רק בדין שוגג ... ונוגע זה במדינתנו, שהרבה מאלה שאינם ראויים להוליד בנים לוקחים תינוק לגדלו כבן כדי לפקח צערם, ובסתם הוא תינוק של נכרים ומטבילים אותו על דעת בי”ד- אם יכולים בי”ד לגייר תינוק כזה, כשאלו שלקחוהו לגדל אינם שומרי תורה, שאם כן הרי לא יחנכוהו למצוות, אם נחשב זה על כל פנים זכיה והוי גרות, או לא נחשב זה כזכות ולא הוי גר. דמהרמב”ם זה משמע שהוא גר. וצריך עיון למעשה, אף שמיסתבר יותר שהוא זכות”.

הרי לנו שגם בגיור כזה, יש לראותו כזכות, ולחושבו כזכות גמורה בגין מצוות שיעשה, אף שיעבור עברות רבות”.

רבי משה פיינשטיין זצ”ל פסק כך הלכה למעשה בשתי תשובות באגרות משה. תשובה אחת בחלק יורה דעה (חלק א' סימן קנ"ח), ותשובה שנייה בחלק אה"ע (חלק ד' סימן כ"ו אות ג'). הוא מתייחס שם לילדים הלומדים בבית ספר של שומרי מצוות, וידוע שחלק מן הילדים התגיירו בגיור קונסרבטיבי ורפורמי, ומסתמא גם ההורים אינם שומרי מצוות, אלו דבריו :

”אף גם אם לא יתגדלו להיות שומרי תורה, מסתבר שהוא זכות, דרשעי ישראל שיש להם קדושת ישראל, ומצותם שעושים הוא מצוה והעברות הוא להם כשגגה, הוא גם כן זכות מלהיות נכרים”.

אפשר לצרף לזה גם את הרמב”ם (בפירוש המשניות בסוף מסכת מכות), שכל מי שמקיים מצוה אחת כתקנה בשלימותה, זוכה לעולם הבא. על כן, יש להניח שילדים אלו יקיימו בימי חייהם מצוות מסויימות- גם אם לא לשם שמים – ויזכו בכך לחיי העולם הבא.

כדאי להוסיף שגם אם לא ישמור את כל המצוות, בודאי חלק מהם- בפרט אלו שבין אדם לחברו- יקיים. וגם אם אין כוונתו לשמים, הרי השכר על קיום מצוות אינו מותנה בכוונה לשם שמים, כך שהגיור הוא זכות בשבילו.

כאמור, לכתחילה אין לקבל גירות כזו כפי שכתב האחיעזר, אולם אם ניתן יהיה להבטיח שהקטן יקבל חינוך יהודי בסיסי לשמירת מצוות- חינוך שכזה, שיתן לו בסיס ממשי לכשיגדל אזי יש מקום לשקול לקבלו גם לכתחילה, והכל לפי ראות עיני ביה"ד ולפי שיקול דעתם.

בין התומכים בגיור קטינים, יש לציין אף את **הרב נחום רבינוביץ**, מגדולי פוסקי ההלכה של דורנו שכתב בשו"ת **שיח נחום** כי :

"מובן מאליו שאחרי שבית דין מגייר קטנים... צריך למשוך אותם בעבותות אהבה לחינוך יהודי כראוי... ואין צריך לומר שיש לנסות לשכנע את ההורים שגם הם יתקרבו ליהדות. אבל בשום אופן אין להעמיד תנאים כאלה או אחרים לעצם גיור הילדים, שהוא תקנת הציבור כולו".

בכל מקרה, כותב **הרב דיכובסקי שליט"א** :

"יש לדעתי לתקן, שכן קטן שהתגייר על דעת בי"ד, יחוייב עם הגיעו לגדלות- ביום הכנסו למצוות- להופיע בפני ביה"ד ולקיים מצוה שבין אדם למקום, כמו הנחת תפילין, ולגבי בת אפשר שתקיים מצוה ראויה אחרת. בכך יקיים הילד מצוה מן התורה מיד בגדלותו, ולא ניתן יהיה לטעון שאי קיום המצוות מהווה מחאה על הגיור. צריך לקבוע הסדר חוקי מתאים (אולי מתן תעודת גיור זמנית בעת הגיור, ומתן תעודת קבועה ביום הכנסו למצוות, או הסדר חוקי אחר), שיחייב את הקטן להופיע בפני ביה"ד מיד לכשיגדל".

הגיור בישראל- סקירה היסטורית ומשפטית

בתקופת המנדט

לאחר שסקרנו את היחס לגר, כיצד מתגיירים, את מהות הגיור בקורות ישראל ופרסנו את הלכות הגיור נעבור עתה ליישומו של נושא הגיור בארץ טרם הקמת המדינה ובעיקר מאז הקמתה.

בתקופת המנדט הבריטי לא הייתה הוראת חוק בנושא הגיור אלא פקודה אחת בלבד שהתקין הנציב העליון היא "פקודת העדה הדתית (המרה)" משנת 1927. הפקודה לא נחקקה עבור העדה היהודית, היא מתייחסת לכל הדתות בא"י, כשהעדה הדתית היהודית היתה קטנה מזו המוסלמית.

פקודה זו כאמור היא כללית, וכמובן אינה קובעת מהו גיור, מי בעל הסמכות לגייר, כיצד ממיר האיש את עדתו ובכלל המילה גיור אינה מופיעה בה. כל אשר אומרת הפקודה הוא כי מי שהמיר את עדתו הדתית ורוצה שתהיה לכך נפקות חוקית עליו לקבל תעודת אישור מאת ראש העדה

הדתית שאליה נסתפח או ממי שראש העדה מינהו לפי סעיף 2(1) לפקודה. לאחר מכן על אותו אדם לקבל מאת הממונה על המחוז תעודת אישור לפי סעיף 2(2) לפקודה.

מיהו ראש העדה הדתית היהודית לא נאמר אבל ביטוי זה פורש כך שראשי העדה הם הרבנים הראשיים לישראל. על בסיס זה ניסו להסיק כי הסמכות בנושא הגיור היא של הרבנות הראשית. כפי שנראה להלן הפירוש שראש העדה הדתית היהודית הם הרבנים הראשיים לישראל התקבל רק על ידי חלק משופטי בית המשפט העליון.

כך לדוגמה, גישה זו התקבלה בפרשת פסרו⁵ רק על ידי השופט צבי טל. לעומת זאת, דעת הרוב בפסק הדין לא קבעה מסמרות בשאלה זו ולא הניחה שראש העדה הדתית הם בהכרח הרבנים הראשיים לישראל. ראה גם דברי כב' השופט אהרן ברק בפס"ד טושביים⁶ בנושא העדה הדתית:

”בפרשת נעמת קבענו כי היהודים בישראל אינם מהווים עדה דתית אשר בראשה עומדת בתחום הדתי, הרבנות הראשית”⁷.

משמע בית המשפט העליון צמצם את הפקודה ונתן לה משמעות אחרת ממה שסברו.

אכן פקודה מנדטורית זו בת 91 שנים (משנת 1927) היא אחד השרידים האחרונים של חוקי המנדט הבריטי שעודם בתוקף בישראל. הפקודה הבריטית נחוקה בעיקר בעבור המוסלמים שהם היו רוב האוכלוסייה בפלשתינה-א"י ואילו היהודים היו מיעוט בה. אנו היום שבעים שנה אחרי קום המדינה, הפקודה התיישנה וסובלת מפירושים שונים וכאמור הבג"צ צימק את משמעותה. דומה, איפוא, שאין עוד מקום לחוקים מנדטוריים במדינת ישראל העצמאית. עם כינון חוק הגיור הממלכתי השלם והמקיף המוצע על ידינו ראוי היה לבטל את הפקודה ולמוחקה מספר החוקים של מדינת ישראל, ואולם כיון שהפקודה מתייחסת לכל הדתות לא נוכל לבטלה בהזדמנות זו אבל יהיו בה שינויים הנובעים מחקיקת חוק הגיור הממלכתי.

לבד מפקודה זו לא מצוי מסמך משפטי אחר בעניין הגיור למעט פרקון של סעיפים בודדים בתקנות הדיון בבתי הדין בא"י (משנת תשי"ג 1943) בהוצאת הרבנות הראשית והוועד הלאומי. כל אשר נאמר בתקנות אלה הוא כי בקשה לגיור מוגשת לבית דין עם פרטים אישיים, ביה"ד ידון בבקשה ואם הוא מוצא כי הכל כשורה (לא פורש מה זה כשורה) ואין מניעה לכך (לא נאמר מה יכולה להיות מניעה) הוא יסדר את הגיור "על-פי דת ישראל ונתן על כך תעודה". יצוין כי תקנות דיון אלה המפנות את המתגייר לבית הדין הרבני אינן נשענות על חוק המסמיך את בית הדין לעסוק בגיורים ולא ברור מהו מקור הסמכות לכך.

מלבד הוראה זו, ידוע על החלטה של הרבנים הראשיים לישראל דאז הרב יצחק איזיק הלוי הרצוג והרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל זכרם לברכה, הקובעת כי בקשה לגיור מצריכה תקופת המתנה של שנה.

⁵ בג"ץ 1031/93 פסרו (גולשטיין) נ' שר הפנים, מ"ט (4) 661 (להלן – עניין פסרו).

⁶ בג"ץ 2597/99 טושביים נ' שר הפנים, נ"ט (6) 721 (להלן – עניין טושביים).

⁷ כפי שיפורט בהמשך, בהתאם לדבריו אלה קבע השופט ברק שהפקודה אינה חלה בהקשר האזרחי (מרשם ושבות) ויש לגדור אותה לענייני המעמד האישי. יחד עם זאת, אף השופט ברק הסכים שבתחומי המעמד האישי יש להכיר ברבנים הראשיים כראש העדה הדתית.

לאחר הקמת המדינה

למרבה התמיהה גם לאחר קום המדינה כאשר הוחל בחקיקת חוקים בידי הכנסת נפקד מקומו של הגיור מחוקי ישראל. בשנת תשי"ג-1953 נחקק חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין). הוא החוק שניתן אולי לכנותו כאבי הסטטוס קוו שעל עניינו נאמר בהסכם האבות המייסדים כי נחקק "כדי למנוע חלילה, את חלוקת בית ישראל לשניים", שאלמלא כן אין ספק שעם ישראל היה נחלק לשני עמים. אך חוק זה לא העלה על דל שפתיו את נושא הגיור, רק נישואין וגירושין, בשעה שנושא הגיור אינו ממשפחת הנישואין והגירושין, פרט לזה שבעקבות הגיור יכול המתגייר לשאת אישה יהודיה, אך כיצד מתגיירים ומי בעל הסמכות לגייר מאן דכר שמיה.

ובכן נושא הגיור לא מצא ביטויו בספר החוקים של ישראל, אך מקובל היה, וכנראה לא היו על-כך עוררין, שנושא הגיור הוא בתחום סמכותה של הרבנות הראשית לישראל וזו העניקה את סמכות הגיור בידי בתי-הדין הרבניים ובידי רבני הערים חליפות ותמורות.

המונח גיור הופיע בפעם הראשונה בחוקי ישראל בחוק השבות, התשי"ו-1950, בו מופיעה המילה "שנתגייר" במסגרת הגדרת "יהודי". הגדרה זו הוכנסה לחוק עקב הויכוח הסוער שהיה בסוגיית "מיהו יהודי" שבעקבותיו התווסף לחוק השבות בשנת 1970 סעיף קטן שהגדיר מיהו יהודי- "יהודי הוא מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר ואינו בן דת אחרת", אבל גם כאן נאמר "שנתגייר", אך לא פורש על ידי מי והאם נתגייר כהלכה אם לאו.

היעדרה של הוראת חוק כלשהי בנושא הגיור, מי מוסמך לגייר ומהו הגיור, יש בה יותר מאשר תמיהה. נושא רב חשיבות זה, לא זכה להתייחסות המחוקק.

כפי שיפורט להלן, בהיעדר חוק המסדיר את נושא הגיור ונוכח החלל החקיקתי, נאלץ בית המשפט הגבוה לצדק לא פעם לצקת תוכן משלו בסוגיית הגיור.

נסקור להלן בקצרה את פסקי-הדין העיקריים של בית-המשפט העליון הנוגעים לענייננו.

סקירת הפסיקה המשפטית

א. בג"ץ 72/62 רופאיזן נ' שר הפנים, ט"ז 2428:

העותר, ניצול שואה שהמיר את דתו לנצרות, ביקש לעלות לישראל ולקבל הכרה מכוח חוק השבות. טענתו היתה כי יש להפריד בין המשמעות הלאומית של היהדות לבין המשמעות הדתית-מבחינת דתו הוא באמת נוצרי, אך לטענתו לאומיותו היא יהודית, ולכן גם ויתר על האזרחות הפולנית שהייתה לו.

בית המשפט דחה את העתירה ברוב של ארבעה שופטים נגד אחד. השופטים קבעו כי המבחן להכרה ביהדותו של אדם הוא מבחן אובייקטיבי ולא סובייקטיבי. מאידך גיסא קבע בית-המשפט

כי המבחן האובייקטיבי אינו נקבע לפי הדין הדתי דווקא. נפסק כי למושג "יהודי" אכן יש משמעויות דתיות ולאומיות, אך המשמעות החשובה לעניין קבלת האזרחות היא המשמעות האזרחית, החוקית. כיוון שמנסחי החוק לא היו אנשי דת, כוונתם הייתה לכך שיהודי, כזה הזכאי להכרה ביהדותו על פי חוק השבות, הוא אדם שנראה כיהודי על פי המשמעות ההיסטורית המקובלת של המושג יהודי.

השופט חיים כהן, שהיה בדעת מיעוט בפסק דין זה, קבע כי יהדותו של אדם היא סובייקטיבית, ואדם יירשם כיהודי על פי הצהרתו.

ב. בג"ץ 58/68 שליט נ' שר הפנים, כ"ג 477 (להלן – עניין שליט):

העותר הוא יהודי שביקש לרשום את ילדיו שנולדו לאם לא יהודייה כיהודים במרשם האוכלוסין בהתאם להודעה שמסר. פקיד הרישום פעל על פי הנחיות שהוציא השר הממונה עליו, ביום 1.1.1960, ושניתנו ברוח ההלכה, וסירב לרשום את הלאום של ילדי העותר כיהודי, כיוון שנולדו לאם לא יהודייה.

דעת הרוב מפני השופט זוסמן:

מהו תפקידו של פקיד הרישום?

הענין הנדון אינו מעורר את השאלה מי הוא יהודי, אלא את השאלה האם חייבים המשיבים לרשום את ילדי העותר כבני הלאום היהודי על פי פקודת מרשם התושבים וחוק מרשם האוכלוסין. תפקידו של הפקיד הוא תפקיד טכני ולא שיפוטי לנהל מאסף סטטיסטי. אין הרישום מותנה בכך שהפרטים שנמסרו לו הם נכונים. יחד עם זאת, אם מדובר בדבר שהוא גלוי לעין הפקיד לא חייב להסכים לרישום.

האם היה יסוד סביר להניח כי ההודעה איננה נכונה?

תפקידו של המרשם הוא לאסוף חומר סטטיסטי. החוק לא נתן למרשם מעמד של ראייה לנכונותם של הפרטים. מוסר ההודעה אינו חייב לבסס את הודעתו על מבחן הדת ולכן הפקיד נהג לפי עקרון מוטעה ולא הייתה סיבה סבירה לסירובו.

קיימים עניינים אובייקטיביים אשר מגדירים לאום כמו שפה משותפת, מסורת אבל ישנו גם העניין הסובייקטיבי שהוא הרצון של האדם להשתייך ללאום מסוים.

במקרה הזה הפקיד היה חייב לפעול לפי הצהרותיו של אותו אדם ומבחן הדת ששימש לו עילה לסירוב לא יכול לשמש אמת מידה לעניין מרשם האוכלוסין.

לסיכום קובע השופט זוסמן כי יש לקבל את העתירה.

אל השופט זוסמן הצטרפו השופטים **ויתקון, ברנזון, כהן ומני**.

השופט זילברג בדעת מיעוט:

השאלה העומדת על הפרק היא: מהו תוכנו של המושג יהודי, ואם אדם יכול להשתייך לעם היהודי בלי להיות גם בן לדת היהודית בעת ובעונה אחת?

מדובר בילדים שנולדו לאם נוכריה ולאב יהודי ולכן על פי ההלכה הם נוכרים. האם ניתן לומר כי הם יהודים היות והוריהם רואים עצמם ככאלה ואף מתכוונים לחנך כך את ילדיהם כפי שהם מפרשים את המונח? במרשם האוכלוסין מצוי סעיף לאום והשאלה היא איך לפרש זאת. קיימים שני מבחנים:

1. המבחן הסובייקטיבי – מבחן ההזדהות הפנימית.

2. מבחן אובייקטיבי- מבחן ההלכה.

השופט זילברג אינו מקבל את הטענה של העותרים כי המבחן צריך להיות מבחן של "זיקה פנימית, שכלית ורגשית לתרבות היהודית ישראלית וערכיה", זאת מהנימוקים הבאים:

1. אין לנתק את הלאומיות היהודית מיסודותיה הדתיים: ההשתייכות הדתית היהודית נחוצה לצורך הלאומיות היהודית.

2. אין עדיין בנמצא לאומיות יהודית ישראלית, ואם היא קיימת אין היא בהכרח לאומית חילונית.

3. אף אילו היתה כבר בימינו לאומיות חילונית שכזאת, היא לא היתה זהה עם הלאומיות הנרשמת במרשם התושבים.

4. המבחן היחיד לקביעת זהותו הלאומית של היהודי הוא מבחן ההלכה הרואה אם יהודייה או גיור כסימני היכר בלעדיים, ולא המבחן הרואה כסימן היכר יהודי לאומי אם זיקתו של האיש לתרבות היהודית ישראלית וערכיה.

השופט לנדוי בדעת מיעוט:

הפקיד פעל ע"פ ההנחיות של שר הפנים. החוק אינו מגדיר מהו יהודי מלבד חוק בתי הדין הרבניים שאומר שקובע שנישואין של יהודים בישראל יהיו לפי דין תורה. לכן על השופט לפרש את הביטוי לא לפי השקפת עולמו האישית אלא עליו להיות פרשן נאמן להשקפות המקובלות על

הציבור שבתוכו הוא יושב. בנושא זה המחוקק טרם גיבש את עמדתו ולכן אל לו לבית המשפט להכריע בנושא רגיש זה.

לדעתו המשמעות של המרשם היא יותר מהמשמעות הטכנית הצרה אלא יש לו משמעות חברתית מדינית.

לדעתו המבחן של מיהו יהודי הוא מבחן אובייקטיבי, והוא מי שנולד לאימא יהודיה. במקרה הזה לפי ההנחיות שקיבל הפקיד היה די בידיעה שהאם היא לא יהודיה כדי לדעת שהפרט שנמסר לו על הלאום לא היה נכון, ולכן סירובו לרשום את הילדים היה כדון.

ההכרעה בנושא זה, קובע השופט לנדוי, צריכה להיות של הכנסת. לכן לדעתו במצב הקיים בלאום יש לכתוב- "לא רשום".

לדעתו יש לדחות את העתירה.

כאמור, העתירה התקבלה ברוב דעות של השופטים **זוסמן, ויתקון, ברנזון, כהן ומני**, כנגד דעת המיעוט של השופטים **אגרנט, זילברג, לנדוי וקיסטר**.

בעקבות בג"ץ שליט, בשנת 1970 תוקן חוק השבות ונוספה לו ההגדרה: "יהודי" – "מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר, והוא אינו בן דת אחרת".

מאוחר יותר, בבג"ץ 18/72 שליט נ' **שר הפנים**, כו (1) 334 נדחתה עתירתו הנוספת של בנימין שליט לרשום את ילדו השלישי כיהודי, זאת נוכח התיקון האמור לחוק השבות.

ג. בג"ץ 264/87 **תנועת ש"ס נ' יהושע כהנא - מנהל מינהל האוכלוסין במשרד הפנים**, מ"ג (2) 723 (להלן – **עניין ש"ס**):

מדובר בכמה עתירות לרישום במרשם האוכלוסין של גיורים רפורמיים שנערכו בחו"ל.

השופט שמגר: על-פי הוראותיו של חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה-1965, יירשם גיור של עולה לפי הודעתו, ויחד עם ההודעה יוגש - אם יידרש מסמך המעיד על הגיור, או תוגש תעודה ציבורית. לפיכך, הודעה בליוויית מסמך המעיד על גיור בקהילה יהודית כלשהי בחוץ-לארץ, די בהם כדי לחייב רישומו של אדם כיהודי, ואין נפקא מינה, אם הקהילה היא אורתודוקסית, קונסרבטיבית או רפורמית.

פקיד הרישום אינו מוסמך לבדוק את תוקפו או את חוסר תוקפו של טקס הגיור, שנערך בקהילה יהודית בחוץ-לארץ, ושעליו מעיד המסמך שהוגש לו. לדידו, משקפת תעודה, המעידה על פניה על כך שנערך טקס גיור בקהילה יהודית, כי אכן קיים טקס כאמור המחייב רישום.

אל הנשיא שמגר הצטרפו השופטים **ברק בייסקי ובד**.

השופט אלון בדעת מיעוט: הקביעה בדבר "גיור בקהילה יהודית כלשהי בחוץ-לארץ" מרובה בה הפרוץ על העומד.

על פי האמור בחוק מרשם האוכלוסין ייעשה רישום הפריט של הלאום "יהודי" לפי ההגדרה שקבע המחוקק בסעיף 4ב לחוק השבות, תש"י-1950, היינו מי שנולד לאם יהודיה או שנתגייר והוא אינו בן דת אחרת. המונח "נתגייר" הוא מונח משפטי-נורמאטיבי, שמקורו במערכת המשפט העברי, ואין הוא קיים בשום מערכת נורמאטיבית אחרת.

בבוא בית המשפט לעמוד על משמעותו של מונח זה, עליו לפנות איפוא למערכת המשפטית שבה הורתו ולידתו, היינו לעולמה של ההלכה שבתלמוד, על מפרשיו, פוסקיו ומשיביו. משקבע המחוקק בסעיף 4ב לחוק השבות, כי המבחן לרישום פריט הלאום הוא על-פי המערכת הנורמאטיבית שבהלכה, רשאי פקיד הרישום, אם יש לו יסוד סביר להניח כי ההודעה אינה עונה על דרישות ההגדרה, לסרב לרשום את פריט הלאום - ולפי סעיף 3א(א) לחוק מרשם האוכלוסין אף חייב הוא לסרב לרשום - כל עוד לא נבדק תוקף הגיור.

ד. בג"ץ 265/87 ברספורד נ' משרד הפנים, מ"ג (4) 793:

העתירה הוגשה על ידי קבוצת יהודים משיחיים שביקשו לקבל מעמד לפי חוק השבות. לעמדת משרד הפנים העותרים המירו את דתם ועל כן הם "בני דת אחרת" כמשמעותו בחוק השבות. כל השופטים הסכימו שיש לדחות את העתירה, אלא שהשופטים נחלקו בהנמקה ובאופן פרשנות המונח בחוק השבות "אינו בן דת אחרת":

השופט אלון: תוכנו של הדיבור "אינו בן דת אחרת" נקבע "לפי עולמה של יהדות ולפי ההיסטוריה היהודית".

השופט ברק: יש לפרש את המושגים שבחוק השבות לפי כללי פרשנות חילוניים ולא דתיים. הדיבור "אינו בן דת אחרת" צריך להיקבע על-פי מבחנה של הדת האחרת.

ה. בג"ץ 1031/93 פסרו (גולשטיין) נ' שר הפנים, מ"ט (4) 661:

העותרת התגיירה בגיור לא אורתודוכסי בארץ ונישאה ליהודי מברזיל בעל אזרחות ישראלית. העותרת ביקשה להירשם כיהודייה במרשם האוכלוסין ולקבל אזרחות ישראלית לפי חוק השבות. בית המשפט דן בשאלה האם הדיבור "המרת דת" לצורך חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ה-1965, ובייחוד סעיף 1 שבו, כולל רק את מי שדבר גיורו אושר על-פי הוראת פקודת העדה הדתית (המרה), או גם גיורים אחרים שלא אושרו בהתאם לפקודה.

העותרת ביקשה להחיל את הלכת ש"ס גם על גיור שנערך בישראל.

עמדת המדינה הייתה כי הלכת ש"ס תקפה רק לגבי גיור שנערך בחו"ל, ולגבי גיור שנערך בישראל יש לפעול לפי האמור בפקודת העדה הדתית (המרה) ולהציג תעודה שהוכרה מכוח הפקודה.

השופט שמגר :

1. עניין הרישום במרשם האוכלוסין נדון כבר בפרשת ש"ס לעיל. ההבדל היחיד הוא שכאן מדובר בגיור שנעשה בישראל ושם דובר על גיורים שנערכו בחו"ל.

2. בעניין רישום במרשם האוכלוסין של גיורים בחו"ל, הודעה בלויית מסמך המעיד על גיורו של אדם בקהילה יהודית כלשהי בחוץ-לארץ, די בהם כדי לחייב רישומו של אדם כיהודי. אין נפקא מינה אם הקהילה היא אורתודוקסית, קונסרבטיבית או רפורמית. מהוראותיו של חוק מרשם האוכלוסין נובע, כי פקיד הרישום אינו בודק את תוקפו או את חוסר תוקפו של טקס גיור שנערך בקהילה יהודית בחוץ-לארץ ושעליו מעיד המסמך שהוגש לו.

3. פקודת העדה הדתית (המרה) קובעת בסעיף 2 שבה את ההליך שאותו חייב לנקוט אדם שהמיר את דתו ורוצה כי תינתן נפקות חוקית לאותה המרה. על אדם כאמור לקבל מאת ראש העדה הדתית שאליה נספח תעודת אישור המעידה שנתקבל אל אותה העדה הדתית.

4. הכוונה בתיבה "תינתן נפקות חוקית לאותה המרה", אשר בסעיף 2(1) לפקודת העדה הדתית (המרה), היא לנפקות לצורך תחומי סמכויות השיפוט של בתי הדין בענייני המעמד האישי, לדוגמא נישואין, גירושין, מזונות וכיוצא באלה.

5. ככל שמתרחקים מתחומי המעמד האישי, ברי כי ההשתייכות הדתית נושאת משמעות שונה, ועל-כן יש היגיון בדבר כי היקף השליטה והפיקוח, כמו גם הגוף המופקד על אלו, יהיו אזרחיים-ממלכתיים ולא דתיים.

6. השופט שמגר קובע כי **פקודת העדה הדתית (המרה) לא חלה לגבי רישום אוכלוסין וחוק השבות.**

הנשיא ברק :

1. דעתו כדעת השופט שמגר שפקודת ההמרה אינה חלה ביחס לתוקפו של הגיור לעניין חוק השבות. הגישה הזו מתבקשת לדעתו מתכליתה של הפקודה שהיא להסדיר עניינים של

המעמד האישי . כמו כן ממבנה הפקודה למדים כי היא חלה על המרות דת שנעשו בא"י.
תחום פריסתה של הפקודה הוא לעניין סמכויות שיפוט של בתי הדין הדתיים.

2. תוכן ההחלטה הוא שהכרה בגיור שנערך בישראל לעניין חוק השבות ולעניין חוק המרשם אינה מותנית במילוי דרישותיה של פקודת ההמרה. השופט ברק אומר כי אינו נוקט עמדה לגבי מהו הגיור בישראל המשתכלל לצורך חוק השבות או אם גיור רפורמי הנערך בישראל יוכר כגיור לצורך חוק השבות. כל מה שנקבע כאן הוא דבר אי תחולתה של פקודת ההמרה לעניין הכרה בגיור לצורך חוק השבות. לכן השופטים לא מורים למשיבים לראות את העותרת כיהודייה או לרשום אותה ככזאת.

3. הקביעה היא בעלת אופי שלילי בלבד- "אנו קובעים את ה"אין" (אין תחולה לפקודת ההמרה). איננו קובעים את ה"יש" (התוכן המדויק של מהות הגיור בישראל)".

4. השופט ברק מדגיש כי ה"יש", כלומר אופי הגיור, צריך להיקבע על ידי המחוקק.

השופט טל בדעת מיעוט :

1. דרך המלך להבטיח כי הגיורים המוכרים במדינה לצורכי שבות ומרשם הם אכן הליך של הצטרפות לאומה, היא על-ידי הפקדת נושא הגיור בידי רשות ממלכתית גבוהה העוסקת בנושא. שיקולי מדיניות ושיקולי פרשנות מורים שבכל הנוגע לגיורים הנערכים בשטח הריבוני של מדינת ישראל, אין להכיר אלא בגיורים הנערכים על-ידי הגוף הדתי המוסמך, קרי - הרבנות הראשית, או המוכרים על-ידי.

2. תפיסה זו מעוגנת בפקודת ההמרה, בסעיף 15 לחוק המרשם ובהיסטוריה החקיקתית של הגדרת מיהו יהודי בחוקי השבות והמרשם. שלושת המקורות הללו כולם מדברים בסגנון אחד - הרואה ברבנות הראשית את הגוף היחיד היכול לתת תוקף לגיורים הנערכים בארץ.

3. אי-אפשר שהליך של מתן זכות לעלות ארצה מכוח חוק השבות יהא מסור לכול, וכל אדם יוכל לרכוש לו כרטיס כניסה חופשי לישראל ממגיירים למיניהם.

4. קיימים שיקולים נוספים שתומכים בהכרה באופן בלעדי בגיורי המדינה ביניהם : בחינת כנות הגיור, יצירת גיור אחיד שיהיה מקובל על רוב חלקי העם ויצירת זהות בין המרשם לבין הסטטוס הנוגע למעמד האישי.

5. יש לתת לפקודת ההמרה פירוש עדכני על-פי חוקי השבות והמרשם, המחיל את הפקודה גם על חוקים אלה.

6. הגורם היחיד המוסמך לקבוע את תוקפם של גיורים שנערכו בישראל הוא ראש העדה הדתית היהודית- הרבנים הראשיים לישראל.

ו. בג"ץ 5070/95 נעמת נ' שר הפנים, נ"ו (2) 721 (להלן – עניין נעמת):

מדובר על קטינים ובגירים אשר עברו גיור רפורמי או קונסרבטיבי חלקם בישראל וחלקם מחוצה לה, והם מעוניינים כי ירשמו אותם בפרטי הלאום והדת כיהודים. השאלה היא האם על פקידי הרישום לרשום אותם כבקשתם.

המדינה טענה כי כיוון שמי שעומד בראש העדה היהודית הם הרבנים הראשיים, מי שרוצה להצטרף אל הקהילה חייב לקבל את אישורם. לדעת המדינה בית המשפט המעיט בערכו של המרשם מפני שקיימת הסתמכות בפועל על הרישום בו ויש לו גם משמעות ציבורית רבה. כמו כן המדינה טענה כי המונח יהודי במרשם הוא כמשמעותו בחוק השבות, ולכן אין להכיר בגיור אלא אם הוא מוכר על ידי הרבנות הראשית.

העותרים טענו כי אין צורך באישור של הרבנות הראשית מפני שהעדה היהודית כבר איננה קיימת עוד מימי המנדט. לטענתם, עמידה על הצורך באישור הרבנים הראשיים פוגעת בשוויון ובחופש הדת והמצפון. כמו כן הגדרת המונח יהודי אינה מחייבת גיור אורתודוכסי בלבד.

השופט ברק:

1. לצורך העניין לא דרוש להיכנס לדיון מיהו יהודי. בית המשפט אינו נוקט כל עמדה בנוגע לתוקפו של הגיור הרפורמי והקונסרבטיבי במסגרת חוק השבות וחוק המרשם. תפקידו של פקיד הרישום במרשם האוכלוסין הוא תפקיד סטטיסטי גרידא, ולמרשם אין כוח של ראייה או הוכחה לכל עניין משפטי אחר.

2. בהתאם לכך, על פקיד הרישום להסתפק בראייה לכאורה לעניין נכונות הפרטים הכרוכים ברישום, לרבות יהדותם של מי שמבקשים להירשם במרשם כיהודים.

3. ברישום ראשון על פקיד הרישום לרשום, על-פי הודעת המבקש – המציג תעודה כי הוא או ילדיו עברו גיור רפורמי או קונסרבטיבי – כי הוא או ילדיו הם יהודים לעניין פריט הדת והלאום, אלא אם יש לו יסוד סביר להניח שההודעה אינה נכונה. יסוד כזה עשוי להיות לו, למשל, אם הוא סבור – על-פי ראיות – שהמסמך מזויף, או שהמבקש הוא "בן דת אחרת". בהיעדר ראיות לחששות מסוג זה אל לו לפקיד הרישום ליטול על עצמו תפקידי שפיטה, ואל לו להכריע בשאלה המשפטית שבית-המשפט העליון השאירה פתוחה.

4. בשינוי רישום פקיד הרישום אינו רשאי להסתפק בהודעת המבקש על עריכת גיור (רפורמי, קונסרבטיבי או אורתודוקסי). המבקש לערוך שינוי רישום, צריך לצרף תעודה ציבורית. מסמך המעיד על הגיור אינו תעודה ציבורית. לעומת זאת פסק דין של בית המשפט המחוזי המצהיר על כך שהמבקש עבר גיור בקהילה יהודית מהווה תעודה ציבורית לעניין הבקשה. לכאורה, עם מתן פסק-הדין בבית המשפט המחוזי היה מקום לבצע את השינוי ברישום. לעניין זה אין נפקא מנה אם טקס הגיור שאליו מתייחס פסק הדין של בית המשפט המחוזי נעשה בישראל או בחו"ל.

5. ברק דוחה את הטענה הראשונה של המדינה כי הילכת ש"ס אשר מכירה בגיור שאינו אורתודוקסי אינה חלה על תושב ישראל שהתגייר בחוץ לארץ. כל מה שפסק הדין צריך לקבוע הוא כי המבקש אכן עבר תהליך של גיור כלשהו בקהילה יהודית מחוץ לישראל. במצבים של רישום או שינוי רישום יש לסמוך על הגיור שנעשה ולא משנה אם המתגייר רוצה להצטרף לאותה קהילה או לא. כל מה שצריך להיקבע הוא שנערך גיור על ידי קהילה יהודית. הדרישה היא שהגיור נעשה על ידי גוף דתי שקיבל הכרה מטעם הקהילה היהודית ואין חשיבות לקשר של המתגייר לאותה קהילה.

6. ברק דוחה גם את הטענה השנייה של המדינה כי הילכת ש"ס אינה חלה על גיור שנערך בישראל, מפני שבראש העדה הדתית בישראל עומדת הרבנות הראשית ולכן גיור תקף רק אם הרבנות אישרה את אותו גיור.

7. השופט ברק מציין כי אין ללמוד מהדיבור "עדה דתית" כי בישראל כולם נתפסים כעדה אחת. מדינת ישראל היא לא מדינה של עדה אחת אלא מדינתו של העם היהודי ותפיסות היסוד של המדינה מעניקות לפרט את החירות להחליט לאיזה זרם להצטרף.

8. מקובל על השופט ברק כי הגיור אינו רק אקט פרטי אלא יש לו השלכה ציבורית ולכן יש צורך בהסדר ממלכתי של ההיבטים הציבוריים של הגיור מעבר לחוק המרשם שמגבלותיו רבות והוא בעל אופי סטטיסטי. **קביעת אופי הגיור הממלכתי צריכה להיעשות על ידי הכנסת.**

השופט אנגלרד בדעת מיעוט:

1. המחלוקת בנוגע למשמעות של מיהו יהודי אינה שאלה שפיטה היות ומדובר בעניין של השקפת עולם. הנושא הזה שנוי במחלוקת אידיאולוגית חריפה. למרות זאת המחוקק ראה לנכון להשתמש במונח הזה למטרות מוחשיות כמו רישום במרשם האוכלוסין, מתן זכות עלייה וסמכות שיפוט. בכך אילץ המחוקק את ביהמ"ש לפרש את המונח יהודי שהוא שאלה שפיטה. הסוגיה הזו של רישום אדם במרשם היא מאבק על סמל. הטענה שהמרשם הוא עניין סטטיסטי לא התקבלה בציבור, אחרת לא היו הרבה מאבקים

ומשפטים בנושא. הסמל כאן הוא המהות וללא השקפת עולם נתונה אין הכרעה בשאלת הרישום ואין סטטיסטיקה. היות ולשאלה הזו יש משמעות מעבר לעניין הסמלי כי היא נותנת זכויות במסגרת חוק השבות, אין מנוס מלהכריע בשאלה המהותית.

2. התיקון של חוק מרשם האוכלוסין אשר בא בעקבות פס"ד שליט ביטל את התפיסה כי הרישום אינו אלא עניין סטטיסטי ואין על הפקיד להפעיל מבחנים ושיקול דעת.

3. הגיור הוא עניין חד ערכי וברור ומשמעותו גיור על-פי דין תורה. ביהמ"ש הפך אותו למושג עמום ולכן כעת עליו לקבוע את המסגרת שלו. משימה כזו אינה מתפקידו של ביהמ"ש. המחוקק כנראה לא הכליל צורות גיור אחרות כי לא רצה בכך וביהמ"ש אינו צריך להכריע בשאלות כאלו.

4. כיוון שהגיור הוא לפי ההלכה, הפקיד יכול להפעיל את המבחנים ההלכתיים. בהתאם לכך, אם לדעת פקיד הרישום ההודעה הנמסרת לו מטעם מבקש הרישום אינה עונה על דרישות ההגדרה המהותית בחוק השבות, הוא רשאי, ואף חייב, לסרב לרשום את המבקש כיהודי כל עוד לא נבדק תוקף הגיור.

השופט טירקל:

בהיעדר חקיקה שתגדיר במפורש מיהו יהודי, אין משמעות חוקית כלשהי לדיבור "שנתגייר" שבסעיף 4ב לחוק השבות וכאילו לא נכתב כלל. ממילא אין נפקות להודעה ולתעודה שמקבל פקיד הרישום לצורך רישום ראשון, וכן אין להן נפקות לצורך פסק-דין הצהרתי שמטרתו שינוי הרישום. נוכח האמור, אין פקיד הרישום רשאי לרשום דבר בפרטי הרישום של הלאום והדת.

לדעתו על המחוקק להגדיר את המונח "גיור" ואין הדבר צריך להיקבע בין כותלי ביהמ"ש. יחד עם זאת, בנוגע למקרה הקונקרטי שבעתירה השופט טירקל מסכים עם התוצאה של ברק כי יש לרשום את הקטינים כיהודים.

ז. בג"ץ 2597/99 טושביים נ שר הפנים, נ"ט (6) 721:

העותרים, השוהים כדין בישראל, החלו בישראל בהליכי גיור והשתתפו בקורסים ללימודי יהדות במשך כשנה. בתום הקורסים הם עברו תהליך גיור בקהילה יהודית מחוץ לישראל על ידי בתי דין של הקהילה הרפורמית ושל הקהילה הקונסרבטיבית, ובסמוך לאחר מכן חזרו לישראל ("גיורי קפיצה"). העותרים ביקשו להכיר בהם כיהודים לעניין חוק השבות. שר הפנים סירב לבקשתם, שכן עובר לגיורים הם לא היו חברים בקהילה היהודית שבמסגרתה גיורו.

עמדת המדינה: עמדת המדינה בתחילת ההליך הייתה כי יש להבחין בין גיור שנערך על ידי קהילה יהודית בחו"ל לאדם שהוא חבר הקהילה המגיירת שם, לבין מצב בו מתגייר המתגורר בישראל

נוסע לקהילה יהודית בחו"ל לצורך השלמת הליכי הגיור שם ("גיורי קפיצה"). בבסיס הגישה של המדינה עמדה הקביעה כי בישראל קיימת עדה יהודית אחת, המאורגנת במבנה ממלכתי שבראשו עומדת הרבנות הראשית. גיור בישראל, המהווה מעצם מהותו אקט של הצטרפות לעדה זו, צריך שיהיה על דעת הרבנות המשמשת כראש העדה.

השופט ברק:

1. לחוק השבות יש משמעות ליחיד ויש גם משמעות ציבורית בהתייחס אל הקשר בין העם למולדתו והזכות לעלות ארצה. לכן תחולתו של חוק השבות אינה נקבעת על פי מבחן סובייקטיבי של רצונו של האדם אלא על ידי מבחן אובייקטיבי ובקיומם של אמצעי בקרה ופיקוח להגשמתו של מבחן זה.
2. זהו ההבדל בין המרשם לחוק השבות- במרשם דרושה מידת פיקוח מאוד נמוכה שעל הפקיד לרשום מה שנאמר לו מלבד מקרים הגלויים לעין (כמו שמי שרוצה להירשם כיהודי אבל מציין כי אמו איננה יהודיה). אבל לעניין חוק השבות נדרשת מידת פיקוח הדוקה יותר היות והחוק מעניק מפתח כניסה לישראל.
3. העותרים למדו בישראל על ידי זרם מסוים ואז נשלחו על ידו לקהילה בחו"ל כדי להתגייר בה. השופט ברק קובע כי היות והלימוד אינו חלק מהגיור עצמו, גיורם נעשה מחוץ לישראל.
4. לאור אופיו וחשיבותו של הגיור לעניין חוק השבות, יש להבטיח כי גיור שנעשה מחוץ לישראל נערך באופן המקובל בקהילה יהודית מוכרת, המקיימת גיורים על-פי תפיסתה שלה את הליכי הגיור. **קהילה יהודית מוכרת היא, ככלל, קהילה מבוססת ופעילה בעלת זהות יהודית משותפת וידועה, שלה מסגרות קבועות של ניהול קהילתי ואשר משתייכת לאחד הזרמים המוכרים באוכלוסייה היהודית העולמית.** עמידה על דרישות אלה תבטיח כי הגיור לא ינוצל לרעה, לשם רכישת זכויות כלכליות בלא כל רצון להצטרף לעם היהודי.
5. השופט ברק דוחה את הטענה כי ניתן להכיר בגיור שנעשה מחוץ לישראל רק אם הוא נעשה לשם הצטרפות לאותה קהילה בחו"ל.
6. בשאלת כנות הגיור מציין השופט ברק כי במקרה הזה נראה כי יש לעותרים כוונה כנה להצטרף לעם ישראל וכי לא עשו זאת מסיבות כלכליות. בשים לב למשך הלימודים הארוך ועריכת הגיור על ידי הזרמים המרכזיים בארצות הברית, נקבע שלא נעשה ניצול לרעה של ההליך.

7. בעניין גיור פרטי שנערך בישראל לא נקבעה הלכה מחייבת בפסק דין זה, שכן ההכרעה לא התחייבה בעניין. יחד עם זאת, **השופט ברק קובע כי הממשלה אמנם רשאית להקים מערך גיור מכוח סמכותה השיורית, אולם היא אינה רשאית לקבוע בלעדיות למערך גיור זה, ועניין זה מסור בידיה של הכנסת.**

השופטת פרוקצ'יה בדעת מיעוט:

1. כדי להבטיח את תקינותו ואת אמינותו של ההליך של גיורי חוץ-לארץ של היושבים בישראל, נדרשת מערכת כללים מפורטת שתיקבע ותגובש בידי הרשות המוסמכת. התנאי בדבר הסתפחות המתגייר לקהילה המגיירת בחו"ל למשך תקופת זמן משמעותית, כשהוא לעצמו, אינו בלתי סביר, ויש בו כדי להעיד על סימני אמת בהליך הגיור. עם זאת אין מקום כי תנאי זה יוצב כתנאי בלעדי העומד לעצמו. ראוי הוא כי תגובש מערכת תנאים כוללת, ובה תנאים חלופיים שתכליתם להבטיח גיורי אמת, כאשר תנאי ההסתפחות לקהילה המגיירת עשוי להיות אחד מהם.

2. הביקורת השיפוטית על החלטות וקביעות שר הפנים בעניינים כאלה צריכה להיות מצומצמת.

3. במסגרת ההליך דנן טרם גובשה מדיניות הרשות כל צורכה, כמו כן עניינם של העותרים לא נבחן באורח פרטני בהתאם לתנאים שיש לקבוע, על-כן יש להשאיר את העתירות תלויות ועומדות תוך מתן הזדמנות למדינה לגבש תנאים ואמות מידה כוללות לעניין הכרה בגיורי חו"ל של היושבים בישראל והותרת הדרך לעותרים לפעול לקידום עניינם על-פי ההנחיות שתיקבענה.

השופט גרוניס בדעת מיעוט:

התנאי של הצטרפות לקהילה יהודית בחוץ-לארץ כתנאי להכרה בגיור שיעשה באותה קהילה הינו תנאי סביר וראוי. אין פגם בקביעת תנאי זה המחייב להתערב בשיקול-הדעת של שר הפנים, לפיכך יש לדחות את העתירות.

השופטים טירקל וא. לוי בדעת מיעוט:

השאלות העומדות להכרעה בעתירות מצויות בתחום הרוחני, הדתי-אמוני ובתחום הלאומי וההיסטורי. שאלות אלה אינן ניתנות להכרעה שיפוטית. ראוי שההכרעה תהיה תוצאה של עיון מעמיק בכל הדעות והאמונות של כל הזרמים בציבור ומתוך מאמץ משותף להגיע להסכמה רחבה. על הכנסת לקבוע בחוק את הפורום שיגדיר את הכללים לגיור מחוץ לישראל שיוכר בישראל וכן יקבע אם גיורו של אדם פלוני מחוץ לישראל יש לו תוקף.

סיכומו של פסק הדין: נקבע ברוב של 7 נגד 4 כדעתו של השופט **ברק**, אליו הצטרפו השופטים: **חשין, מצא, נאור, ריבלין ובייניש**.

יחד עם זאת, השופטים **חשין ומצא** הצטרפו לאמירה של השופטת **פרוקצ'יה** שהמדינה רשאית לקבוע כללים לעניין הכרה בגיורים שנערכו בקהילה יהודית מוכרת בחו"ל.

ח. בג"ץ 552/04 אירנה גוזמן נ' מדינת ישראל (פורסם באר"ש 3.7.2005):

העותרת תקפה את החלטת מנהל בתי הדין המיוחדים לגיור שלא לאפשר לה להתקבל להליכי גיור בארץ, משום שאינה שווה כדין בישראל. לטענתה, למערך הגיור אין סמכות לשקול שיקולים שאינם שיקולים דתיים.

השופט ברק דחה את העתירה, תוך שהוא קובע כי החלטתו של ביה"ד להתנות את שירותי הגיור בשהייה בארץ כדין הייתה כדין. כרשויות מנהליות אחרות, מערך הגיור הממלכתי ובתוכו בתי הדין המיוחדים לגיור, רשאי לקבוע במסגרת ההנחיות הפנימיות שלו קריטריונים סבירים שיגדירו את תנאי סף הזכאות לקבלת שירותים ממנו. לעניין זה, שימוש בקריטריון של שהייה בארץ כדין, הוא שימוש ענייני. על כן, מערך הגיור רשאי לשקול את שיקולי השהייה בארץ כדין בהחלטתו האם לקבל את העותרת להליכי גיור.

ט. בג"ץ 11585/05 התנועה ליהדות מתקדמת נ' המשרד לקליטת עליה (פורסם באר"ש 19.5.2009):

עניינה של העתירה במבחני תמיכה שגובשו על-ידי המשרד לקליטת עלייה, במסגרתם נתמכים על-ידי המדינה מוסדות פרטיים העוסקים בהכנה לגיור אורתודוקסי בבתי הדין המיוחדים לגיור או בבתי הדין הרבניים האזוריים. מבחנים אלה ניתנו בנוסף למכון ללימודי יהדות המשותף לשלושת הזרמים ביהדות.

העותרת טענה כי מבחני התמיכה מפלים לרעה את המכונים של התנועה הרפורמית, כיוון שהם מאפשרים רק למכונים האורתודוקסיים לקבל את כספי התמיכות.

המדינה טענה כי מדובר בשונות רלבנטית כיוון שמכוני הגיור של התנועה הרפורמית לא מפנים את המתגיירים להתגייר במערך הגיור הממלכתי אלא בגיורים פרטיים. לטענת המדינה, השונות הרלבנטית נובעת גם מהעובדה שהגיור האורתודוקסי מוכר על ידי רוב חלקי העם, וגם מהעובדה שיש הבדל בנפקות המשפטית של גיור זה. המדינה ציינה כי היא לא תומכת גם במכוני הכנה אורתודוקסיים המכניסים את המתגיירים לגיור בבתי הדין **הפרטיים** האורתודוקסיים.

השופטת בייניש קיבלה את העתירה ודחתה את טענות המדינה. בית המשפט קבע כי לא מדובר בשונות רלבנטית המצדיקה תמיכה רק במוסדות גיור אורתודוקסיים.

י. בג"ץ 7625/06 מרטינה רגצ'ובה נ. שר הפנים (פורסם באר"ש 31.3.2016) (להלן – עניין רגצ'ובה):

העותרים שאינם אזרחי ישראל באו לארץ ועברו בה הליך גיור בקהילה אורתודוקסית שלא במסגרת מערך הגיור הממלכתי. השאלה שעמדה לדיון היא האם יש להכיר בהם כיהודים לעניין חוק השבות?

המדינה טענה כי מבחינה פרשנית חוק השבות לא נועד לחול על מי שהתגייר בעת שכבר שהה בישראל (בכך ביקשה המדינה לעיין מחדש בקביעה שניתנה במסגרת בג"ץ טושביים בהחלטת הביניים). לחילופין, נטען על ידי המדינה כי אין להכיר בגיור שנערך בישראל, זולת אם נערך במסגרת מערך הגיור הממלכתי.

דעת הרוב מפי הנשיאה נאור:

גם מי ששהה בארץ כדיון, ועבר גיור בישראל בקהילה אורתודוקסית שלא במסגרת מערך הגיור הממלכתי, יכול שיהיה זכאי שבות, כל עוד הגיור נעשה בקהילה יהודית מוכרת. בכך נדחו שתי טענותיה של המדינה: הראשונה היא, כי חוק השבות אינו חל על גיורים בישראל, והשנייה- כי ככל שהחוק השבות חל על גיורים בישראל, הרי שיוכרו רק גיורים שנעשו במסגרת מערך הגיור הממלכתי.

עם זאת, בית המשפט אינו מגדיר במפורש מהי קהילה יהודית "מוכרת" בישראל ומשאר עניין זה לפרשנות.

עוד נקבע, כי אחת התכליות שחוק השבות נועד להגשים היא התכלית של מניעת ניצול לרעה של הזכות למעמד מכוח שבות. נקבע כי פסק הדין לא חל על מי שעבר גיור בעת ששהה בארץ שלא כדיון. יחד עם זאת, בית המשפט לא קבע כי המדינה רשאית לקבוע כללים בעניין הכרה בגיורים שנערכו בישראל, זאת בשונה מפסק הדין בעניין טושביים שכאמור עסק בגיורים שנערכו בחו"ל.

השופט רובינשטיין בדעת מיעוט:

מקבל את המסקנה של השופטת נאור, אולם מציע להשהות את תחולת פסק הדין ל-18 חודשים כדי לאפשר לכנסת לחוקק חוק בעניין. השופט רובינשטיין מעיר על חוסר הקוהרנטיות בהכרה בגיור מסוים לצורך חוק השבות, בעוד שאותו גיור לא יהיה מוכר לצרכי נישואין.

ביחס להגדרת קהילה יהודית מוכרת, מציין השופט רובינשטיין כי: "על עצם מונח זה - 'קהילה מוכרת' - הדעת נותנת כי ישתברו קולמוסים, ועתירות יוגשו, והרכבי שופטים יתענו, ואולי לא יועילו חכמים בתקנתם".

יודגש, כי בית המשפט העליון ציין במפורש בעניין רגצ'ובה, כי פסק דינו אינו חל על גיורים שאינם אורתודוקסיים, והשאיר את הטיפול בסוגיה זו למועד אחר. כאמור, נושא זה תלוי ועומד בפני הרכב מורחב של שופטי בית המשפט העליון בבג"ץ 11013/05 **נטליה דהן נגד שר הפנים**, הליך שעניינו גיורים רפורמים וקונסרבטיביים שנערכו בישראל.

ביקורת בג"ץ על היעדר חקיקה

מסקירת פסקי הדין האמורים לעיל עולה נושא העובר כחוט השני מפסקי-הדין, והוא הצורך בחקיקה של הכנסת בנושא הגיור ומהותו. שופטי העליון הדגישו בפסקי הדין לא פעם, כי היעדר חקיקה כאמור מביא את בית המשפט העליון להכרעה בסוגיות מהותיות ורגישות שהן מנשמת אפו של זהות העם היהודי. השופטים ציינו כי אין זה ראוי שנושא מהותי וחשוב זה ייקבע על ידי בית המשפט וראוי כי המחוקק יאמר את דברו. נביא מקצת מדברי השופטים בעניין זה.

הנשיא **ברק** קבע בעניין פסרו כי :

"כל שקובעים אנו הוא דבר אי-תחולתה של פקודת ההמרה לעניין הכרה בגיור על-פי חוק השבות [...] קביעתנו היום הינה בעלת אופי שלילי בלבד. אנו קובעים את ה'אין' (אין תחולה לפקודת ההמרה). איננו קובעים את ה'יש' (התוכן המדויק של מהות הגיור בישראל). כפי שציינו, ה'יש' עשוי להיקבע במפורש במפורט על-ידי המחוקק. עם זאת – וכל עוד הכנסת לא אמרה את דברה – איננו מצויים בחלל משפטי. פתרון לבעיית ה'יש' מצוי בחוק השבות המגדיר יהודי מיהו. אם המחוקק לא יוסיף על דברו זה, לא יהא מנוס מהכרעה שיפוטית בעניין זה על-פי ההגדרה הקיימת" (שם, בעמודים 747-748).

ובעניין נעמת קבע הנשיא **ברק** כי :

"כמו בפרשת פסרו, גם בענייננו הפיקוח הממלכתי על ההיבט הציבורי של הגיור – מעבר לפיקוח על הרישום במרשם – צריך להיקבע על-ידי הכנסת. כל עוד הכנסת לא אמרה את דברה, חוזרים אנו – בכל הנוגע לרישום במרשם – לסמכויותיו של פקיד הרישום על-פי חוק המרשם" (עניין נעמת, בעמוד 753).

השופט **אנגלרד** כתב בעניין נעמת כי :

"עוד יותר מצר אני על כך שבית-משפט זה נקרא לעסוק זה עשרות בשנים בשאלת "מיהו יהודי?", שאלה שביסודה אינה שפיטה כלל בהיותה שאלה "נקייה" של השקפת עולם שאין בכוחם של כלים משפטיים לפותרה. מחלוקת בציבור היהודי הן בעולם הן בישראל בסוגיה זו היא עמוקה וחריפה: תפיסה לאומית-חילונית-תרבותית עומדת מול תפיסה דתית, ואף בתוככי תפיסות סותרות אלה נאבקים ומתנגשים זרמי מחשבה המנוגדים ביניהם תכלית הניגוד".

דברים ברוח זו אף כתב השופט **טירקל** בעניין נעמת:

"הסוגיה מיהו "שנתגיר" – שבה כרוכה השאלה מיהו יהודי – היא כבדת משקל מאוד, שנויה במחלוקת ציבורית חריפה ונוגעת בעצבים חשופים ובערכי יסוד של ציבורים גדולים במדינת ישראל ובתפוצות העם היהודי, ומראשית ימיה של המדינה עמדה על סדר יומה הציבורי. סבורני שאין להימנע עוד מן ההגדרה, שראוי שלא תיעשה בהכרעה של בית-המשפט, אלא כתוצאה של עיון מעמיק בכל הדעות והאמונות של כל הזרמים בציבור ומתוך מאמץ משותף להגיע להסכמה רחבה".

עוד יש להביא את דבריו של השופט **רובינשטיין** בדעת המיעוט בעניין רג'ובה, שכתב כי:

"פסק דינה של חברתי וההכרעה שבו נובעים למרבה הצער מאי יכולתה של המערכת הפוליטית – הרשות המבצעת והרשות המחוקקת, הממשלה והכנסת כאחת – להוליד פתרון חקיקתי ראוי לנושא רגיש כמו הגיור. התוצאה הרעה היא הטלתו המתמדת, שוב ושוב, לפתחו של בית משפט זה, אשר נועד לפתור סכסוכים ולפרש את הדין, באופן שהכרעותיו המחייבות נאלצות להידרש למחלוקות ערכיות וציבוריות, שהממשלה והכנסת ממאנות לפתרון או מתקשות פוליטית לעשות כן. שוב ושוב קורא בית המשפט למחוקק לעשות מלאכתו, קריאה העוברת כחוט השני בפסקי הדין".

ניצני העלייה מברית המועצות

מצב זה של היעדר חקיקה ניתן היה אולי להשלים עמו, ולא לטעמי, כל זמן שהגיורים בישראל לא היו בממדים גדולים, כלומר עד סוף שנות ה-60 של המאה הקודמת. יחד עם זאת, ברי כי לא ניתן להשלים עם מצב של היעדר חקיקה אם תתרגש עלייה המונית. ואת אשר לא צפינו ואולי לא האמנו בא.

בעניין שליט טענו העותרות שמבחן ההלכה בשאלת "מיהו יהודי" עלול להרחיק את יהודי ברית-המועצות אם יעלו לישראל.

על-כך השיב כב' השופט ד"ר משה זילברג ז"ל⁸:

"העלייה מארצות עבר המסך היא עדיין חזון סתום, תקווה, חלום, הילכתא למשיחא, שאין אנו יכולים או רשאים לכלכל על פיה את מעשינו בארץ הזאת. אם אמנם יתרחש הנס, ויהודי ברית המועצות יורשו ויחפצו לעלות בהמוניהם למדינת ישראל, דבר זה עצמו יוכיח מה עמוק הוא הקשר הקושר אותם עם מסורת ישראל, ולכן אני סבור כי עלייתם תהא דווקא נוגדת את השימוש במבחן ההלכה.

מאמין אני באמונה שלימה כי אם תיפתח באמת עליה נרחבת מארצות הקומוניזם – עליה העלולה להכריע לשבט או לחסד את גורלו של העם בישראל – יימצאו חכמים שישתמשו במלוא סמכותם, ויקלו הלכתית על קליטתו, בעם ובארץ, של השבט הרוסי הנידח".

הנה שערי ברית המועצות החלו להיפתח והניצנים נראו בארץ ובישרו שבוא תבוא עליה רבתי. ממשלת ישראל והרבנות הראשית לישראל היו חייבים להיערך לקראת בוא היום הגדול והנורא שהנה נדחי ישראל באים למולדתנו וחזון נביאי ישראל מתגשם נגד עינינו:

- "ושבתי את שבותיכם וקבצתי אתכם מכל הגויים ומכל המקומות אשר הדחת אתכם שם" (ירמיהו כ"ט 14).
- וכן: "כי הנה ימים באים נאום ה' ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה אמר ה' והשיבותכם אל הארץ אשר נתתי לאבותם וירשוה" (ירמיהו ל' 3).
- ובעיקר: "הנני מביא אותם מארץ צפון וקיבצתיים מירכתי ארץ במ עור ופיסח הרה ויולדת יחדו קהל גדול ישובו הנה" (ירמיהו ל"א 7).

ואכן קהל גדול שבו הנה, למעלה ממיליון איש.

⁸ עניין שליט לעיל.

מצווים היינו להתמודד עם הבעיה שכובדה וחשיבותה היו צפויים וידועים מראש.
חקיקת חוק המסדיר את נושא הגיור לעת עלית המונים- הייתה כורח, אבל זו לא באה לעולם.

הצעת הראשון לציון הרב נסים ז"ל

מי שחזה את כובד הבעיה וראה בעיניו את החשיבות הגדולה וההכרח למצוא פתרון הלכתי הולם לגודל השעה לאותה עליה שהייתה בראשיתה אבל עשויה להתפתח לעליה המונית, הוא אאמו"ר הראשון לציון הרב הראשי לישראל הרב יצחק נסים ז"ל אשר כבר בשנת תשכ"ט-1969 במכתב לשר המשפטים דאז יעקב שמשון שפירא עמד על הגורמים שבעטיים היו בעבר תקלות ופרט את הדרך לסילוקם. לדעתו בתי-הדין הרבניים לא יוכלו להתמסר לנושא זה ולכן יש להעמיד בית דין מיוחד לגיור (אז לא נדרשו הרבה בתי דין, כי העלייה הייתה רק בראשיתה) בשאיפה "שחבריו יהיו מתאימים במיוחד לענין זה ושתהיה לנו ידיעה ברורה שהם יהיו מסוגלים לטפל בכל הבעיות הכרוכות בגרות בזריות וביעילות". נחוץ שהרבנים שיטפלו בגרות יהיה להם תוקף רשמי של בית-דין "ולא יהיו ממונים סתם". בהמשך כותב הרב ש"סדור זה יכפה עלי מאמץ גדול שכן ידועה לו הקשת הרחבה של הדעות שבקרבנו אבל אמרתי שכל מאמץ הוא כדאי ובלבד ששאלה נכבדה זו תמצא פתרונות כיאות". הרב מדגיש עוד: "אנו נקבע גם תקנות שבעלי משפחות, הם ובניהם, יעברו את תהליך הגיור במשך 3 חדשים ולא שנה כפי שהיה עד עתה, סבורני ששום אדם, לא ציבור ולא יחיד לא יוכל להקים צעקה אחרי שקבענו הסדרים אלה ולא יהיה פרץ וצווחה ברחובותינו". הרב מסיים את מכתבו: "זו השעה שצריך להכריע בדבר ואסור להחמיצה. זוהי הדרך היחידה והחובה על הממשלה ועלינו לעשותה ביפה שעה אחת קודם".

ואכן בשנת תשל"א-1971 הגיש הראשון לציון הרב נסים ז"ל הצעת החלטה מפורטת למועצת הרבנות הראשית שאושרה וזה לשונה:

1. "זה עשרות בשנים שאחינו בברית המועצות שרויים במשטר של דיכוי רוחני שביקש לעקור מהם כל זיק ליהדותם ולמורשת ישראל.
2. ההתעוררות הלאומית של אחינו אלה בשנתיים האחרונות ומאבק הגבורה שלהם למען עליה לארץ הקודש המלווים בסימנים ברורים של רצון להידבק במורשת ישראל על אף הכליה הרוחנית שזממו עליהם – הם מן התופעות המופלאות של דורנו.
3. לפיכך, מחליטה מועצת הרבנות הראשית לישראל כי כל בקשה לגיור שתוגש ע"י עולה מברית המועצות תידון במלוא הדחיפות הראויה, והגיור יבוצע בתהליך מהיר ומזורז.
4. לנוכח העומס הרב של בתי הדין הרבניים הטרודים בעבודתם היומיומית בכל ענפי האישות, קובעת מועצת הרבנות הראשית כי יש להקים ב"ד נייד שעיקר זמנו לדון בבקשות לגיור, כדי למנוע עיכובים הנובעים מעומס העבודה של יתר בתי הדין האזוריים.

5. בקשות גיור של עולים הנשואים בנישואי תערובת – תבוטל לגביהם תקופת ההמתנה של שנה, והגיור יבוצע בתקופת זמן קצרה יותר.

6. בית דין רבני יהא רשאי, אם ראה טעם מספיק לכך, להפחית מחובת ההמתנה של שנה גם בבקשות גיור רגילות.

7. מועצת הרבנות הראשית מחליטה למנות רב מוסמך מטעמה שיצא לוינה כדי להרכיב בי"ד שיטפל בבקשות גיור של מועמדים לעליה לפני בואם ארצה.

8. לשם קיצור תקופת ההמתנה רואה מועצת הרבנות הראשית צורך בהקמת בית אולפנה למועמדים לגיור שבו ילמדו המועמדים עיקרי היהדות ומצוותיה בצורה מרוכזת.

לפי לשון ההצעה תלה הרב הראשי את הקמת בית הדין המיוחד לגיור בעומס המוטל על בתי הדין הרבניים, אך כל בר-בי-רב יבין כי הכוונה הייתה בצורך למנות דיינים מתאימים במיוחד לעניין זה "ושתהיה לנו ידיעה ברורה שהם יהיו מסוגלים לטפל בכל הבעיות בזריזות וביעילות". לפי אמירה זו מיותר היה להזכיר כאן את בית-הלל.

יושם אל לב כי בצד הקמת בית-דין מיוחד לגיור אמר הרב הראשי שיש להקים אולפנא כדי שבו ילמדו המתגיירים את עיקרי היהדות. אלה בדיוק, ככתבם וכלשונם, היו גם ההמלצות של ועדת נאמן כעבור שנות דור שנעסוק בהן להלן.

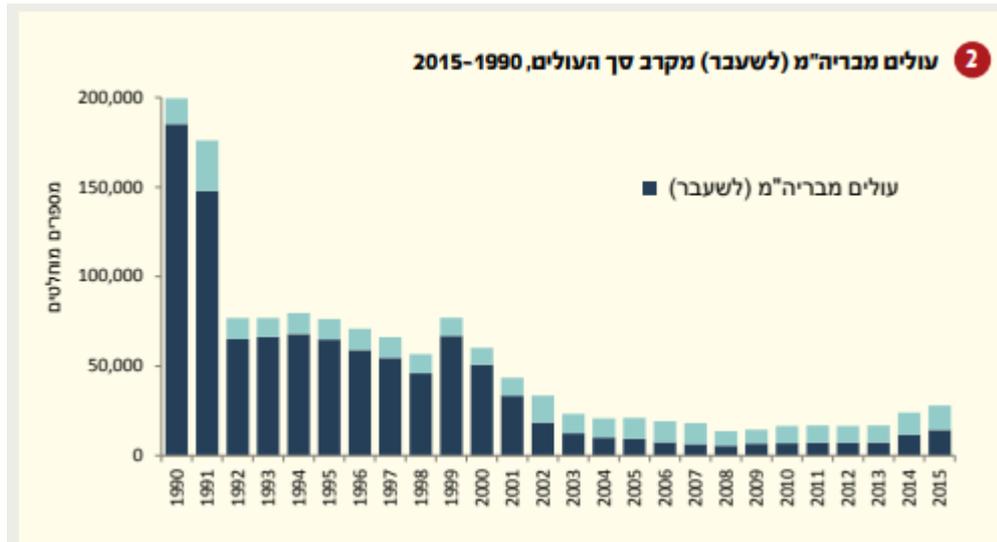
בואה של העליה ההמונית

כפי שנאמר בנוסח הצעת הרב הראשי **נסיים**, יהודי בריה"מ עברו דיכוי רוחני חריף ונמנע מהם לקיים את אמונתם ואת דתם, לפיכך נכתב כי יש לראותם כאנוסים. רבים מהם בתום ליבם נישאו בנישואי תערובת ואחוז גדול של העולים אינם יהודים, אבל התייחסו אליהם כיהודים והם ראו עצמם כאלה.

מספרם של עולי ברית המועצות שאינם יהודים בבואם בתחילת שנות ה-90 עמד לפי נתוני הלמ"ס על כ-350,000 איש ומדינת ישראל ניצבה בפני אתגר לאומי ראשון במעלה.

בתרשים מתוך דוח של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בנושא "עולי בריה"מ (לשעבר) לרגל 25 שנה לגל העלייה"⁹ ניתן לראות את מספר העולים מברית המועצות בשנות ה-90 בכל שנה מתוך כלל העולים:

⁹ פורסם באפריל 2016.

עולים אלה הגיעו ארצה לפי חוק השבות עם כל המשתמע מכך, אך חלק ניכר מהם לא היו יהודים על פי ההלכה בתוקף הנסיבות.

יש להניח כי הבעיה החשובה והכבדה של גיור המוני העולים שאינם יהודים שהגיעו בעיקר בשנות ה-90 מכח חוק השבות היתה מוצאת פתרון מניח את הדעת לפי התכנית של הרב הראשי נסים ולו באופן חלקי, אלא שהראשון לציון הרב נסים זצ"ל חדל לכהן כרבה הראשי של ישראל בשנת 1972 אחרי 18 שנות כהונה. יש להצטער שהצעת החלטה הנ"ל שהתקבלה על ידי מועצת הרבנות הראשית לא יושמה אחרי כן כמצופה.

כאמור, בשנות ה-90 עלו לארץ מאות אלפי עולים מבריה"מ ועדיין לא הייתה התעוררות לחוק חוק או להתמודד בדרך אחרת עם הבעיה. בהתאם לנתוני הלמ"ס, מקרב עולי ברית המועצות נרשמו כ-231 אלף (לא כולל ילדים של עולים) כחסרי סיווג דת. מספר הלא יהודים מקרב יוצאי ברית המועצות כולל ילדיהם גדול הרבה יותר. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בסוף שנת 2014 מנתה אוכלוסיית אזרחי ישראל שמוצאם בבריה"מ לשעבר 985.6 אלף איש (כולל ילדים של עולי ברית המועצות). נציין כי חלק ניכר מן העולים עזבו את מדינת ישראל לארצות אחרות. הגיורים של עולי ברית המועצות היו במשורה. נשמעה ביקורת קשה על היעדר פתרון לבעיה שנעשתה קריטית יותר ודחופה.

העדרו של חוק יצר חילוקי דעות ושאלות ללא פתרון. לפיכך רבו הפניות לבית המשפט הגבוה לצדק בעקבות בעיות שנתעוררו. בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ נאלץ לשמש תחליף לחוק.

יחד עם זאת, ראוי לציין ניסיון אחד של הממשלה להביא לשינוי בנושא הגיור נוכח גלי העלייה ההמונית מברית המועצות, ניסיון שאף גרם לשינוי והצליח באופן חלקי. הכוונה להמלצות ועדת נאמן שאומצו על ידי הממשלה בשנת 1998. על ועדת נאמן ומסקנותיה נפרט להלן.

המלצות ועדת נאמן

כאמור, חוק נעדר אבל הבעיות לא נעדרו. תהליך הגיור היה איטי אל מול גלי העלייה מברית המועצות, והביקורת גאתה, לצד אמירות של בית המשפט העליון שקרא למחוקק לקבוע את אופי הגיור בישראל, עד שבשנת 1997 מינה ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, את ה"ועדה לגיבוש רעיונות והצעות בנושא הגיור בישראל", בראשות שר האוצר דאז, פרופ' יעקב נאמן, היא "ועדת נאמן". בוועדה כיהנו 7 חברים, ביניהם גם נציגי התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית.

בחודש ינואר 1998 הגישה הוועדה את המלצותיה. הוועדה הדגישה את הבעיה הקשה של "רבבות רבבות מעולי מדינות חבר העמים שעלו ארצה לפי חוק השבות התערו במערכת החינוך, בצה"ל, במגזרים הציבורי והפרטי בכל אתר ואתר אבל אינם יהודים, לפי ההלכה ומנועים להינשא ליהודים בישראל".

חברי הוועדה "באו לכל תמימות דעים כי מעבר לשאלת הויכוח בין הזרמים ביהדות יש צורך בפתרון מוסכם לנושא הגיור. צו השעה הוא לחתור לאחדות ישראל וכי ראוי ומוסכם לקיים הליך גיור ממלכתי אחיד על פי דין תורה שיהיה מוכר על-ידי כלל ישראל. כך ניתן להבטיח את אחדות עם ישראל. מסלול הגיור המוצע נועד להבטיח התחשבות באילוצי השעה ובמצוקות האנושיות".

הוועדה החליטה לכוון את המכון ללימודי היהדות ונקבעה לו הנהלה שבה ישבו נציגי התנועה המסורתית והתנועה ליהדות מתקדמת. נקבע כי הליך ההכנה לגיור ישם דגש על ייחודו של עם ישראל ותורתו והמאחד בעם ישראל על גווניו ועל זרמיו.

תורף המלצת הוועדה הוא, כמובן, כינון בתי-דין מיוחדים ממלכתיים לגיור שיתמנו ע"י הרבנות הראשית. הציפיה של הוועדה הייתה שבתי-דין אלה יפעלו ע"פ פסיקתו של הרמב"ם (ראה לעיל), ושוב הודגש כי גיור בישראל יהיה על פי דין תורה ורשויות המדינה יכירו רק בגיור זה.

המלצות ועדת נאמן לא התקבלו ע"י הרבנות הראשית, בעיקר בשל שיתוף הזרמים השונים בהנהלת המכון ללימודי היהדות.

ביום 7.4.1998 החליטה הממשלה לאמץ את המלצות ועדת נאמן בהעריכה שיש בהן כדי להביא לפתרון בעיית הגיור (החלטה מס' 3613 מיום 7.4.1998). בהחלטת הממשלה נקבעו חברי הנהלת המכון ללימודי יהדות. יצוין כי טרם להחלטת הממשלה גם הכנסת אימצה את המלצות ועדת נאמן, ביום כ"ז שבט תשנ"ח (23.2.1998), ברוב של 80 חברי כנסת.

המלצות ועדת נאמן הנכוחות והחשובות נטעו ציפיות שמעתה עם הקמת בתי-הדין המיוחדים לגיור יקודם נושא הגיור של עולי בריה"מ והבעיה תצטמצם. אך זה לא מה שקרה.

המלצות ועדת חלפון

במהלך השנים קיבלה הממשלה החלטות נוספות משלימות ומתקנות שהעיקרית בהן היא החלטה של ועדת שרים לענייני עליה, קליטה ותפוצות מס' 3155(ע2) מיום 6.2.2008 שקיבלה תוקף של החלטת ממשלה ביום 14.2.2008. החלטה זו התקבלה לאחר מינוי **ועדת ארז חלפון** והיא אימצה את מסקנותיה. נתקבלו בין השאר החלטות אלה:

1. הגיור במדינת ישראל יהיה על פי ההלכה היהודית ומערך הגיור יונחה על ידי הרב הראשי לישראל, הראשון לציון (בזמנו הרב שלמה עמאר).
2. מערך הגיור (שם חדש) במשרד ראש הממשלה יהיה יחידת סמך במשרד ראש הממשלה והוא יטפל בכל נושא הגיור, לרבות בתי הדין המיוחדים לגיור, הכשרת המתגיירים, הגיורים בצה"ל ומטרות נלוות לגיור.
3. בראש מערך הגיור יעמוד "ראש מערך הגיור" שיפעל ויכוון את כל מערכות הגיור, לרבות מדיניות בתי-הדין המיוחדים.
4. מינוי ראש מערך הגיור יהיה לפי סעיף 21 לחוק שרות המדינה (מינויים), התשי"ט-1959.
5. ימונה מנהל לאגף הגיור שיהיה אחראי על הניהול האדמיניסטרטיבי של מערך הגיור.
6. תוקם ועדת היגוי שתתכנס לפחות 3 פעמים בשנה ותעסוק במעקב ובקרה אחר יישום החלטות הממשלה.
7. הוחלט למנות עוד 10 דייני גיור בתקן, וכן סוכם לבחון את סוגיית "דייני גיור מתנדבים".

כמו כן נתקבלו החלטות ארגוניות ותקציביות.

כאן המקום לסקור בקצרה את מערך הגיור הממלכתי, מכוני ההכנה לגיור ואת הגיור בצה"ל:

מערכת הגיור הממלכתי

ראשיתו של מערך גיור היא עוד בשנות ה-70 כאשר הקים הרב הראשי לישראל דאז, הרב שלמה גורן זצ"ל, מערך הכולל בית דין מיוחד לגיור ומוסדות לימוד כהכנה לגיור במסגרת הסוכנות היהודית. במסגרת זו התגיירו אמנם כמה מאות של עולים, אך לא היה מדובר בגיור מסיבי. בשנות ה-90 חידש הרב הראשי לישראל דאז, הרב בקשי דורון, את מערך הגיור באמצעות מכון צומת (בראשות הרב ישראל רוזן זצ"ל) שהיווה למעשה את התשתית למערך הגיור הממלכתי הקיים כיום¹⁰.

מערך הגיור הממלכתי שניצני ראשיתו כאמור עוד בטרם החלטות הממשלה, קיבל סמכות חוקית לפעול מכוח החלטות הממשלה האמורות, בפרט החלטה 3155(ע2) מיום 14.2.2008 וזאת מכוח סמכותה השיורית של הממשלה¹¹. מטרת מערך הגיור כפי שהיא מוצגת היא מתן שירות הולם, איכותי ומקצועי למבקשים להתגייר כהלכה באופן ממלכתי.

מערך הגיור אחראי על כלל הליך הגיור, הכולל את תהליך ההכשרה והלמידה לקראת גיור, הליווי בתהליך הגיור, החיבור למשפחות מלוות וקהילות, אחריות על בתי הדין המיוחדים לגיור, והליכי השלמת הגיור במקוואות ובבריתות ורישום נישואין של מתגיירים. מערך הגיור אחראי גם על הליך הגיור בצבא עליו יפורט בהמשך, בתיאום עם הרבנות הצבאית הראשית.

מערך הגיור הוקם במסגרת משרד ראש הממשלה. בשנת 2013 עבר לאחריות המשרד לשירותי דת, ובשנת 2015 חזר לאחריות משרד ראש הממשלה.

למערכת הגיור 4 מחוזות (ירושלים, מרכז, צפון ודרום).

בשנת 2004 התקין הרב הראשי לישראל דאז את כללי הדיון בבקשות לגיור. שנתיים מאוחר יותר הם הוחלפו בכללי התשס"ו-2006. כללים אלו פורסמו ברשומות ומערך הגיור פועל על פיהם. כללי הדיון כוללים הוראות בעניין מחוזות הגיור, הליכי הגיור, לרבות הליך ההכנה לגיור והליך הגיור בפני בית הדין, ערעור, גיור נתינים זרים ועוד.

¹⁰ ראו ד"ר נתנאל פישר, לעיל ה"ש 3, עמ' 80.
¹¹ ראו דבריו של הנשיא ברק בבג"ץ טושביים לעיל.

ראש מערך הגיור

החל משנת 2003 עומד בראש מערך הגיור "ראש מערך הגיור". ראש מערך הגיור מתמנה על ידי הממשלה בפטור ממכרז לפי סעיף 21 לחוק שרות המדינה (מינויים), התשי"ט-1959, לפי המלצה של ועדת איתור. הרכבה של ועדת האיתור נקבע בהתאם להחלטות הממשלה, בפרט החלטה מס' 3597 מיום 15.6.2008. ועדת האיתור מונה 5 חברים.

לפי החלטת ממשלה מס' 4470 מיום 8.2.2009, תקופת כהונתו של ראש מערך הגיור היא של 4 שנים, עם אפשרות להאריך אותה ב-4 שנים נוספות.

בתי הדין המיוחדים לגיור ודייני הגיור

בתי הדין המיוחדים לגיור שהוקמו לפי החלטות הממשלה, הם למעשה האינסטנציה ההלכתית שמחליטה האם לגייר את המבקש להתגייר או להפנות אותו להשלמת הליכים לצורך הגיור או לדחות את הבקשה. בכל בית דין מיוחד לגיור יושבים שלושה דייני גיור, מתוכם משמש אחד הדיינים כאב בית הדין.

דייני הגיור מתמנים גם הם ע"י הממשלה בפטור ממכרז לפי סעיף 21 לחוק שרות המדינה (מינויים), התשי"ט-1959, לפי המלצה של ועדת איתור שהרכבה נקבע בהחלטת ממשלה מס' 4614 מיום 25.12.2005.

דייני הגיור הם עובדי מדינה במשרה מלאה או חלקית. כיום מכהנים במערך הגיור כ-22 דייני גיור.

המבנה הארגוני של אגף הגיור

מערך הגיור ערך מספר שינויים במבנה הארגוני. השינוי המשמעותי האחרון המבוצע בימים אלה, מתבסס על תפיסה ארגונית הקובעת שעיקר פעילות הגיור והשירות למתגייר תתבצע במחוזות, ואילו הנהלת מערך הגיור תעסוק בעבודת המטה, מדיניות, תיאום ובקרה.

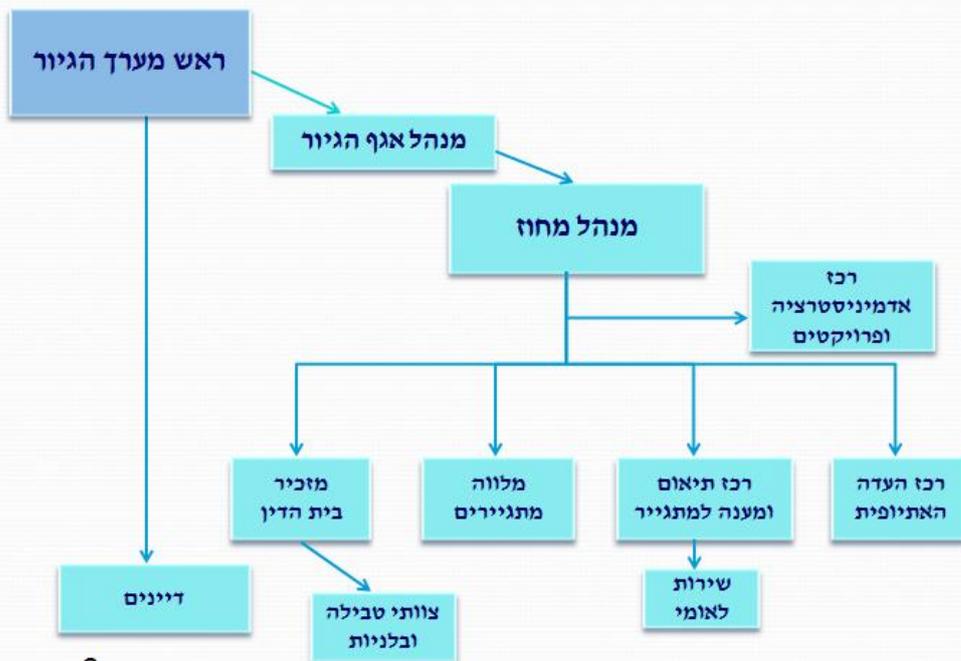
להלן תרשים של המבנה הארגוני החדש של מערך הגיור¹²:

¹² התרשימים באדיבות מערך הגיור.

מבנה ארגוני מומלץ – מטה אגף גיור

מבנה ארגוני מומלץ - מחוז

2

הליך הגיור

להלן יפורטו עיקרי שלבי הגיור שנדרש מתגייר לעבור-

- ההכנה לגיור - השלב הראשון שעל המתגייר לעבור הוא רישום לקורס הכנה לגיור באחד ממכוני ההכנה לגיור שעליהם נפרט להלן. משך הלימודים הוא בין 10 חודשים לשנה והם מתנהלים בכמה שפות. במסגרת ההכנה לגיור, נדרש להשתתף בשיעורים גם בן זוגו של המתגייר. כמו כן, במהלך ההכנה לגיור המתגייר יוצר קשר עם משפחה מלווה. חיילים בשירות סדיר המעוניינים בכך יכולים לעבור את הליך ההכנה לגיור במסגרת הקורסים בצה"ל.
- נציין כי במקרים חריגים, אם המתגייר כבר רכש מספיק ידע יהודי והלכתי והוא מקיים אורח חיים מסורתי במשך שנים רבות, ניתן להגיש בקשה חריגה לאגף הגיור לפטור מלימודים במכון הכנה לגיור. בקשה כזו מאושרת בנסיבות מיוחדות לאחר שהוגשו המלצות ולאחר ריאיון שערך בית הדין עם המתגייר ובאישור ראש מערך הגיור.
- פתיחת תיק - כחודשיים לאחר תחילת הלימודים במכון, נפתח תיק גיור למתגייר באגף הגיור במחוז אליו משויך המתגייר, בתיאום עם אולפן הגיור.
- ריאיון ראשון עם בית הדין - לאחר פתיחת התיק, כחודשיים לאחר תחילת הלימודים במכון הכנה לגיור, נקבעת למתגייר פגישת היכרות ראשונה וריאיון עם בית הדין המיוחד לגיור. בית הדין מברר פרטים ראשוניים על המתגייר, מתרשם ממניעיו להתגייר ומכווין אותו לגבי המשך הליך הגיור.
- פגישה עם רכז המחוז - כשמונה חודשים לאחר תחילת קורס ההכנה לגיור מקיים המתגייר פגישה עם רכז המחוז (מלווה מתגיירים במבנה החדש). רכז המחוז מלווה ומכווין אותו לקראת סיום ההליך, ובוחר את מוכנות המתגייר לעמוד בפני בית הדין המיוחד לגיור. רכז המחוז רשאי להמליץ בפני המתגייר לבצע השלמות נוספות לפני הגיור ואף לדחות את מועד הגיור, אם סבר שהמתגייר אינו מוכן מספיק.
- מעמד הגיור - לאחר סיום שלבי ההכנה לגיור, עיקר הליך הגיור הוא כמובן מעמד הגיור בפני בית הדין. במהלך דיון זה חברי בית הדין המיוחד לגיור שואלים את המתגייר שאלות שבוחנות את הבקאות שלו בענייני יהדות ואמונה ועומדות על כנות המתגייר להצטרף לעם היהודי ולקבל עול מצוות. כמו כן לעתים מופיעים בפני בית הדין אנשים נוספים מלבד המתגייר - בני המשפחה של המתגייר, מורים ומשפחה מלווה. בסיום הדיון מחליט בית הדין האם לגייר את המבקש או להפנות אותו להשלמת הליכים נוספים לצורך הגיור או לדחות את בקשתו.
- קבלת עול מצוות - אם החליט בית הדין לקבל את המתגייר, המתגייר יצהיר בפני בית הדין כי הוא מקבל על עצמו לקיים את התורה ואת המצוות. במעמד זה יבחר המתגייר

לעצמו שם יהודי. בסיום ההליך הדיינים יחתמו על ההחלטה לגייר את המתגייר ויפנו אותו לסיום הליכי הגיור- מילה וטבילה.

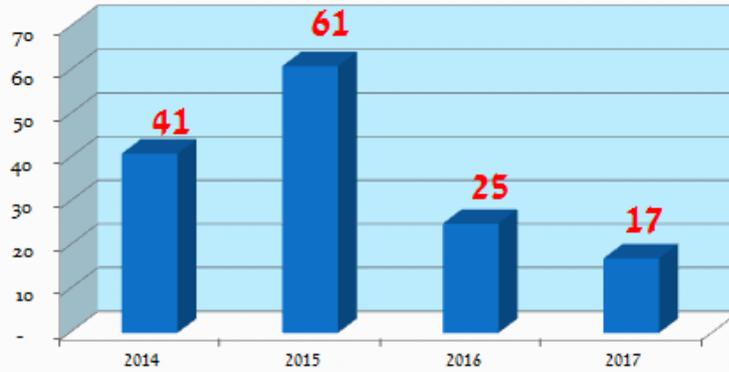
- מילה- מתגייר ממין זכר שעדיין לא נימול עובר הליך של ברית מילה באחד מבתי החולים בארץ. אם המתגייר כבר נימול הוא נדרש רק לעבור הליך של "הטפת דם". הליך ברית המילה, כמו כל הליך הגיור, הוא ללא עלות מצד המתגייר.
- טבילה- לאחר קבלת עול מצוות והשלמת הליכי המילה אצל גברים, המתגייר נדרש לטבול במקווה בפני שלושה דיינים. במהלך הטבילה במקווה המתגייר מקבל על עצמו שוב עול תורה ומצוות. במעמד זה גם אומרים קריאת שמע ונותנים למתגייר את שמו היהודי שבחר לעצמו.
- קבלת תעודת אישור לפי סעיף 12(1) לפקודת ההמרה- לאחר השלמת כל ההליכים והטבילה, מועבר תיק המתגייר עם כל האישורים לאישור נציג הרב הראשי לישראל, ולאחר מכן ניתנת חתימה בשם הרב הראשי על תעודת האישור לפי סעיף 12(1) לפקודת ההמרה.
- קבלת תעודת אישור לפי סעיף 22(2) לפקודת ההמרה- לאחר מכן מועבר התיק למחוז לצורך הנפקת תעודת אישור לפי סעיף 22(2) לפקודת ההמרה שנחתמת על ידי ראש מערך הגיור שמשמש כממונה על המחוז לצורך פקודת ההמרה. לאחר מכן נמסרת התעודה למתגייר.
- יצוין כי כחלק מהליך הגיור, מערך הגיור מספק שירותי רישום נישואין למתגיירים ללא עלות באמצעות 4 דייני גיור שהוסמכו כרושמי נישואין.

במסגרת הפעילות לשיפור השירות, מערך הגיור פועל כדי לצמצם את משך הזמן של הליכי הגיור. בין היתר, מערך הגיור פועל לשפר את מערכת המחשוב על מנת לנהל תיקים "ללא נייר", דבר שייעל את ההליכים, ישפר את השירות ויקצר את זמני ההמתנה בין שלבי הגיור. להלן תרשימים שמציגים את משך הזמן בממוצע מקבלת מצוות עד טבילה, משלב הטבילה עד לשלב קבלת התעודה על ידי המתגייר וסך הכל- משלב קבלת עול מצוות עד קבלת התעודה על ידי המתגייר¹³:

¹³ התרשימים באדיבות מערך הגיור, סקירת פעילות אגף הגיור - תשע"ז.

מקבלת מצוות עד טבילה

ממוצע ימים

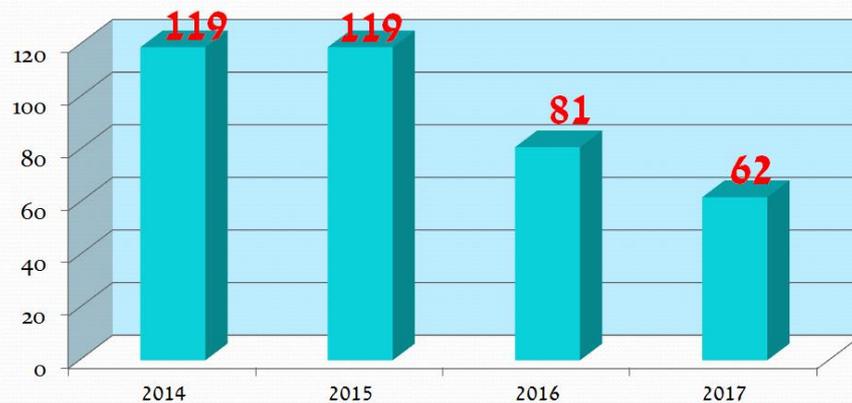
מטבילה עד קבלת תעודה

ממוצע ימים

מקבלת מצוות עד קבלת תעודה

ממוצע ימים

מהנתונים עולה כי בשנים האחרונות זמן ההמתנה לאחר קבלת מצוות בפני בית הדין התקצר בכ- 50%. ממערך הגיור נמסר כי שינויים נוספים, ובעיקר השקת מערכת המחשוב החדשה, יוכלו לקצר את זמן ההמתנה אף יותר.

גיור של נתינים זרים:

כלל ד' לכללי הדיון בבקשות לגיור, התשס"ו-2006, באשר לנתינים זרים קובע כדלקמן:

- (1) לענין כללים אלה, "נתין זר" – אדם שאינו אזרח ישראלי או בעל רישיון לישיבת קבע בישראל.
- (2) לא ייפתחו הליכי גיור לנתין זר, לא יופנה ללימודים בגוף המכין לקראת גיור, ולא יגוייר בידי בית הדין, אלא בנסיבות מיוחדות ובדרך המפורטת להלן.
- (3) בנסיבות מיוחדות ולאחר שתוגש בקשה מנומקת בכתב לפתיחת הליכי גיור לנתין זר, תיבדק הבקשה בידי ועדת חריגים שחבריה יהיו נציג מערך הגיור שימונה בהסכמת הרב הראשי וישמש יושב ראש הוועדה, נציג הלשכה המשפטית של משרד הפנים ונציג הלשכה המשפטית של משרד ראש הממשלה.
- (4) ועדת חריגים תדון בבקשה ותודיע את החלטתה בכתב למערך הגיור ולמבקש; הוועדה תפנה לקבלת מידע מאת רשויות אכיפת החוק בכל הנוגע לתחולת סעיף 2(ב) לחוק השבות, התש"י-1950, אם בקשת המועמד נדחתה, רשאי המבקש לבקש מן הוועדה לשקול שנית את החלטתה, לאור נימוקים או עובדות חדשות, שלא היו קודם לפניה.
- (5) אושרה כאמור בקשה לפתיחת הליכי גיור לנתין זר, תטופל בקשת הגיור ככל בקשה אחרת.

כאמור בכללים במערך הגיור פועלת ועדת חריגים בת 3 חברים. מי שאינו אזרח ישראלי או בעל רישיון לישיבת קבע ומבקש לעבור הליך גיור בישראל עליו להגיש בקשה לוועדת החריגים.

כללים אלה, שנקבעו על דעת משרד הפנים, נועדו למנוע ניצול לרעה של הליכי הגיור לצורך קבלת מעמד בישראל או קבלת הטבות כלכליות.

לפי הכללים הפנימיים של הוועדה קיימים תנאי סף להגשת בקשה לוועדה. כך לדוגמא, הוועדה לא מקבלת בקשות ממי שהוא שוהה בלתי חוקי בישראל, תושב האזור, עובד זר (מעמד ב/1) או בעל רישיון ישיבת ארעי (א5) פחות משנה.

הליך אישור הבקשה למי שעומד בתנאי הסף כולל ריאיון עם דיין גיור או עם רכז הגיור במחוז שבוחן את כנות רצונו של המבקש. בתוך שלושה חודשים מקבל המבקש תשובה האם הוא יכול להתחיל בהליכי הגיור. יצויין כי נשמעה ביקורת על ועדת החריגים המקשיחה עמדותיה ורבים הציעו לבטלה, להעבירה לרשות האוכלוסין או לחילופין לשנות את הרכבה.

מכוני ההכנה לגיור

המכון ללימודי יהדות (מל"י)

כאמור, על פי המלצות ועדת נאמן הוקם בשנת 1999 המכון ללימודי יהדות (מל"י) (להלן – המכון) בחסות הסוכנות היהודית. תפקידי המכון הם בין היתר אחריות למערכת הלימודים להכרת היהדות והכנה לגיור. הנהלת המכון מורכבת מ-11 חברים המשקפים למעשה ייצוג של כלל האוכלוסייה היהודית לגוניה וזרמיה, לרבות נציגי התנועה ליהדות מתקדמת והתנועה המסורתית.

נקבע כי משך הלימודים במכון יהיה כשנה.

המכון הוא חברה לתועלת הציבור (חל"ץ) של הסוכנות היהודית המשמשת זרוע ביצועית של הממשלה בתחום ההכנה לגיור באמצעות התקשרות עם מערך הגיור הממלכתי. יו"ר המכון מהקמתו ועד היום הוא פרופ' בני איש-שלום.

בשנת 2015 שונה שמו של המכון ל"נתיב- המרכז הלאומי ללימודי יהדות, זהות וגיור".

המכון מפעיל שני מסלולי לימוד – מסלול הכנה לגיור לאזרחים ומסלול הכנה לגיור לחיילי צה"ל. במסגרת המסלול האזרחי מופעלים עשרות רבות של קורסים בכיתות לימוד בכל רחבי הארץ ובשפות שונות (עברית רוסית, אנגלית וספרדית). תכנית הלימודים כוללת תנ"ך, היסטוריה יהודית, מחשבת ישראל, הלכה ועוד. המסלול הרגיל כולל 2 מפגשים שבועיים בשעות הערב במשך 10 חודשים. כמו כן קיימת אפשרות ללימוד אחת לשבוע במשך שנה שלמה. בנוסף, קיימים מסלולים מיוחדים המנגישים את קורס ההכנה לגיור גם עבור קהלים בעלי מאפיינים מיוחדים כגון בעלי מגבלות רפואיות או תלמידים המתגוררים במקומות מרוחקים להם מוצע מסלול לימוד המורכב מלימוד מקוון ומליווי חונכים מקומיים וכן קורסים לכבדי שמיעה בשפת הסימנים. יודגש כי הלימודים במכון הם ללא תשלום מאת המתגיירים.

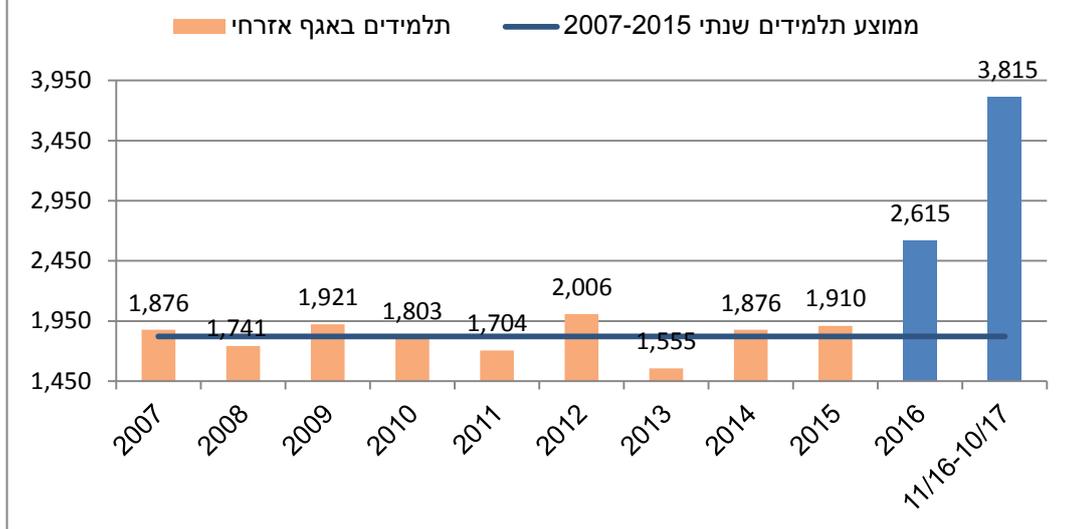
כאמור, ועדת נאמן המליצה כי תכנית הלימודים במכון תדגיש את ייחודו של העם היהודי ותורתו והמאחד בעם ישראל על גונו ועל זרמיו. בשנותיו הראשונות של המכון לימדו בו מורים מכל זרמי היהדות. ואולם, מטעמים שונים הלך ופחת מספרם של המורים מהזרם הרפורמי והזרם הקונסרבטיבי. מהנהלת המכון נמסר כי בשנים האחרונות יש הצטרפות של מורים נוספים מהזרמים.

בשנים 2007-2015 מספר הלומדים במסלול האזרחי היה בממוצע 1,800 תלמידים בשנה. המספר נראה מועט לעומת הצורך והציפיות. ואולם בשנים 2016-2017 חל גידול משמעותי במספר התלמידים הלומדים בנתיב אזרחי של למעלה מ-100%. כך, בשנת 2016 למדו במכון 2,615 תלמידים ובשנת 2017 למדו במכון 3,815 תלמידים!

להלן גרף המציג את מספר התלמידים הלומדים במכון בנתיב אזרחי בשנים 2007-2017¹⁴:

¹⁴ התרשימים באדיבות "נתיב".

תלמידים בנתיב אזרחי – 2007-2017

חשוב להדגיש כי זו הפעם הראשונה מאז הקמת מסלול הגיור הממלכתי שחל גידול בסדר גודל שכזה, וזאת למרות טענות שונות כי הדבר אינו אפשרי עקב חוסר עניין בגיור מחד, או עקב מדיניות בתי הדין מאידך. גידול משמעותי זה התאפשר בשל הפעלת שיטות דיגיטליות חדשניות ומתקדמות לגיוס תלמידים. יש להדגיש כי מדובר בפיילוט בלבד שהוגבל משיקולי תקציב. לפי הערכת גורמי הניהול במכון, השקעה של משאבים גדולים יותר בגיוס תלמידים תביא להגדלה משמעותית נוספת במספר התלמידים הלומדים לגיור, וזה מעודד.

הביקוש הגדול ללימודים במכון יצר מצב בו המכון לא מסוגל לקבל את כל המבקשים לבוא בשעריו וללמוד לגיור, ואינו יכול להמשיך ולהגדיל את מספר התלמידים בשל מחסור בתקציבים. נוצר מצב אבסורדי שבמשך שנים מנסים לעודד לא יהודים לבוא להתגייר, והנה כאשר אותם אנשים דופקים על שערי המכון, אין אפשרות להיענות לכל הדורשים בשל מחסור בתקציב.

כיוון שכך, אחת ההמלצות החשובות שנפרט להלן תהיה הצורך להגדיל את תקציב המכון כדי להגביר את אמצעי הגיוס המתקדמים לעידוד לומדים לבוא בשעריו וכדי לתת מענה לכל המעוניינים להתגייר. תקציב המכון כיום הוא כ-34 מיליון ש"ח מתוכו מממנת הסוכנות היהודית כ-6 מיליון ש"ח וממשלת ישראל משתתפת בכ-28 מיליון ש"ח. הממשלה הקצתה כספים נוספים במהלך השנה בהתאם לצרכים שהתעוררו במהלך השנה.

אולפני משרד החינוך

האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך מפעיל במשך כ-20 שנה מכוני הכנה לגיור. האגף מתמקד בעיקר בגיור של יוצאי אתיופיה. האגף מפעיל כ-40 כיתות לימוד לבני הקהילה האתיופית, כאשר המסגרת היא בתוך מרכזי הקליטה. בכל כיתה לימוד 20-25 תלמידים (כ-800 תלמידים בשנה).

האגף מפעיל גם כיתות לימוד שלא לבני הקהילה האתיופית (כ-10 כיתות לימוד).

האגף מפעיל מדריכים ומורים שהם עובדי מדינה המכינים את המתגיירים לקראת גיורם. תכנית הלימודים כוללת 12 שעות לימוד שבועיות במשך שנה (סך הכל 500 שעות לימוד). גם הלימודים במכוני משרד החינוך הם ללא תשלום מצד המתגיירים. בערך 60-70% מהלומדים מסיימים את הליך הגיור במכוני משרד החינוך.

מלבד מכון נתיב, קיימים כמה מכוני אולפנים פרטיים שעוסקים בהכנה לגיור:

מכון עמ"י:

מכון עמ"י הוא אולפן הגיור הגדול מבין המכוני הפרטיים. המכון פועל מטעם מרכז ישיבות בני עקיבא ובראשו עומד הרב חיים דרוקמן. המכון שם דגש על הליווי האישי של המתגיירים, משפחות מלוות, ליווי מתגיירים לאחר הגיור ועוד.

באולפנים של המכון לומדים בין 1,200-1,600 תלמידים בשנה (מספר זה כולל גם את בני הזוג של המתגיירים), מתוכם מתגיירים 350-400 בשנה.

מכון מאיר לגיור:

המכון הוקם לפני כ-30 שנה ופועל בעיקר בירושלים. בראש המכון עומד הרב יוסי דינקביץ. המכון מלווה כ-100 תלמידים בשנה שבאים בפני בתי דין לגיור.

מכון "מתננים – לקליטה רוחנית ליהודי רוסיה"

הארגון עוסק בחינוך ליהדות לדוברי רוסית. הארגון הוקם בשנת 1987 עוד ברוסיה, והוא מקיים לימודי יהדות גם ליהודים.

הארגון טוען כי בעבר היו לארגון הרבה סניפים בכל רחבי הארץ, אולם כיום נוכח קשיים תקציביים נותרו שני סניפים בלבד, ובכל סניף לומדים כ-20 תלמידים.

כמו-כן קיימים כמה מכוני פרטיים נוספים ביניהם אולפני הקיבוץ הדתי, אולפן בית מוריה, אולפן שבי ישראל, אולפן אור תורה סטון ומכון שבות עם.

יצוין עוד, כי קיימים אולפני גיור של התנועה הרפורמית והתנועה המסורתית, אולם הלומדים במכונים אלה על פי רוב אינם פונים להתגייר בבתי הדין הממלכתיים לגיור אלא בבתי הדין הפרטיים של התנועות.

מכוני הגיור הפרטיים זוכים לתקצוב בדרך של מבחני תמיכות שמפעיל מערך הגיור הממלכתי. בשנת 2017 היה סכום מבחני התמיכה לכלל מכוני הגיור כ-5 מלש"ח. לטענת חלק מהמכונים הפרטיים, המחסור בתקציב גורם קשיים עד כדי סגירת כיתות לימוד ואף לגביית תשלום מאת המתגיירים עצמם. כאמור, בית המשפט העליון פסק כי גם המכונים של התנועה הרפורמית והקונסרבטיבית זכאים לכספי מבחני התמיכה (בג"ץ 11585/05 **התנועה ליהדות מתקדמת בישראל נ' המשרד לקליטת עליה**), ומערך הגיור אכן תומך אף בהם.

הליך הגיור בצה"ל

צבא ההגנה לישראל עסק בגיורים עוד מראשית הקמתו בממדים מצומצמים. החלטות הממשלה בנושא הגיור הסדירו ומיסדו את הגיור בצה"ל, תוך שילוב המכון ללימודי יהדות (כיום "נתיבי") בקורסים להכנה לגיור בצה"ל. בשנת 2001 הוקמה ביוזמת מפקד חיל חינוך דאז, תת אלוף אלעזר שטרן, מערכת גיור צבאית שמקבילה למערך הגיור הממלכתי האזרחי.

הליך הגיור לחיילי צה"ל נערך במהלך שירותם הצבאי, כאשר החיילים יוצאים מיחידות האם שלהם ועוברים כמה קורסים. הקורס הראשון הוא קורס נתיב בסיסי שאורך בין 6-8 שבועות (תלוי אם מדובר ב"נתיב פתוח" ללא פנימייה או "נתיב סגור" שכולל פנימייה). לאחר מכן יוצאים החיילים לשני סמינרי גיור של 3-4 שבועות (סמינר א' וסמינר ב'). אחד השינויים בשנים האחרונות הוא שהחיילים עורכים את כל הקורסים ברצף ללא הפסקה ביחידת האם בין קורס נתיב בסיסי לסמינר א', זאת כדי למנוע עזיבה של החיילים את הליך הגיור במהלכו. בסך הכל מספר שעות הלימוד דומה למספר שעות הלימוד במערכת האזרחית (כ-400 שעות לימוד).

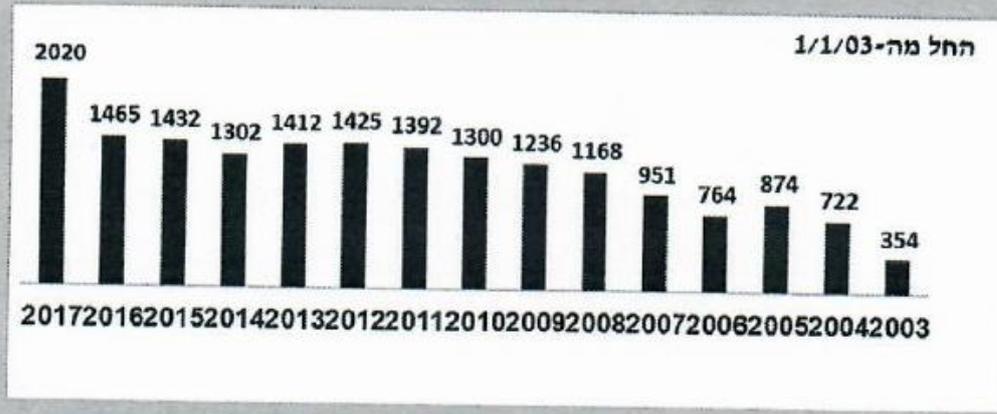
לאחר קורסי הסמינרים עוברים החיילים את הגיור בפני בית דין צבאי לגיור שמורכב מדייני גיור של מערך הגיור הממלכתי ורבנים צבאיים במילואים שאושרו על ידי רב הראשי לישראל.

בשנת 2017 גוירו 832 חיילים במסגרת נתיב צבאי. ממוצע הגיורים בצה"ל בשנים האחרונות עומד על כ-800 גיורים בשנה. להלן תרשים שמציג את נתוני פתיחת תיקים של חיילי צה"ל בבתי הדין לגיור ואת כמות המתגיירים מתוך חיילי צה"ל בכל שנה משנת 2003¹⁵:

¹⁵ הנתונים נמסרו על ידי הגורמים הרלבנטיים בצה"ל.

נתוני גיור

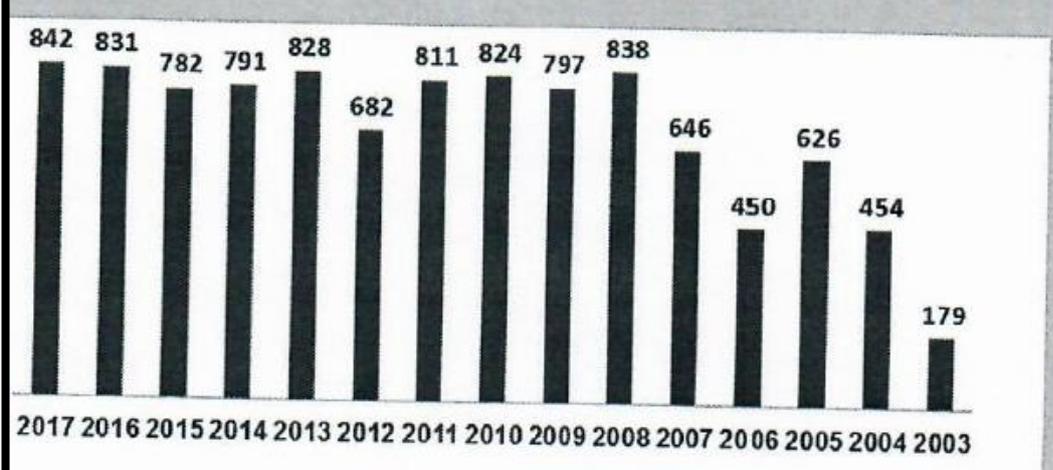
פתיחת תיקים למסיימי סמינר א'

מספר תיקים

נתוני גיור

סה"כ סיימו תהליך: מתגיירים

מספר המתגיירים

ניתן לראות כי בין שנת 2003 לשנת 2008 חל גידול ניכר במספר המתגיירים מקרב חיילי צה"ל. יתכן שניתן לייחס שינוי זה להחלטת הממשלה לאמץ את המלצות ועדת חלפון. מאז שנת 2008 מספר הגיורים נותר דומה בכל שנה. יחד עם זאת, צה"ל שואף להגדיל את מספר המתגיירים כל שנה ועמל רבות בתהליך החל משלב הזימון הראשוני.

יצוין כי נתיב מפעילה גם מסגרת למתנדבי ומתנדבות השירות הלאומי-אזרחי (נתיב לאומי). מסגרת זו כוללת שני שלבים- שלב ראשון הכולל יום לימודים אחד בשבוע למשך חצי שנה, ושלב שני הכולל סמינר מרוכז במשך 3 שבועות. אוכלוסייה זו מטופלת במסגרת בתי הדין המיוחדים לגיור במסלול האזרחי עליו פירטנו לעיל. יצוין כי תכנית זו פעלה רק בשנת 2016, ולאחר מכן כבר לא היה לה ביקוש.

החלטות הממשלה - ניתוח התוצאות

השאלה היא מה הניבו החלטות הממשלה משנת 1998 ומשנת 2008 שהוזכרו לעיל. התוצאות בשטח מאכזבות. הן מבחינה ארגונית, ומה שחשוב ועצוב יותר מבחינת מספר המתגיירים. ראשי מערך הגיור, בעבר ובהווה, טוענים שלא קיבלו גיבוי ממשלתי ראוי, ושהגיור לא זכה לקבל מעמד של אתגר לאומי כפי שהיה ראוי לו. למרות ההחלטה להפוך את מערך הגיור ליחידת סמך- הדבר לא בוצע. לא היה ניווט וסיוע ממשלתי מספק, לא ניתנו התקציבים הדרושים ולא נקבעו סדרי עבודה מתוקנים.

בעית הבעיות

ובכן הוקם מערך הגיור הממלכתי אשר נשוב אליו בהמשך, לכאורה זה היה בגדר בשורה, אך תחת בשורה נחלנו אכזבה, לפחות לפי התוצאות.

נציב עתה את הבעיה, שהיא לעניות דעתי בעיית הבעיות של מדינת ישראל ועם ישראל מבחינה לאומית-קיומית.

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, חיים כיום בישראל כ-400 אלף חסרי סיווג דת ואחרים¹⁶, מתוכם כ-90,000 ילדים. רובם המכריע של מי שרשום במרשם האוכלוסין כחסרי סיווג דת הם יוצאי ברית המועצות ורק מיעוטם הם נוצרים שאינם ערבים¹⁷. מספרם של חסרי הדת

¹⁶ ראו הודעה לתקשורת של הלמ"ס מיום 31.12.2017 בעניין אוכלוסיית ישראל בפחה של שנת 2018 http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=201711387.
¹⁷ לפי נתוני הלמ"ס בסוף שנת 2016 היו בישראל 342.6 אלף חסרי סיווג דת לא כולל נוצרים שאינם ערבים ולפי פילוח הנתונים כיום לפחות 355 אלף חסרי סיווג דת לא כולל נוצרים שאינם ערבים.

הולך וגדל מדי שנה עם לידתם של בין-4,000 ל-5,000 צאצאים ואליהם מתווספים כל שנה עוד כ-6,000 עולים חדשים שאינם יהודים.

לעומת מספר חסרי הדת שנוספים בכל שנה, מספר המתגיירים מאז הקמת מערך הגיור הממלכתי כולל צה"ל הוא כ-90,000 (מעל 50% יוצאי אתיופיה ורק 29,000 יוצאי בריה"מ). דהיינו ממוצע שנתי של כ-4,700 מתגיירים בשנה מאז הקמת מערך הגיור, מתוכם ממוצע של 1,750 גיורים בלבד מדי שנה ליוצאי בריה"מ.

להלן פילוח המתגיירים במערך הגיור הממלכתי בכל שנה¹⁸:

שנה	יוצאי חבר העמים (כולל צבא)	יוצאי אתיופיה	כלליים	סה"כ
1996 עד 1998	1,044	1,310		2,354
1999	676	2,572	400	3,648
2000	906	1,084	580	2,570
2001	954	1,991	871	3,816
2002	906	2,643	498	4,047
2003	1,066	2,884	747	4,697
2004	1,110	2,399	516	4,025
2005	1,791	3,277	816	5,884
2006	1,505	2,209	593	4,307
2007	1,842	5,529	556	7,927
2008	1,772	3,609	766	6,147
2009	1,825	7,708	631	10,164
2010	2,130	1,811	615	4,556
2011	1,925	1,647	688	4,260
2012	1,455	2,269	553	4,277
2013	1,842	2,834	958	5,634
2014	1,737	2,623	1,262	5,622
2015	1,632	1,221	1,162	4,015
2016	1,635	339	809	2,783
2017	1,651	361	843	2,855
סה"כ	29,404	50,320	13,864	93,588

¹⁸ הנתונים נמסרו על ידי מערך הגיור והם מבוססים ברובם על עבודתו של ד"ר נתנאל פישר. ראו נ. פישר, "אתגר הגיור בישראל" בעמ' 47.

בחמש השנים האחרונות ממוצע הגיורים הוא כ-4,100 מתגיירים בשנה, רובם יוצאי אתיופיה. נציין כי מספר המתגיירים בכל שנה משתנה והוא תלוי בכמה סיבות, ביניהם גם מספר העולים מקרב האוכלוסייה האתיופית שעוברים גיור¹⁹.

בהתאם לנתונים האמורים ולנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מספרם של טעוני הגיור לא רק שלא פחת ולא רק שאינו פוחת אלא הולך וגדל. כאמור, מספרם הכולל של חסרי דת נאמד היום כ-400,000 איש. לפי נתוני הלמ"ס, חרף הגיורים, בשנים האחרונות בכל שנה נוספים כ-10,000 חסרי דת למרשם האוכלוסין²⁰. לפי הערכות המשמעות היא כי בשנת 2035 יגיע מספרם של חסרי הדת לכ-500,000 איש²¹.

צריך להדגיש כי מדובר על אלה שאינם יהודים, אבל הם וילדיהם מעורים ומעורבים בחברה הישראלית-יהודית לאורכה ולרוחבה החל מגן הילדים דרך בתי הספר, הצבא, האוניברסיטה, חגיגות, מסיבות, אירועים, עסקים וכיוצא באלו.

הנה מה שאומר על תופעה זו **כב' השופט ד"ר מנחם פינקלשטיין** (סגן נשיא ביהמ"ש המחוזי, מחוז מרכז) מחבר הספר "הגיור הלכה למעשה":

"הבעיה המרכזית בישראל כיום היא הימצאותם של מאות אלפים עולים מחבר העמים שאינם יהודים שעלו ארצה מכוח חוק השבות והם חיים בינינו והתעררו בנו ובתוכנו, בבתי הספר, בצבא, באירועים, בוועידות בכל תחומי החיים, אך מנועים מלהינשא ליהודים.

זוהי בעיה בהיקף שמדורי דורות לא חווינו שכמותה. מצב מיוחד זה שלא ידענו כמותו בדורות קדומים מחייב התמודדות אמיצה. הם הצטרפו מהרבה בחינות לחברה היהודית. המשך המצב הקיים – הרה סכנות, גם מבחינת האינטרס של הציבור הדתי. ההתמודדות תקבע את פני המדינה לעתיד. הציבור הטמיע אותם בתוכו ולא יהא ניתן למנוע נישואין עמהם זה יפגע בחוק נישואין וגירושין, וירחיב הפרוד בעם".

¹⁹ על פי רוב, שיעור המתגיירים מקרב עולי אתיופיה היה גבוה יותר, כיוון שהרוב המוחלט של עולי אתיופיה עברו גיור באופן מסודר ומאורגן.

²⁰ בשנת 2016 היו רשומים במרשם 342.6 אלף חסרי דת (לא כולל נוצרים שאינם ערבים), בשנת 2015 היו רשומים 339.7 אלף חסרי דת ובשנת 2014 היו רשומים 318.5 אלף חסרי דת.

²¹ כאן המקום לציין שיש הטוענים כי הבעיה אינה כה חמורה. במהלך העבודה הועבר אלינו מחקרו של דיין הגיור, הרב דוד בס. לפי מחקרו, רוב בקשות הגיור מוגשות כיום על ידי נשים צעירות ויש מגמה הולכת וגוברת של גיור בעניין זה מסיבות שונות. לטענתו מגמה זו תביא לכך שייולדו פחות ופחות תינוקות חסרי דת בכל שנה, ובמהלך השנים הבאות נראה שינוי במגמה של הגידול במספר הלא יהודים. אין אנו מתיימרים להכריע בענייני דמוגרפיה וסוציולוגיה, ואין לנו אלא הנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שמראים את הגידול במספר חסרי הדת בכל שנה. יתירה מכך, גם אם הטענות נכונות, ואף אנו מסכימים כי יש למקד את המאמצים דווקא בגיור נשים צעירות בגיל הפיריון, עדיין אין הדבר ממעיט מחומרת הבעיה הניצבת לפתחנו ומהצורך האקוטי בגיור מספר עצום של חסרי דת.

אשר לבתי הדין המיוחדים:

נתמנו כ-35 דיינים; רובם במשרה חלקית. חלקם סיימו את כהונתם (נותרו 22 דיינים) ולא נתמנו להם מחליפים. המינויים נעשים כאמור בידי הממשלה לפי המלצת ועדת איתור, חלקם שמרנים וחלקם פחות שמרנים.

הדרישות שהציגו חלק מהדיינים למתגיירים היו לעיתים קשות וגבוהות מן הדרוש על פי ההלכה וחלקם הציגו למתגיירים גם שאלות קשות ובלתי נחוצות מבחינה הלכתית שמחמתן נפסל הגיור. חלק נכבד מהפונים לגיור, גיורם לא אושר. למעלה מ-40% מהמתגיירים יוצאי מדינות חבר העמים נדחים ע"י בית-הדין בפעם הראשונה, וחלק אחר לא גילה ענין בגיור בשל הרף הגבוה שנדרש מצד בתי-הדין. ניתן לאמור כי האכזבה העיקרית שחווינו היא שהצפייה מדייני הגיור הממלכתי לא נתגשמה במידה שקוינו. הרושם הוא שלא הופנם כי מדובר בנסיבות מיוחדות של עליה המונית שעל משמעותן עמדנו ועוד נעמוד בהמשך. לא תמיד היתה גישה הלכתית מקרבת.

מן הראוי להביא כאן דברי של הרב יעקב אריאל שליט"א, רבה של העיר רמת-גן:

"גל העליה הביא עמו מאות אלפי נכרים שרובם הם צאצאי יהודים. אין להתייחס אליהם באל נוכרים רגילים שבאו להתגייר בעבר. אין להתעלם ממוצאם היהודי ומהעובדה שבארצות מוצאם התייחסו אליהם כיהודים והם ראו את עצמם ככאלה. זה מחייב גישה מיוחדת של קירוב. קיימת גם סכנה של נישואי תערובת. גישה זאת אינה קולא היא חומרה שבאה להציל יהודים ממכשול".

ואני מצדי מרשה לעצמי לומר: לא חומרא ולא קולא אלא זו ההלכה בכבודה ובעצמה.

נדגיש גם כי רוב הבאים להתגייר הם בניס לאבות או סבים יהודיים, אבותיהם נישאו לנשים לא יהודיות בשל השמד הרוחני שעברו. השבת הנשמות שיש בהן ניצוצי יהדות, ושהם אף בעלי זכאות לחוק השבות, מסירה כל חשש של מניע זר או ניצול, כדברי הנביא ישעיהו (כ"ז י"ב):

"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים".

ולא זו בלבד, אם סברנו שבתי הדין הממלכתיים יהיו גוף שיפוטי והחלטתו תהא סופית כהלכת בתי-המשפט ובתי-הדין—טעינו. התברר לנו שמדובר בגוף מינהלי, וזאת מכמה טעמים:

א. בתי הדין הרבניים האזוריים ראו עצמם כסמכות ערעור על החלטות בתי הדין לגיור ופסלו גיורים שלהם אגב הליכי נישואין וגירושין. ולא זו בלבד, בהחלטה אחת ביטל בית הדין הרבני הגדול באורח תמוה את כל הגיורים שנעשו בבתי הדין לגיור, על אף שתיקיהם לא נדונו לפניו.²²

ב. במערך הגיור יושב דרך קבע נציג הרב הראשי, שהפך להיות מעין דיין יחיד, בוחן את החלטות בתי הדין ולעיתים פוסל אותן, כאילו היה ערכאת ערעור על בית הדין.

בדו"ח של נציבות שירות המדינה משנת 2009 נמתחה ביקורת קשה על התפקיד הזה, כדלהלן:

"לא ברור כיצד זה נציג הרב הראשי, שאינו הרב הראשי ולא הואצלה לו סמכות של הרב הראשי, יכול לערוך ביקורת שיפוטית על החלטות בית דין רבני, המגיעה כדי אבסורד בחתימת ידו על מעשה בית דין, כאישור סופי להחלטת בית-הדין".

ובהמשך:

"הביקורת מוצאת לנכון להדגיש שוב כי התנהלותו של הרב כ"פוסק אחרון" המאשר או פוסל בחתימה פסק דין של בית-דין רבני מיוחד לגיור היא עבירה שיש להתייחס אליה בחומרה".

נתקלנו אף במקרה שאירע בשנה האחרונה. בית דין גייר ילד אף שהיה בן לאב יהודי לא נשוי ומסורתי. הנושא הועבר לרב הראשי אשר קבע הרכב של 3 דיינים של ביה"ד הרבני הגדול כדי לדון בהחלטה זו, נפתח תיק ערעור בביה"ד הרבני הגדול ושלושת דייני ביה"ד הממלכתי לגיור הוזמנו להופיע בפניהם כאחרון העדים כדי לנמק את החלטתם. יצויין כי בשל לחץ ציבורי בוטל בסופו של יום הדיון בביה"ד הרבני הגדול, ואולם דייני הגיור הוזמנו בכל זאת לביורר בפני ועדת בדיקה של 3 דיינים מביה"ד הרבני הגדול.

נוסף על כל אלה בתי הדין המיוחדים הונחו לגייר קטינים רק בנסיבות מיוחדות ביותר עד כדי ביטול האפשרות של גיור קטינים לחלוטין.

בהקשר זה כתבה היועצת המשפטית של מערך הגיור בעניין מעמדם של דייני הגיור:

"חשוב לציין שביה"ד המיוחדים לגיור הם ערכאה מנהלית ולא שיפוטית. האופן בו מתקבל גיור בכפוף לאישור הרב הראשי לאחר שביה"ד לגיור סיים לדון, הוא שונה ואינו דומה לביהמ"ש או לביה"ד הרבניים אשר פסק דינם שריר וקיים ללא צורך באישור נוסף. בבית משפט אם הוגש ערעור, ערכאת הערעור בוחנת את הערעור על פי הטענות והמסמכים שלפניה ולא ניתן לזמן שופטים מערכאה נמוכה או אפילו לשוחח איתם על תיק שסיימו לדון בו כחלק מדיון בערעור".

²² בעניין ביטול גיורים ראו בג"ץ 5079/08 פלונית נ' הרב שרמן [פורסם בנבו] (2012).

אכן אם הממשלה מבקשת המלצות בסוגיית הגיור בישראל, ההמלצות הדרושות בדחיפות, בעיקר ובראש ובראשונה הן כיצד להתמודד עם הסכנה האורבת לנו ממציאיות של התבוללות נוסח מדינת ישראל. הנה מה שכותבים כבי' השופטים אליקים רובינשטיין ונועם סולברג במאמרם²³:

"לאמתו של דבר בסוגיית הגיור בישראל בעת הזאת. לא מאבק בין הזרמים הוא עיקר. העיקר הוא הבעיה הקשה של אותם רבבות רבבות מעולי מדינות ברית המועצות לשעבר, אשר עלו ארצה לפי חוק השבות אך אינם יהודים".

סכנת ההתבוללות

אם לא דיינו בהתבוללות הנוראה בארצות הגולה האוכלת בעם ישראל (התבוללות בשיעור שבין 60%-ל-90%, תלוי באיזו מדינה מדובר), המצביעה פשוטו כמשמעו על שואה רוחנית לאומית, שלצערי העם היהודי אינו מתגייס כדי להתמודד עמה, הנה עתה גם במדינת ישראל שבה אנחנו היום עם אחד אורבת לנו ההתבוללות. מדובר במאות אלפים של לא יהודים שלפי הערכות עד שנת 2035 מספרם יגיע לכ-500 אלף²⁴, כאשר, כאמור, ההתערות שלהם וההתערבות שלהם עם יהודים היא מלאה בכל תחומי החיים. לפי הערכות בין 5 עד 10 אחוזים מהזוגות הנשואים בישראל מדי שנה נישאים בנישואי תערובת²⁵.

מצב זה והסיכונים האורבים ממנו לאחדות העם מחייב את ממשלת ישראל, כנסת ישראל, רבני ישראל, התקשורת וכל בית ישראל לצאת משאננות ולהשימם כאתגר לאומי ראשון במעלה. ההנהגה של מדינת ישראל ורבני ישראל לא יוכלו לרחוץ בנקיון כפיהם אם לא יתגייסו להתמודד עם בעיה זו או למצער לצמצמה. אפשר שעומס בעיות השעה הקשות, הרבות והמורכבות שהמדינה ניצבת בפניהן תדיר אינו מותיר זמן ותשומת לב בו זמנית לכל הבעיות של עמנו וגם לא לבעית הבעיות, אבל אל לה למדינת ישראל ראשיה, שריה, יועציה ורבניה ליתן לחיי שעה להזניח את חיי עולם. הנה כי כן הציפיות שהיו מהמלצות ועדת נאמן שהיו מוסכמות, נכונות וראויות לא עלו יפה.

אם מספר הלא יהודים, במקום לרדת על ידי גיורים, עולה, אין מילה מתונה יותר להביע זאת מאשר אכזבה. האכזבה היא משום שהממשלה אמנם קיבלה החלטות טובות אבל אלה לא קיבלו את הגיבוי, תשומת הלב והתקציב הדרוש. וגם במערך הגיור לא פיעמה הרוח שהנה חזון נביאי ישראל מתגשם נגד עינינו. אבל לא פחות מזה: מדוע הוקמו בתי דין ממלכתיים מיוחדים לגיור ומדוע נלקחה סמכות זו מידי בתי הדין הרבניים, אם לא להגיע לתוצאה של אלפים רבים של מתגיירים מדי שנה. ומה מצינו: פחות מאלפיים. התוצאות שהניבו בתי הדין הממלכתיים אינם מעידים על הבנת המשמעות הנוראה של המציאות המתוארת לעיל. לא מצינו בהם מספיק בית-הלל וגם לא מספיק הרמב"ם (ראה לעיל).

²³ רובינשטיין וסולברג "דת ומדינה בישראל בשנת היובל", מתוך "נתיבי משפט וממשל".

²⁴ ראו ד"ר נתנאל פישר, "אתגר הגיור בישראל", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2015.

²⁵ המכון לתכנון מדיניות העם היהודי, הערכה שנתית 2011-2012; וכן ד"ר נתנאל פישר לעיל ה"ש 3.

מצב זה גרם לכך שרבים מקהילות העולים הלא יהודיים נרתעו מלהתגייר. למען היושר, צריך לציין שיש גם קבוצה גדולה של עולים שאינה מעוניינת בגיור.

קריאה וזעקה: עת לעשות היא

אני קורא בזה לרבני ישראל להניח על כפות המאזניים את כובד הבעיה. במטותא מכס על כף אחת שימו את ההכבדה בגיור, אפילו ליוצאי בריה"מ שהם זרע ישראל, ועל הכף האחרת שימו את סכנת ההתבוללות שמשמעה גם סיכון נישואין וגירושין בישראל לפי דין תורה. איזו כף תכריע? למאזנים אין כף שלישית.

בתלמוד, במסכת בבא-מציעא (דף ל' ע"ב) מובא בשם ר' יוחנן: "לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין". ואנו אומרים בקול גדול: כן, להעמיד הדין על דין תורה ואיננו מבקשים לפנים משורת הדין אלא את הדין עצמו, הלא, רבני ישראל, באמתחתכם התלמוד, בית הלל, הרמב"ם ופסיקתם של עוד עשרות פוסקים גאוני עולם, לרבות מגדולי המנהיגים של העדה החרדית, שקובעים מה יש לדרוש מהמתגיירים, כמובא לעיל. האם אלה אינם דברי אלהים חיים?

קטונתי, מי אני שאשית ידי בפסיקה, אבל אני רשאי ואולי חייב לזעוק ולומר: **עת לעשות היא**. כמאמרו של הרמב"ם בתשובות הרמב"ם שהובאו לעיל: "עת לעשות לה' הפרו תורתך", **וכאן אין הפרת תורה אלא התורה עצמה במלוא הדרה**.

הגיעה העת גם לחוקק חוק להסדרת נושא הגיור שיהיה מקובל על כל ישראל לפי תורת ישראל, ויפגין את אחדות העם בהתגייסותו למניעת ההתבוללות בארצנו.

אם הייתה תקופה שבה עם ישראל היה צריך לשאוף לקבל גרים, בעיקר שמדובר בגרים שהם "זרע ישראל" הרי זו תקופתנו, בנסיבות העליה מארצות ברית-המועצות המגשימה את חזון נביאי ישראל.

אני מקווה ומייחל שלא תגבר התפישה של: "אני את נפשי הצלתי". לא את הנפש של הפרט צריך להציל את נפש העם, העם היהודי, כדי להבטיח את נצחיותו ומי שאינו רואה זאת ואינו עושה להדוף את הסכנה, נוטל על עצמו אחריות כבדה לגבי עתידו של העם.

ומה הפתרון?

לא בתי-דין פרטיים

מצב אנומלי זה של העדר חוק גיור, דבר שחזרנו והדגשנו שבית המשפט הגבוה לצדק התריע עליו כמה וכמה פעמים יצר מציאות קשה ובלתי רצויה, שאחת מתוצאותיה היא שקמו לנו בתי-דין פרטיים המגיירים מבלי שניתנה להם סמכות מאת המדינה ואין עליהם פיקוח. אין צורך לומר שאין לברך על תופעה זו **הכרוכה לעיתים גם באינטרסים שאינם הלכתיים או לאומיים דווקא**. בין אלה שלקחו את הסמכות לידם נמצאים בתי דין של חרדים, של רבני צוהר, של רפורמים, של קונסרבטיבים ועוד ועוד, ונתקיים בנו הכלל: "כל מאן דבעי יתי ויגיר".

מן הראוי לעמוד כאן על השוני בין מדינת ישראל לבין התפוצות בסוגיה זו. בתפוצות ישראל אין חוק מדינה מחייב בנושא הגיור, אין חוק נישואין וגירושין ואין החלטות ממשלה. יש קהילות קהילות וזרמים מוכרים וידועים. לפיכך ההכרעה בנושא הגיור נתונה בידי כל זרם. כל קהילה יהודית מוכרת וכל זרם מגיירים וקובעים לעצמם כיצד לגייר. התוצאה היא שלמתגייר פתוחה לרווחה האפשרות להינשא במסגרת הזרם שבו התגייר. לעומת זאת, המצב במדינת ישראל שונה בתכלית. נושאים מהותיים רבים בחינוך, כמו נושאי המעמד האישי, כמו נישואין וגירושין, מראשית ימיה של המדינה מוסדרים בחוק.

החוק קובע שנישואין וגירושין בישראל יהיו לפי דין תורה והוא מחייב את כל תושבי ישראל היהודים, על כל הזרמים, רפורמים, קונסרבטיבים ואורתודוקסים. בישראל מתגייר אם רוצה (ואין ספק שרוצה) להינשא ליהודיה גיורו חייב להיות מוכר על-ידי הרשות המוסמכת לרישום נישואין הפועלת לפי חוק ורק בתנאי זה תקום לו היכולת להינשא ליהודיה.

דרושה רשות לגיור ממלכתי

כניסה לעם היהודי לא יכול שתהיה כרצון איש ואיש, או אפילו לא כרצון אגודה או קבוצה חשובה ככל שתהיה, גם אם מניעה נקיים ממטרות צדדיות. כניסה לעם היהודי שבצידה גם הטבות מכוח חוק השבות צריכה להיות ברישיון, בהסמכה מאת המדינה ובפיקוח של המדינה. רק המדינה תקבע מי מוסמך לגייר, ובאיזה גיור תכיר ומי זכאי ליהנות מהטבותיה. גיור לא יוכר על ידי המדינה אלא רק אם הוא נעשה בידי מי שהמדינה הסמיכה אותו. לא נשמע ולא יעלה על הדעת שכל הרוצה להקים בית-דין לגיור, בלא נטילת רשות, יקום ויגייר ללא פיקוח מאת המדינה על ההליך ויבקש לחייב את הממלכה להכיר בגיורו. יתר על כן, אם ניתנה הכרה לגיור פרטי לגוף אחד, אין כל אפשרות שהוא יישאר אחד. על-פי עקרון השוויון שיש לו גם בסיס בפסיקה, על המדינה יהיה להכיר בהרבה גופים ללא גבול וקצה.

הנה חוות דעתו של ב"כ היועץ המשפטי לממשלה במכתב לשר הפנים בסוגיה זו של הכרה בגיורים פרטיים אורתודוקסיים לפיה לא ניתן לתת הכרה לזרם אחד ולא לזרמים האחרים:

”באשר לשאלה השנייה, תחולת חוק השבות על גיורים פרטים הנערכים על ידי בתי דין פרטיים שונים מהזרם האורתודוכסי (דוגמת בית דינו של הרב קרליץ בבני ברק).

כעניין של מדיניות, הכרה בגיורים של בתי דין פרטיים בישראל לצורך חוק השבות, משמעה למעשה הפרטת הסמכות למתן מעמד בישראל לכל שלושה אנשים בישראל, כאשר למדינה אין פיקוח כלשהו על הליך זה. אמנם, אף גיורים הנערכים בחו”ל אינם מפוקחים על ידי המדינה, **ואולם שם המדובר בהליכים המתקיימים במסגרת קהילה מוכרת המשתייכת לגוף מוכר”**.

מכאן שעל המדינה לקיים רשות אחת לגיור ממלכתי בישראל, שרק לה תהא הסמכות לגייר, ורק גיורים אלה יוכרו על-ידיה.

מדינת ישראל היא כאמור מדינת חוק. הסמכויות במדינה נקבעות בחוק. כל הרשויות במדינה והרבה רשויות הוקמו באמצעות חוק, וכמעט תמיד הוסמכה רשות אחת, ואחת בלבד, אין תופעה בה כמה רשויות יהיו אחראיות לנושא אחד (ואם קיים מצב כזה מדובר במצב לא תקין בדרך כלל), **וכך חייב להיות גם בנושא הגיור- רשות אחת**.

גיור המוכר על כל הזרמים והמאפשר נישואין למתגייר

בבואה של המדינה להחליט באיזה גיור תכיר ואת מי תסמיך לגייר, היא חייבת להשים נגד עיניה שני שיקולים בסיסיים ורק בהתמלאם תבחר ותסמיך את הרשות המגיירת, ואלו הם:

- א. צריך שהגיור יהיה מוכר על כלל ישראל על אגודותיה, קבוצותיה, יחידה וזרמיה, ולא גיור המוכר רק על חלק מהעם, גדול או קטן.
- ב. צריך שהגיור יקנה למתגייר שילוב מלא בעם ישראל לרבות ובעיקר הזכות להינשא.

איזהו הגיור המוכר על כלל ישראל? הגיור לפי דין תורה, שהרי אין בנמצא מי שיטען שגיור הנעשה לפי דין תורה- אינו גיור. לא כן גיורים אחרים.

ואיזהו הגיור המאפשר למתגייר להשתלב השתלבות מלאה בעם בישראל? זהו הגיור לפי דין תורה, שהרי החוק קובע כי נישואין וגירושין בישראל יהיו לפי דין תורה, וחוק זה חל על כל היהודים תושבי ישראל, לעדותיהם ולזרמיהם. לפיכך, על פי החוק לא יאושרו נישואין אלא למי שהתגייר לפי דין תורה. גיור שאינו לפי דין תורה יהיה במקרה הטוב גיור חלקי באשר הוא שולל מהמתגייר זכויות יסוד. תכלית הגיור היא שהמתגייר משתלב השתלבות מלאה בעם ישראל, לכל דבר וענין, ובראש וראשונה היכולת להינשא. אם תישלל ממנו זכות זו היא תישלל לא רק ממנו אלא גם על

בניו ובני בניו וכל צאצאיו, שייוולדו לו מנישואי חו"ל אם יבחר להינשא בחו"ל. אין לתאר מצב שהמדינה, בחוק, תבחר להסמיך גיור שיותר את המתגייר נחות דרגה, נטול זכויות יסוד.

גיור המוכר על ידי כל חלקי העם על כל זרמיו והמאפשר למתגייר גם להינשא בישראל לבן זוג יהודי הוא הגיור הנכון שמדינת ישראל חייבת לאמץ והוא הוא הביטוי האמתי של אחדות ישראל. כך סוברים גם שופטים בביהמ"ש העליון, והנה כמה ציטוטים מפסקי-דין של שופטי ביה"מ הגבוה לצדק המאששים עמדה זו:

כב' השופט מנחם אלון ז"ל משנה לנשיא ביה"מ העליון (בדימו')²⁶:

"נוכח השונות ההלכתית יש דווקא להכיר אך בגיור המוסכם על הכל על-מנת למנוע את הדרת המתגייר מקבוצות שונות בעם היהודי וכן לשם מניעת פיצול הסטטוס שלו. בכך תימנע מהגר עגמת נפש כאשר ייווכח שאין בידו להינשא בישראל וגם לא יהא חשש להטעיית בן-זוג בנוגע לאפשרותו להינשא כיהודי".

ועוד:

"על הגיור התקף במדינת ישראל להיות בהתאם ל"רצון האומה" לקבל עליה "מרכיבים אובייקטיביים-נורמטיביים שנתקבלו ונתקדשו במשך אלפי שנות קיומה של אומה זו. נוכח כך הגיור שצריך להיות תקף במשפטה של מדינת ישראל הוא גיור המוכר על כל הזרמים בעם היהודי כך שיתאפשר למתגייר להיכלל בכל אחד מהם, בלא שיודר מקבוצה כלשהי".

כב' הנשיא (בדימו') אהרון ברק²⁷:

"מודעים אנו לצורך של המדינה לקיים שליטה במסגרת חוק השבות על ההכרה בגיור. הדבר מתבקש מהצורך הטבעי של מדינה לפקח על הליך הפיכתו של אדם לאזרח בה. הגיור אינו רק מעשה פרטי בעל היבט דתי. יש לו היבט ציבורי-אזרחי. על היבט זה מתבקש פיקוח ממלכתי".

ועוד²⁸:

"חברי, השופט טל, מצביע על כך כי אי תחולתה של פקודת ההמרה יוצרת חלל, אשר מונע פיקוח ציבורי על מעשה הגיור ומאפשר לכל גוף פרטי לקיים גיור כרצונו. חברי מוסיף ומציין כי תוצאה זו אינה מתקבלת על הדעת, שהרי גיור אינו רק מעשה פרטי אלא מעשה ציבורי. אכן, שיקולים אלה של חברי ראויים הם. הדבר נתון כמובן בידי המחוקק הישראלי, ליתן דעתו לדרישות שיש להציב לעניין הזה בגיור הנערך בישראל לעניין חוק השבות והמרשם".

²⁶ עניין ש"ס לעיל.
²⁷ עניין טושביים לעיל.
²⁸ עניין פסרו-גולדשטיין.

כב' השופט צבי טל²⁹:

"מתבקש כי תחולתו של חוק השבות לא תהא תלויה אך ברצונו הסובייקטיבי של האדם. מדינה אינה מעניקה את מפתח הכניסה אליה לכל אדם, על פי רצונו הסובייקטיבי. תחולתו של חוק השבות מותנית בהפעלתו של מבחן אובייקטיבי, על פיו מצטרף אדם אל העם היהודי, ובקיומם של אמצעי בקרה ופיקוח ראויים להגשמתו של מבחן זה, ולא-ניצולו לרעה".

ועוד:

"יש להימנע מפיצול הסטטוס, לאמור, מיצירת מצב שבו אדם ייחשב יהודי לצורך שבות ומרשם ואילו לענייני מעמד אישי הוא אינו יהודי".

כב' השופט א.א. לוי ז"ל³⁰:

"אך טבעי שהענקת אזרחות תהא נשלטת ע"י הרשות הממלכתית באשר למעמד זה בישראל הנרכש מכוח הגרות נודעות השלכות מעבר להגדרת אמונתו של אדם. אני סבור כי זכותה של המדינה, אם לא לומר חובתה, לבדוק אם כשרותו של הגיור לנוכח השלכותיו, ולא רק מבחינת כנותו של המועמד לגיור אלא גם מבחינת הכשרתו וסמכותו של המגיר".

"כל עוד לא אמר המחוקק את דברו, נראה לי שאת התפקיד הזה יכול למלא ראש מערך הגיור או מי שימנה לכך מטעמו, ואחת האפשרויות היא להסמיק לכך את אחד מבתי-הדין לגיור אשר כבר פועלים בישראל".

כב' המשנה לנשיא (בדימ') השופט א. רובינשטיין³¹:

- "יש לבחור בדרך שתוצאותיה תהא גיור המוכר ע"י כלל ישראל ומונע "תורת איש בידו" על משמעותה של זו, למשל, לגבי נישואין וגירושין".
- "סבורני כי גם לקהילות לא אורתודוקסיות לכאורה אינטרס שגיורים של חבריהן יהיו מקובלים על הכל, לרבות נישואין וגירושין ומכאן חשיבותו של הפתרון הממלכתי הכולל שיאפשר הורדת הלהבות".
- "מדוע גיור אורתודוקסי: כי הציבור בישראל כולל באחוזים גבוהים יהודים חרדים, דתיים ומסורתיים שעולמם הדתי הוא אורתודוקסי וכפי שאמר פעם אחד מחוקרי מדע המדינה בישראל, אדם חילוני, "בית הכנסת שאינני הולך אליו הוא אורתודוקסי קרי: בית הכנסת הישן". אכן הקונסרבטיבים והרפורמים הזכאים

²⁹ ש.ם.
³⁰ עניין טושביים.
³¹ עניין רגז'ובה.

לשירותי דת שוויוניים מן המדינה הם מיעוטים קטנים בישראל, אך רוב בחלק ניכר מן התפוצות, במיוחד בארה"ב, וגם להם מקום הוגן תחת השמש הישראלית".

- "שנית, וזו עיקר, הפער בין רישום הגיור לפי פסק דיננו העוסק בחוק השבות, תשי"א-1950, ובמערך המשפט האזרחי-מינהלי, וכך גם במרשם האוכלוסין, לבין ההכרה בגיור לשם נישואין בבתי הדין הרבניים, המופקדים על נישואין וגירושין לפי חוק בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953, אינו רצוי, לשון המעטה; לטעמי עלינו לחתור ככל הניתן להרמוניה בין אלה לאלה, כדי שלא יהיו בתוכנו מי שרשומים כיהודים, אך לא יוכלו – למשל – להינשא כיהודים, והלוא משמעות הדבר קשה, כפי שמבין כל בר דעת".
- "בעיני הכרה המעניקה סטטוס צריכה להיות ממלכתית כזאת שתוצאתה תהיה כלל יהודית ולא בשמים היא".

ושוב הנה חוות דעתו של ב"כ היועץ המשפטי לממשלה בחוות הדעת לשר הפנים שהוזכרה לעיל:

"שיקול משמעותי שלא להכיר לצורך חוק השבות בגיור שאינו על פי דין תורה, שאותו טענה המדינה בעבר במספר הליכים שהתנהלו בפני בית המשפט העליון בעניין גיור, הינו כי גיור על פי דין תורה מוכר על ידי כל חלקי העם. לא כך הם פני הדברים, כאשר עסקינן בגיור אחר.

למדינה יש אינטרס לתמוך ולהכיר דווקא בגיור המוכר על-ידי "כלל ישראל" ולא בגיור שאינו מוסכם על הכל ומעורר מחלוקת ואף בעיות בלתי נמנעות בתחום המעמד האישי. כך, למשל, בכל הנוגע לדיני המעמד האישי קובע סעיף 2 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, כי: "נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה".

משמעות הדברים לענייננו הינה, כי רק מי שעובר גיור על פי דין תורה, במסגרת בתי הדין המיוחדים לגיור שהוקמו לצורך זה במסגרת מערך הגיור הממלכתי, יכול להינשא במדינת ישראל כיהודי. כלומר, הכרה בגיור שנערך שלא על פי דין תורה לעניין חוק השבות יש בה בכדי להביא לכדי "פיצול סטטוס", בה אדם יקבל מעמד מכוח חוק השבות כיהודי, ואולם לא יכול להינשא כיהודי".

מן הראוי להביא גם את דעתו בנושא זה של ד"ר נתנאל פישר אשר חקר באופן יסודי ומעמיק את אתגר הגיור בישראל³²:

³² ד"ר פישר, "אתגר הגיור בישראל", לעיל ה"ש 3.

”גיור פרטי או לא אורתודוקסי אינם יכולים לספק גם את הסדרת המעמד האישי, בכל הנוגע לנישואין, גירושין, קבורה ועוד.

הגיור האורתודוקסי הוא הדרך הטובה ביותר מבחינה לאומית. הוא משמר את אופיה היהודי של מדינת ישראל ואת לכידותה של החברה היהודית ולמנוע התפוררות לקהילות נפרדות. הוא יבטיח המשכיות יהודית ויבלום מגמת התבוללות”.

העמדה המוצגת כאן, לרבות ובעיקר עמדתם הברורה של שופטי בית-המשפט העליון שצוטטו לעיל, בסוגיית הגיור בישראל היא הדרך האחת והיחידה להבטיח גיור בישראל העושה את הגר ליהודי שלם, שווה זכויות יסוד, כמוני כמוך, לכל דבר וענין, ולא גר באופן חלקי. זוהי אחדות ישראל.

בעבורי אחדות ישראל אמיתית היא ערך עליון, משימה לאומית ראשונה במעלה. אני מקדש את אחדות ישראל ואני מוכן לשלם עבורה מחיר. אבל הנתיב האחד ויחיד כדי לממש את אחדות ישראל הוא זה המוצג לעיל. כך יוכל העם היהודי להתמקד ולהתמודד עם מסכת בעיותיו ורק כך יוכל העם היהודי להתחזק ולהגשים את יעדיו. זוהי אחדות ישראל.

טעות היא לחשוב שאחדות ישראל מתבטאת בקיומם של בתי-דין פרטיים לרוב, רק גיור המקובל על כלל ישראל, ההופך את הגר ליהודי לכל דבר, לכל הזכויות ובעיקר הזכות להינשא. מבטא ומחזק את אחדות ישראל האמתית.

אני קורא לכל באי שערינו של העם היהודי להתלכד ולעמוד עתה יחד במפגן של אחדות כדי להתמודד קודם כל עם האתגר הלאומי הגדול הניצב בשערנו הקשור בעליה ההמונית מברית המועצות על בעיותיה כפי שתוארו בהרחבה לעיל.

הבה נתמודד יחד בנושא זה ובעזרת השם נשיג את המטרה.

הכרה בגיורי חו"ל

בדיון על הגיור בישראל עמדנו על השוני בין מדינת ישראל שהיא מדינת חוק לבית תפוצות ישראל שלגביהן אין חוק ואין החלטות ממשלה.

אכן כן, בישראל יוכר רק גיור המקובל על כלל ישראל והמאפשר למתגייר להינשא. לא כן תפוצות ישראל. עלינו להשים מבט על המציאות השונה בארצות אלה, ובעיקר בארצות הברית. שם קיימות קהילות קהילות המורכבות בעיקר מ-3 זרמים: רפורמים, קונסרבטיבים ואורתודוקסים. כל זרם קובע את הסדרי הגיור לפי משנתו ותפישת עולמו. שם, כאמור, המתגייר בכל אחד מהזרמים אינו מנוע מלהינשא עם יהודים המשתייכים לאותו זרם, ולכן גיור שנעשה ע"י אחד מזרמים אלה, כולל גם את היכולת להינשא.

השאלה היא כיצד עלינו להתייחס למתגייר בחו"ל ע"י אחד הזרמים המבקש לבוא לישראל, האם יש להכיר בו לצורך חוק השבות אם לאו.

נושא זה נדון בבית המשפט הגבוה לצדק (בג"ץ) בהרכב של 11 שופטים, שתמציתו הובאה לעיל³³.
בתיק זה קבע בית המשפט העליון מפי נשיאו, **כב' השופט ברק**, את דעת הרוב, כי גיורים הנעשים בחו"ל ע"י קהילה יהודית מוכרת יש להכיר בהם בישראל לצורך חוק השבות. קהילה יהודית מוכרת הוגדרה ע"י **כב' הנשיא ברק** כך:

"קהילה מבוססת ופעילה בעלת זהות יהודית משותפת וידועה שלה מסגרות קבועות של ניהול קהילתי ואשר משתייכת לאחד הזרמים המוכרים באוכלוסייה היהודית העולמית".

והנשיא ברק הוסיף וקבע:

"לא די בכך ששלשה אנשים מכריזים על פלוני שגוייר על ידיהם. הדרישה הינה כי הגיור נעשה ע"י גוף דתי שקיבל הכרה לכך ע"י הקהילה היהודית. יש להקפיד על כנות הגיור".

מן הטעמים דלעיל, ומשום רצוננו לתת ביטוי נאמן ומופגן של אחדות ישראל שבעינינו הוא שיקול ערכי חשוב אנו סבורים שיש לאמץ את פסק-דינו של הנשיא, **לתת לו גושפנקא ממלכתית ולבסס אותו באמצעות חוק של הכנסת**.

לפיכך במסגרת החוק שיוצע ייכלל סעיף המכיר בגיורי קהילה יהודית מוכרת כהגדרתה על ידי הנשיא ברק.

הכרה זאת מותנית כמובן בפיקוח ובקרה. הנה מה שכותב כב' הנשיא בנושא זה:

"יש להבטיח כי יוכר רק גיור שכל כולו לא בא אלא כדי לנצל את זכותו של יהודי לעלות לישראל לשם רכישת טובות הנאה כלכליות. לשם כך נדרשת מידה ראויה של פיקוח ובקרה כי הגיור לא נוצל לרעה".

ועוד:

"יש להקפיד על כנות הגיור ויש למנוע שבות ממתחזים שכל רצונם בהטבות כלכליות ולא הצטרפות לעם היהודי".

"ההכרה בגיור לענין חוק זה (חוק השבות) מעניקה למתגייר את המפתח לכניסה לישראל ולרכישת אזרחות בה. רמת הפיקוח במסגרת זו חייבת להיות מטבע הדברים הדוקה יותר, ומידת הראיות הנדרשות צריכה להיות גבוהה יותר".

³³ עניין טושביים לעיל.

והנה מה שכותבת **כב' השופטת מרים נאור** (כתוארה אז) :

"גם הליכי גיור שנעשו בקהילה יהודית מוכרת עדיין עשויים לא להיות מוכרים על ידי המדינה או נעשו תוך ניצול לרעה של אפשרות הגיור. איני סבורה שקהילות ישראל מודעות לכך שמדינת ישראל "בונה" עליהן שהן אכן בודקות את שאלת הניצול לרעה".

כב' השופטת פרוקצ'יה כותבת :

"קישורו של הגיור עם השבות ועם האזרחות עלול לטשטש את ייחודו ולהפוך אותו למהלך שאינו משקף רצון אמתי להסתפח לקהילות ישראל אלא נועד למטרות מעשיות שיסודן בשיקולי תועלת, צריך שאקט הגיור יהיה תקין, אמתי ולא פיקטיבי.

מתחייב כי המדינה תשמור בידיה את מנגנון הפיקוח הראוי אשר יבטיח כי הכרה במעמד של שבות תינתן רק למי שהתגייר בחו"ל בגיור העומד באמות מידה ראויות של תקינות כפי שאלה יוגדרו על ידה".

כפי שקבעו הנשיא ברק ושופטים אחרים נדרשים פיקוח ובקרה הדוקים כלשונו של הנשיא כדי לוודא שהרצון להתגייר הוא אמיתי ולא נעשה כדי לנצלו למען קבלת הטבות כלכליות בישראל.

הדבר ייעשה באמצעות תקנות פיקוח שיותקנו בהתבסס על נימוקי השופטים.

יצוין כי רשות האוכלוסין במשרד הפנים גיבשה מבחנים להכרה בגיורים שנערכו בחו"ל המשמשים כיום את רשויות המדינה.

ועתה להמלצות

לאחר שסקרנו את נושא הגיור בישראל הגיעה העת להמלצות, כיצד להתמודד ולשפר וכיצד להביא את הגיור למלא את תעודתו נוכח בעיית הבעיות שתוארה לעיל.

אמרנו שהיעדרו של חוק גיור יצר מציאות קשה דווקא בנושא שעל עוצמת חשיבותו מבחינה יהודית-לאומית אין עוררין.

ובכן, ההמלצה הראשונה והחשובה מכל היא : הגיעה שעת החוק.

בפעם הראשונה בתולדות המדינה, אחרי כ-70 שנה, אנו מציעים חוק מקיף ושלם, בבחינת "הרימו מכשול מדרך בת עמי".

תכלית החוק היא להקים את **הרשות לגיור ממלכתי בישראל** שתבוא במקום מערך הגיור ולכונן ערכאה שיפוטית עצמאית, לעצב ולהסדיר את ההרכב, המבנה, הכשירות, הסמכויות, וכל מה שדרוש לחוק יסודי ומקיף. **הצעת החוק מצורפת כנספח ג' להמלצות.**

1. תוקם הרשות לגיור ממלכתי (להלן : הרשות).
 2. הרשות תוקם על פי חוק.
 3. השר הממונה על החוק יהיה ראש הממשלה.
 4. הרשות תהיה יחידת סמך במשרד ראש הממשלה.
 5. ראש הממשלה ימנה את ראש הרשות בהתייעצות עם נשיא בית הדין הרבני הגדול ויו"ר הנהלת הסוכנות היהודית.
 6. ראש הרשות יהיה תלמיד חכם מובהק הבקי בדיני הגיור.
 7. גיור בישראל ייעשה בידי רשות הגיור לפי דין תורה.
 8. גיור יוכר לכל דבר וענין רק אם נעשה בידי רשות הגיור הממלכתי. גיור שנעשה ע"י בתי-דין פרטיים לא יוכר לכל דבר וענין.
 9. על אף האמור, ניתן יהיה להמשיך את המצב הקיים לעניין שינוי הרישום בפרטי הדת והלאום של תושב לפי סעיף 19ג לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965, על סמך תעודה ציבורית (ראו לעניין זה בג"ץ נעמת לעיל).
 10. דייני הגיור הממלכתי יתמנו על ידי ועדת מינויים, בהנחה שהדיינים שיתמנו יהיו בקיאים בדיני הגיור ובדרכם של בית הלל והרמב"ם. הדיינים צריכים להיות חדורי הכרה באהבת הגר כפי שציוותה תורת ישראל.
 11. הרכב ועדת המינויים יהיה כדלקמן :
 - (1) ראש הממשלה או נציגו שישמש כיו"ר הוועדה ;
 - (2) שר המשפטים או נציגו ;
 - (3) הרב הראשי לישראל המכהן כנשיא ביה"ד הרבני הגדול או נציגו ;
 - (4) הרב הראשי לישראל המכהן כנשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל או נציגו ;
 - (5) יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת ;
 - (6) יו"ר הסוכנות היהודית לארץ ישראל ;
 - (7) נציב שירות המדינה או נציגו ;
 - (8) ראש הרשות לגיור ממלכתי ;
 - (9) יו"ר הנהלת המכון ללימודי יהדות ;
- (10)+(11) שני נציגי ציבור שימנה ראש הממשלה בהסכמת יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית. נציגי הציבור שיתמנו יתנו ביטוי למגוון הזרמים ביהדות, הכוונה היא שיהיו נציגי התנועה המסורתית והתנועה ליהדות מתקדמת.
12. הדיינים יכול שיתמנו למשרה מלאה או חלקית.
 13. אלה יהיו רשאים להגיש מועמדים לכהונת דין :
 - (1) יו"ר הוועדה ;
 - (2) שני הרבנים הראשיים לישראל ;

(3) שלשה חברי ועדה כאחד.

14. יוקמו חמישה מחוזות גיור כדלהלן:

- ירושלים;
- מרכז;
- חיפה והצפון;
- אשדוד;
- דרום;

15. בכל מחוז יהיה בית-דין ממלכתי אחד או יותר על-פי החלטת ראש הרשות.

16. בית-דין ממלכתי ישב בהרכב של שלשה.

17. החלטות בית הדין יינתנו ברוב דעות.

18. תוקם ערכאת ערעור של שלושה דיינים. ערכאה זו תיקרא בית הדין הגדול לערעורי גיור. לבית דין זה תהא גם הסמכות להתוות את מדיניות הגיור וללוות את מותבי הגיור.

19. יוקם בית-דין לגיור אנשי צבא וכוחות הביטחון.

20. יוקם בית דין מיוחד לגיור קטינים.

21. כשיר להתמנות דין גיור מי שנתקיים בו אחד מאלה:

(1) הוא בעל כושר לדיינות.

(2) רב שהוסמך ע"י הרבנות הראשית לישראל (יורה יורה) שעבר בחינה בנושאי גיור ומילה.

(3) מי שכיהן בעבר כדיין גיור במערך הגיור הממלכתי מכוח החלטות הממשלה.

(4) רב עיר שעבר בחינה ברבנות הראשית לישראל בנושא גיור ומילה או שהוא מכהן בתפקידו עשר שנים לפחות³⁴.

(5) תלמיד חכם מובהק הבקי בדיני הגיור.

22. רב עיר המבקש לכהן כדיין יודיע על כך לראש הרשות. הרשות תבדוק אם רב העיר מילא אחר תנאי הכשירות הקבועים בחוק. רב עיר לא יידרש למינוי של ועדת המינויים.

23. בכל הרכב של רבני עיר יהיה דין גיור אחד שאינו רב עיר.

24. כהונת רב עיר כדיין תהיה במסגרת תפקידו כרב העיר. הוא לא יקבל שכר או תשלום אחר כלשהו במלאו תפקיד זה.

25. ועדת המינויים תהיה רשאית למנות דייני גיור מקרב דייני הגיור שכיהנו במסגרת מערך הגיור הממלכתי, אף אם לא נתמלאו בהם תנאי הכשירות שבחוק.

26. גיל דייני הגיור לא יפחת מ-35 שנה ולא יעלה על 70 שנה.

27. דייני ביה"ד הגדול לערעורי גיור לא תהא לגביהם הגבלת גיל.

³⁴ ראה נספח ד'

28. ראה השר צורך למנות דיין או דיינים לבית הדין לגיור תפורסם על כך הודעה בציבור.
29. דייני הגיור יקיימו מעת לעת ימי עיון לחילופי דעות ומידע וכדי להגיע לאחדות דעים בהגדרת הדרישות המקלות מן המתגיירים ובהגדרת הדרישות מהם.
30. ראש הרשות ימנה את אבות בתי-הדין, ואולם אם נמצא בהרכב רב עיר הוא יהיה ראש ההרכב. כיהנו בהרכב שני רבני עיר, יקבע ראש הרשות את אב בית-הדין מביניהם.
31. תפקידי הרשות יהיו:
- הסדרת הליכי הגיור בישראל;
 - ניהול בתי הדין לגיור;
 - הסדרת מערך הלימוד וההכנה לגיור; במערך הלימוד יהיו שותפים גם נציגי התנועה המסורתית והתנועה ליהדות מתקדמת כפי שקיים כיום;
 - פיקוח מינהלי על תהליך הגיור בצה"ל;
 - הסדרת שירותי מילה וטבילה;
 - מתן תעודות לפי סעיף 2(1) ו-2(2) לפקודת ההמרה;
 - רישום נישואין של מתגיירים;
 - הפעלת מערכת הסברה נמרצת כדי לקדם ולעודד את הגיור בישראל.
32. לבית-הדין לגיור ממלכתי יהא מעמד שיפוטי.
33. אישר בית-דין גיור של מבקש החלטתו תהיה סופית ואין לבטלה כלל.
34. החלטת בית-הדין בדבר הגיור תועבר לרשות. הרשות תבדוק אם נתמלאו התנאים הדרושים על פי דין. נתמלאו התנאים תנפיק הרשות תעודה למתגייר לפי סעיף 2(1) לפקודת ההמרה שתיחתם על ידי ראש הרשות. יראו לעניין זה את ראש הרשות כראש העדה.
35. המתגייר יהיה רשאי לבחור את המחוז שאליו תוגש בקשתו ללא תלות באזור מגוריו.
36. ראש רשות הגיור הממלכתי:
- יתמנה לתקופה של 6 שנים.
 - יפעיל ויכוון את כל המערכות המטפלות בגיור, כולל תכנית הלימודים, מדיניות בתי-הדין המיוחדים ויהווה סמכות הלכתית.
 - יקבע את סדרי ונוהלי בית הדין.
 - יהיה אחראי על הכשרת מתגיירים, הסברה, מידע, גיוס תלמידים, משימות מיוחדות וכיו"ב.
 - ראש הרשות יכין תכנית עבודה מפורטת לרשות.
37. הרכב הרשות יכלול בין היתר את:

- ראש הרשות ;
- סגן ראש הרשות ;
- מנכ"ל הרשות ;
- יועץ משפטי לרשות ;
- ממונה על המכונים ;
- ממונה על ההסברה.

38. גיור חיילים ומשרתים בכוחות הביטחון יהיה במסגרת צה"ל, כחלק מרשות הגיור הממלכתי. הרב הראשי לצה"ל יהיה האחראי לתהליך הגיור, כולל סדרי הלימוד ניהול הלימוד וסדרי העבודה של בית-הדין הצבאי בתיאום מלא עם ראש הרשות. לרב הראשי לצה"ל יהיה שיקול דעת מלא בנושאים הנוגעים לגיור בצה"ל והוא יפעל בעניינים הלכתיים אך ורק בהתאם להנחיות ראש הרשות.

39. בכל מחוז ימונה רשם לביה"ד. הרשם ימונה בידי ראש הרשות, ויהיה נציג הרשות במחוז. תפקידי הרשם בין השאר יהיו :

- עריכת ראיונות, הנחייה והכוונת המועמדים לגיור.
- הכנת התיקים לביה"ד שבמחוז.
- ביצוע משימות שיוטלו עליו ע"י בית-הדין.
- כל תפקיד אחר שיוטל עליו על-ידי הרשות או בית-הדין של המחוז.

40. אם יהיה ברשות נציג של הרב הראשי לא תהיה לו בשום פנים סמכות כלשהי לאשר או לבטל פסקי-דין של מותב גיור, באשר פסקי-דין אלה הינם סופיים, ואינם זקוקים לאישור וכאמור אין לבטלם.

41. גיורים בתפוצות- גיורים שנעשו בחוץ לארץ בידי קהילה יהודית מוכרת כהגדרתה בחוק יהיו מוכרים לצורך חוק השבות. שר הפנים באישור השר יתקין תקנות כדי למנוע ניצול לרעה של גיורים אלה לצורך קניית מעמד בישראל, בדומה לנוהל הקיים כיום של משרד הפנים.

42. תהליך הגיור :

- א. על המבקש להתגייר ללמוד תחילה באחד המכונים ללימודי היהדות. השר יהיה רשאי לקבוע בתקנות נסיבות מיוחדות בהן המבקש להתגייר יהיה פטור מלימודים באחד המכונים.
- ב. עם סיום לימודיו תידון בקשתו בפני ביה"ד לגיור במחוז לפי בחירתו ללא קשר למקום מגוריו.
- ג. הדרישות מן המתגייר יהיו ברוח פסיקתו של הרמב"ם, דהיינו: "מודיעים אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור ע"ז ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות ואין מאריכין בדבר".

- ד. על המתגייר לדעת את עיקרי הדת היהודית. לאחר מכן יתן בית-הדין את החלטתו.
- ה. החליט בית הדין לאשר את הגיור יעבור המתגייר תהליך של מילה וטבילה והמתגיירת טבילה.
- ו. לאחר מכן יקבל המתגייר את תעודת הגיור מאת ראש רשות הגיור לפי סעיף 2(1) ו-2(2) לפקודת העדה הדתית (המרה).

43. תעודה שניתנה כאמור כדין תחייב את כל רשויות המדינה.

44. מתגייר שבית-הדין לא אישר את גיורו רשאי לערער על כך בפני ביה"ד הגדול לערעורי גיור.

45. רישום נישואין של מתגייר יכול שיעשה בידי רושם נישואין שיתמנה ברשות או בידי כל רושם נישואין לפי סעי' 3(6) לחוק הרבנות הראשית לישראל בכל מחוז ללא קשר למקום מגוריו.

46. דיין גיור יהיה כפוף לדין משמעתי.

47. שכרו של דיין גיור ייקבע בהחלטה של הכנסת או ועדה שהכנסת הסמיכה.

48. בקשה לגיור מאת נתין זר תוגש לרשות הגיור. הבקשה תידון בידי ועדה של שנים: דיין גיור מכהן שימנה ראש הרשות וחבר נוסף שימנה שר הפנים מקרב עובדי משרדו.

ההמלצה לחוקק את חוק הגיור הממלכתי היא דרושה והכרחית. אך ככל שהחוק חשוב אין די בו. נדרשת פעילות נרחבת מתוכננת ונמרצת כדי להחזיר את האמון בגיור הממלכתי ולקדמו כדי להכפיל ולשלב את מספר המתגיירים מדי שנה. זה חייב להיות היעד המינימלי.

על כן אנו באים להציע כמה אמצעים לשם השגת המטרה:

1. בראש ובראשונה: הממשלה תכריז על הגיור הממלכתי כמשימה לאומית. למשימה זו יש להכין תכנית אסטרטגית ולהקצות לה את כוח האדם **ולהגדיל את התקציב השנתי ב-50 מיליון ש"ח לפחות** לכל המטרות, ובכללן- עידוד מתגיירים, תמיכה במכוני ההכנה לגיור, שיפור השירות למתגייר וכיוצא באלה.
 2. כדי לממש את המשימה יש להקים ועדת שרים ומנכ"לים קבועה בראשות ראש הממשלה ושיהיו חברים בה גם שר האוצר, שר הפנים, שר המשפטים והשר לשירותי דת, שתפקידה לעקוב, לקדם את הגיור, להוסיף אמצעים ולהבטיח את יישום התכניות הלכה למעשה.
 3. על הממשלה לרתום את מערכות המדינה והחברה למשימה זו.
 4. רשות הגיור, בסיוע "נתיב", תכונן מסע הסברה מקיף ונמרץ על חשיבות המשימה שתכליתה היא לשמור על יהדותה של המדינה ולהרחיק את סכנת ההתבוללות במדינת ישראל.
 5. רשות הגיור בהפעילה את מסע ההסברה עליה להסביר כי הגיור חיוני למתגייר ולמדינה כאחד ולתאר את ההיערכות החדשה הידידותית ומאירת הפנים של הגיור הממלכתי.
 6. תכליתו של מסע הסברה היא לשפר את התדמית הנוכחית של מערך הגיור שיצרה רתיעה מגיורים, לבנות אקלים חדש חיובי, שימנע נשירה וייצור אווירה נוחה להגדלת הרצון להתגייר.
 7. אחת הדרכים החיוניות להצלחת מסע ההסברה היא גיוס רחב ממדים של משפחות מלוות כדי לאהב את הגיור ולהראות למתגייר את יופיה של היהדות. חשוב גם שמורים במכוני הגיור יטלו חלק במשימת הליווי.
 8. יש לחתור לביטול חסמים ביורוקרטיים.
 9. יש למנות רכזי גיור שתפקידם לגייס בדרכי נועם מתגיירים, בעיקר צעירים. למטרה זו רצוי להשתמש במתגיירים לשעבר.
- אלה עיקרי ההמלצות אולם ברור שיש לפעול בקשת רחבה נוספת של אמצעים להשגת המטרה, שאין מקום לפרטם במסגרת זו.
- תפקידנו הוא לצקת לחוק החדש תוכן במעשים ובצעדים יוצרי השפעה כדי שניבו תוצאות טובות לבל נפטיר כדאשתקד ולבל יישאר החוק כאות מתה.

זוהי השעה לפעול!

דברי סיום

דו"ח זה נכתב ונחתם, לאחר תקופה נכבדה של לימוד, עיון ואיסוף ובתחושה עמוקה של אחריות כבדה שהושמה על שכמנו בנושא אשר כפי שהוגדר בדו"ח הוא מכבשונו של העם היהודי ועתידו.

היה צורך להעמיק במקורות להשכיל, וללמוד ולעשות על ידי קריאה וחרישה בהרבה ספרים עתיקים גם חדשים, חוברות, פסקי-דין דו"חות ומסמכים ללא גבול וקצה וכמובן גם לשמוע דעות והשקפות מאישים רבים אנשי תורה ודעת מכל הזרמים ביהדות. לפיכך, היה חיוני להיפגש עם עשרות רבות של אישים, בהם כאלה שנושא הגיור חזור בעצמותיהם, ולנהל שקלא וטריא בנושא מורכב זה.

מלאכת הכתיבה חייבה אותנו להעמיק, לדייק ולהידבק במידת הזהירות, כדי לשמור על כבודם של אנשים וגם כדי שהעובדות יהיו לאמיתן.

והנה הדו"ח מוגש עתה למשפט הציבור.

משה נסים, עו"ד

שר המשפטים ושר האוצר

לשעבר

הסכמות להמלצות

11.4.2018

לכבוד

מר משה נסים

משה היקר,

הנדון: הצעת חוק הגיור הממלכתי, התשע"ח-2018

קראתי בעניין רב את הצעת החוק המוצעת על ידך, ואת דברי ההסבר מאירי העיניים
העושים אותה. הצעתך מבוססת ומקיחה.

כפי שאמרת לך בשיחתנו, מקובלת עליי גישתך כי ראוי הוא להסדיר את סוגיית הגיור
בחקיקה של הכנסת. אמת, רצונו של אדם להיות יחודי הוא עניין שבינו לבין עצמו. אך במקום
שרצון זה מחזות גם מפתח לקבלת אזרחות ישראלית, יש למדינה אינטרס מובהק להסדיר את
הסוגייה. זאת ועוד: לאור תחשבות האזרחיות של הגיור, מקובלת עליי גישתך כי לא כל "בית דין"
יוכל לקיים גיור (בארץ או מחוצה לה) לצרכי חוק תשבות.

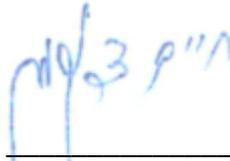
שלך,
אהרן ברק

אנו, החתומים מטה, מודיעים בזה כי המסקנות וההמלצות של מר משה נסים בדו"ח שלו על נושא הגיור בישראל מקובלות עלינו. לדעתנו זו הדרך הנכונה לעת הזאת להסדרת נושא הגיור בישראל המשקפת אחדות ישראל אמתית.

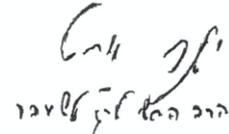
הגיור בישראל היום הוא אתגר לאומי מן המעלה הראשונה. לפיכך, אנו קוראים לממשלה ולכנסת לאמץ בהקדם את הדו"ח ואת הצעת החוק הנלווית אליו כמקשה אחת.

משה נסים
משרד המשפטים
בני ברק

הרב שמואל בלמס
מחבר הספר "משפט גרים"
(שני חלקים)

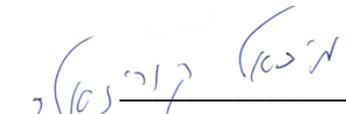
הרב חיים דרוקמן
ראש ישיבות בני עקיבא

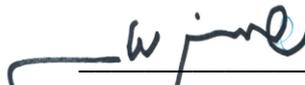
הרב יעקב אריאל
הרב הראשי לר"ג לשעבר

הרב אברהם גיסר
יו"ר מועצת החינוך הממלכתי-דתי
יו"ר מכון משפט ארץ
רבה של עפרה

פרופ' מיכאל קוריןאלדי
מרצה לדיני משפחה וירושה

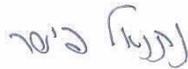
פרופ' שמעון שטרית
הפקולטה למשפטים
האוני' העברית
שר הדתות לשעבר

פרופ' אביעד הכהן
נשיא המרכז האקדמי
"שערי מדע ומשפט"

אבינעם בר יוסף
נשיא המכון למדיניות העם
היהודי

ד"ר נתנאל פישר
מחבר הספר:
"אתגר הגיור בישראל",
המרכז האקדמי
"שערי מדע ומשפט"

אלוף במיל' אלעזר שטרן, ח"כ
סיעת "יש עתיד"

נספחים

נספח א'

כתב מינוי

ראש הממשלה
PRIME MINISTER

לכבוד

מר משה נסים

נכבדי,

הנדון: כתב מינוי - גיבוש המלצות בסוגיית הגיור בישראל

אבקשך לפעול לגיבוש המלצות בסוגיית הגיור בישראל, במטרה להביא להסכמה רחבה בסוגיה משמעותית זו ולחיזוק האחדות בקרב העם היהודי, ותוך כיבוד מורשת ישראל.

משרד ראש הממשלה יעמיד את האמצעים הנדרשים לפעילותך בנושא זה, לרבות מרכז העבודה.

אבקשך להגיש לידי את המלצותיך עד ליום 15.12.2017.

אני מודה לך על נכונותך להירתם לנושא חשוב זה ומאחל לך הצלחה במילוי התפקיד.

בברכה,
בנוביון נתניהו

התשע"ח, 27 חשוון

(22 סיוון 2017)

2085785622

נספח ב'

רשימת האישים שהופיעו בפני הוועדה לפי סדר הופעתם

1. הרב יצחק פרץ- ראש מערך הגיור
2. עו"ד ירון קטן- מנהל אגף הגיור, מערך הגיור
3. פרופ' ידידה שטרן- סגן נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה
4. הרב ד"ר שאול פרבר- יו"ר מכון עתים
5. עו"ד אלעד קפלן- מכון עתים
6. הרב דוד סתו- יו"ר רבני צוהר
7. מזל כהן- מנהלת תחום אשרות וזרים, רשות האוכלוסין, משרד הפנים
8. עו"ד רינה נשר- לשכה משפטית, רשות האוכלוסין, משרד הפנים
9. עו"ד דסי צנגן- לשכה משפטית, רשות האוכלוסין, משרד הפנים
10. עו"ד יונתן מאיר- מנכ"ל "נתיב"- המכון ללימודי יהדות
11. סא"ל משה לאופר- קצין בית הדין לגיור בצה"ל
12. בועז אורדמן- מנכ"ל רבני בית הילל
13. הרב יהודה גלעד- מרבני בית הילל
14. הרב דוד ביגמן- מרבני בית הילל
15. הרבנית איילת סגל, מרבני בית הילל
16. הרב שלמה ריסקין- רב המועצה המקומית אפרת
17. הרב חיים אמסלם – לשעבר ח"כ מטעם סיעת ש"ס
18. הרב גדעון פרל- רב היישוב אלון שבות
19. דוד בן ניסן- רכז גיור
20. הרב צפניה דרורי- רב העיר קריית שמונה
21. פרופ' רות גביזון- הפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית
22. הרב חיים דרוקמן- ראש מרכז ישיבות בני עקיבא
23. הרב בירנבוים- דיין הגיור הממלכתי
24. הרב דוד בס- דיין הגיור הממלכתי

25. הרב צבי ליפשיץ- דיין הגיור הממלכתי
26. פרופ' שמעון שטרית- הפקולטה למשפטים של האוני' העברית
27. פרופ' אביעד הכהן- נשיא המרכז האקדמי "שערי מדע ומשפט"
28. ח"כ יצחק (בוזי) הרצוג- ראש האופוזיציה – המחנה הציוני
29. אבינעם בר יוסף- נשיא המכון למדיניות העם היהודי
30. גדעון מאיר - לשעבר שגריר מטעם משרד החוץ
31. ח"כ הרב אלי בן דהן- סגן שר הביטחון – הבית היהודי
32. מר אלי גרונר- מנכ"ל משרד רה"מ
33. פרופ' בנימין איש שלום- יו"ר "נתיב"- המכון ללימודי יהדות
34. נפתלי קנדלר- מנכ"ל מכון עמ"י
35. ד"ר נתנאל פישר- המרכז האקדמי שערי מדע ומשפט
36. הרב שלמה דיכובסקי, דיין בית הדין הרבני הגדול לשעבר
37. ד"ר יזהר הס- מנכ"ל התנועה המסורתית בישראל (התנועה הקונסרבטיבית)
38. הרב אנדרו סאקס- התנועה המסורתית (התנועה הקונסרבטיבית)
39. הרב נריה רפאל כנפו- התנועה המסורתית (התנועה הקונסרבטיבית)
40. אביבה לואיס- התנועה המסורתית (התנועה הקונסרבטיבית)
41. השופט אליקים רובינשטיין- משנה לנשיא בית המשפט העליון (בדימו')
42. ח"כ אלעזר שטרן- יש עתיד
43. הרב אבישי גרוסר- מכון עמ"י
44. אליסף ריצ'ולסקי- מכון עמ"י
45. הרב גלעד קריב- מנכ"ל התנועה ליהדות מתקדמת (התנועה הרפורמית)
46. הרב גרגורי קוטלר- התנועה ליהדות מתקדמת (התנועה הרפורמית)
47. עו"ד ניקול מאור- התנועה ליהדות מתקדמת (התנועה הרפורמית)
48. ד"ר מלקולם הונליין- נשיא ומנכ"ל ועידת הנשיאים בארה"ב
49. ח"כ ד"ר עליזה לביא- יש עתיד
50. עקיבא תור- ראש חטיבת תפוצות ודתות משרד החוץ

51. אורן בר אל- ראש אגף קהילות יהודיות, משרד החוץ
52. עו"ד יסמין אגמון- היועצת המשפטית, מערך הגיור
53. הרב יואל בן נון- אלון שבות
54. הרב רפאל דיין- נציג הרב הראשי, מערך הגיור
55. עו"ד יעקב (קובי) הרשקו- רשות האוכלוסין
56. ד"ר אלחנן שילה
57. עו"ד אורי ישראל פז
58. הרב שמואל בלמס
59. הרב יצחק אלחרר- ר' לשכת הראשון לציון הרב יצחק יוסף
60. הרב חיים אירם
61. פרופ' עו"ד מיכאל קורניאלדי, מרצה לדיני משפחה וירושה
62. הרב ד"ר דניאל הרטמן- נשיא מכון שלום הרטמן
63. הרב ד"ר שרגא בר און- מכון שלום הרטמן
64. הרבה תמר אפלבוים- מכון שלום הרטמן
65. מאיר קראוס- מנכ"ל מכון ירושלים למחקרי מדיניות לשעבר
66. איילה קיסר-שוגרמן- אוני' בן גוריון
67. פרופ' יצחק אנגלרד, שופט ביהמ"ש העליון (בדימי')
68. פרופ' אהרן ברק- נשיא ביהמ"ש העליון (בדימי')
69. השופט יעקב טירקל, שופט ביהמ"ש העליון (בדימי')
70. הרב יצחק יוסף שליט"א- הראשון לציון, נשיא בית הדין הרבני והרב הראשי לישראל
71. דני דיין- קונסול ישראל בניו יורק
72. הרב דוד לאו שליט"א- הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית
73. ד"ר יעקב (קובי) שפירא, היחידה למשפט עברי, משרד המשפטים
74. מפגש עם ראשי נציגויות ישראל בצפון אמריקה (כ-30 נציגים)
75. יעקב ברנס
76. השופט אשר גרוניס, נשיא ביהמ"ש העליון (בדימי')

77. השופטת מרים נאור- נשיאת ביהמ"ש העליון (בדימי)
78. ביקור בבית-הדין לגיור בירושלים
79. ח"כ יואל חסון- יו"ר סיעת המחנה הציוני בכנסת
80. ד"ר מנחם פינקלשטיין- ס' נשיא ביהמ"ש המחוזי, מרכז
81. נתן שרנסקי- יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית
82. ג'רי סילברמן- נשיא ומנכ"ל של הפדרציות היהודיות בארה"ב
83. בקי כספי- מנכ"לית המשרד הישראלי של הפדרציות היהודיות בארה"ב
84. דביר כהנא- מנכ"ל משרד התפוצות

נספח ג'

הצעת חוק הגיור הממלכתי, התשע"ח-2018

- הגדרות
1. בחוק זה-
- "בית דין לגיור" – בית דין ממלכתי שהוקם לפי חוק זה;
- "דיין גיור" – מי שמונה לדיין גיור בבית הדין לגיור לפי חוק זה;
- "השר" – ראש הממשלה;
- "הוועדה" – הוועדה למינוי דיין גיור שהוקמה לפי סעיף 8;
- "נתין זר" – מי שאינו אזרח ישראלי או אינו בעל רישיון לשיבת קבע בישראל לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952,¹ או מי שלא נמצא זכאי לאשרת עולה או לתעודת עולה לפי חוק השבות, התשי"י-1950;²
- "פקודת ההמרה" – פקודת העדה הדתית (המרה);³
- "קהילה יהודית מוכרת" – קהילה מבוססת ופעילה בעלת זהות יהודית משותפת וידועה, שלה מסגרות קבועות של ניהול קהילתי, ואשר משתייכת לאחד הזרמים המוכרים באוכלוסייה היהודית העולמית.
- גיור ממלכתי
2. הגיור בישראל יהיה ממלכתי.
- הקמת הרשות
3. (א) מוקמת בזה הרשות לגיור ממלכתי (להלן – הרשות).
- (ב) הרשות תהיה יחידת סמך במשרד ראש הממשלה.
- תפקידי הרשות
4. תפקידי הרשות הם:
- (1) הסדרת הגיור בישראל;
- (2) הפעלת בתי הדין לגיור;

¹ ס"ח התשי"ב, עמ' 354.

² ס"ח התשי"י, עמ' 159.

³ חא"י, כרך ב', עמ' (ע) 1269, (א) 1294.

- (3) הסדרת מערך הלימוד וההכנה לגיור ;
- (4) פיקוח מנהלי על תהליך הגיור בצבא הגנה לישראל ;
- (5) הסדרת שירותי מילה וטבילה ;
- (6) מתן תעודות לפי סעיף 2(1) ו-2(2) לפקודת ההמרה ;
- (7) רישום לנישואין של מתגיירים המבקשים להירשם ברשות הגיור ;
- (8) הפעלת אמצעי הסברה כדי לקדם ולעודד את הגיור בישראל.
5. ראש הרשות
- (א) ראש הרשות יתמנה בידי השר בהתייעצות עם נשיא בית הדין הרבני הגדול ויושב ראש הסוכנות היהודית.
- (ב) ראש הרשות יהיה תלמיד חכם מובהק הבקי בדיני הגיור.
- (ג) הודעה על מינוי ראש הרשות תפורסם ברשומות.
- (ד) ראש הרשות יתמנה לתקופה של 6 שנים.
- (ה) ראש הרשות יהיה אחראי על הרשות ועל ביצוע תפקידיה כאמור בחוק זה, וכן יקבע את סדרי ונהלי בתי הדין לגיור.
6. מחוזות
- (א) לרשות יהיו 5 מחוזות של בתי דין לגיור בחמישה אזורים :
- (1) מחוז ירושלים ;
- (2) מחוז המרכז ;
- (3) מחוז חיפה והצפון ;
- (4) מחוז דרום ;
- (5) מחוז אשדוד ;
- (ב) השר רשאי בצו לשנות את המחוזות להוסיף עליהם או לגרוע.
7. בתי הדין לגיור
- (א) בכל מחוז יהיה בית דין לגיור אחד או יותר.

(ב) בית דין לגיור מוסמך לדון בבקשות לגיור של אזרחי ישראל או של נתינים זרים שאושרו לפי סעיף 22.

(ג) נוסף על בתי הדין המחוזיים לגיור, יוקמו:

(1) בית הדין הגדול לערעורי גיור בירושלים שידון בערעורים לפי סעיף 18;

(2) בית דין לגיור קטינים;

(3) בתי דין צבאיים לגיור.

(א) 8. הוועדה למינוי דייני גיור תהיה של 11 חברים:

הוועדה למינוי דייני גיור

(1) השר או נציגו;

(2) שר המשפטים או נציגו;

(3) נשיא בית הדין הרבני הגדול או נציגו;

(4) נשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל או נציגו;

(5) יושב ראש ועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת;

(6) יושב ראש הסוכנות היהודית לארץ ישראל;

(7) נציב שירות המדינה או נציגו;

(8) ראש רשות הגיור;

(9) יושב ראש נתיב – המרכז הלאומי לזהות וגיור;

(10) שני נציגי ציבור שימנה השר בהסכמת יושב ראש הסוכנות היהודית לארץ ישראל.

(ב) הרכב הוועדה יפורסם ברשומות.

(ג) השר או נציגו ישמש יושב ראש הוועדה.

(ד) הוועדה תוכל לפעול אף אם פחת מספר חבריה, כל עוד לא פחת משבעה ובהם השר או נציגו.

(ה) חבר הוועדה יצביע על פי שיקול דעתו, ולא יהיה מחויב להחלטות הגוף שמטעמו הוא חבר בוועדה.

(ו) נציגי הציבור שימונו לפי פסקה (10) בסעיף קטן (א) יתנו ביטוי למגוון הזרמים ביהדות.

9. הצעת מועמדים לדייני גיור (א) השר, בהודעה ברשומות, יודיע שיש למנות דיינים וכנס את הוועדה אם התקיים אחד מאלה:

(1) השר ראה שיש צורך למנות דייני גיור לפי פניית ראש הרשות;

(2) השר ראה שיש למנות דיין גיור במקום דיין גיור שהתפנה מקומו או בנוסף על דייני הגיור המכהנים.

(ב) אלה רשאים להציע מועמדים:

(1) השר או נציגו;

(2) הרבנים הראשיים לישראל או נציגיהם לפי פסקאות (3) ו-(4) בסעיף 7(א);

(3) שלושה חברי הוועדה כאחד.

10. מינוי דייני בית הדין לגיור (א) דיין גיור יתמנה בידי הוועדה.

(ב) הודעה על מינוי דיין גיור תפורסם ברשומות.

(ג) הוועדה תמנה שלושה דיינים לבית הדין הגדול לערעורי גיור.

(ד) הוועדה תמנה מבין דייני הגיור דיינים לבית הדין לגיור קטינים.

(ה) דייני הגיור יתמנו למשרה מלאה או חלקית.

11. כשירות דיין גיור (א) כשיר להתמנות לדיין גיור מי שגילו מעל 35 ומתקיימים בו אחד מאלה:

(1) אדם הכשיר להתמנות לדיין לפי חוק הדיינים, התשט"ו-1955;⁴

⁴ ס"ח התשט"ו, עמ' 68.

(2) מי שכיהן בעבר כדיין גיור במערך הגיור הממלכתי מכוח החלטות הממשלה.

(3) רב שהוסמך על ידי הרבנות הראשית לישראל שעבר בחינה בנושאי גיור ומילה;

(4) רב עיר שעבר בחינה ברבנות הראשית לישראל בנושאי גיור ומילה או שהוא מכהן בתפקידו לפחות 10 שנים; לעניין זה "רב עיר" – כהגדרתו בסעיף 15(א)(2) לחוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשל"א-1971⁵;

(5) תלמיד חכם מובהק הבקי בדיני הגיור;

(ב) לא ימונה ולא יכהן דיין גיור מי שהורשע בעבירה פלילית או עבירה משמעתית שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לכהן כדיין גיור.

(א) על אף האמור בסעיף 10, רב עיר שמתקיימים בו התנאים שבסעיף 11(א)(4) יהיה דיין גיור מתוקף תפקידו.

כהונה מתוקף
תפקיד

(ב) רב עיר המבקש לכהן כדיין גיור יפנה לראש הרשות; ראה ראש הרשות שמתקיימים ברב העיר התנאים שבסעיף 11(א)(4) יפרסם הודעה על כהונת רב העיר ברשומות.

(ג) רב עיר כאמור בסעיף קטן (ב) יפעל כדיין גיור ברשות במסגרת תפקידו כרב העיר ולא יקבל שכר נוסף או כל תשלום אחר עבור תפקידו כדיין גיור.

(א) כהונתו של דיין גיור תסתיים בהתקיים אחד מאלה:

סיום כהונת דיין
גיור

(1) בהגיעו לגיל 70;

(2) בהתפטרותו;

(3) בהיבחרו או במינויו לאחד התפקידים שנושאייהם מנועים מלהיות מועמדים לכנסת;

(4) לפי החלטת הוועדה;

⁵ ס"ח התשל"א, עמ' 130.

(5) על פי החלטת בית דין משמעתית.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א)(1), דיין גיור בבית הדין הגדול לערעורי גיור רשאי להתמנות ולכהן אף מעבר לגיל הפרישה.

קביעת מותבים 14. (א) ראש הרשות יקבע את הרכבי בית הדין לגיור בכל מחוז לפי כללים אלו:

(1) בית דין לגיור ידון בהרכב של שלושה;

(2) בכל הרכב של רבני עיר ימנה ראש הרשות דיין גיור אחד שאינו רב עיר;

(3) ראש הרשות יקבע את אבות בתי הדין לגיור, ואולם אם נמצא בהרכב רב עיר הוא יהיה ראש ההרכב; כיהנו בהרכב שני רבני עיר, יקבע ראש הרשות את אב בית הדין מביניהם.

(ב) דיין גיור לא ישב בהרכב אם הוא עלול להימצא, במישרין או בעקיפין, במצב של ניגוד עניינים בשל עניין אישי או בשל סיבה אחרת.

גיור לפי דין תורה 15. הגיורים שייערכו בבתי-הדין לגיור יהיו לפי דין תורה.

הליך הגיור 16. (א) אדם המבקש לעבור הליך של גיור (להלן – המתגייר) יגיש בקשה לרשות להתגייר.

(ב) מתגייר רשאי לבחור להתגייר בכל מחוז, ללא קשר למקום מגוריו.

(ג) הליך הגיור ייעשה לאחר סיום לימודים באחד המכונים ללימודי יהדות; השר רשאי לקבוע תנאים לעניין מכוני לימוד יהדות, משך הלימודים ואופיים וכן נסיבות מיוחדות בהן המתגייר יהיה פטור מלימודים כאמור או מחלקם.

(ד) בתוך 30 ימים מסיום הליך הגיור, יימסר תיק בית הדין לראש רשות הגיור אשר יבדוק אם הושלמו ההליכים שנקבעו בהתאם להחלטת בית הדין. מצא ראש הרשות כי הושלמו כל ההליכים האמורים על פי דין תינתן למתגייר תעודת אישור לפי סעיף 2(1) לפקודת ההמרה שתיחתם על ידי ראש הרשות; לענין סעיף 2(1) לפקודת ההמרה יראו בראש הרשות כראש העדה הדתית.

(ה) בתוך 15 ימים לאחר מתן תעודת אישור לפי סעיף קטן (1)2 לפקודת ההמרה, ייתן הממונה על המחוז למתגייר תעודה לפי הוראות סעיף (2)2 לפקודה.

(ו) תעודה שניתנה כאמור לפי הוראות סעיף (2)2 לפקודת ההמרה תחייב את כל רשויות המדינה.

17. החלטת בית הדין (א) החלטת בית הדין תהיה ברוב דעות.

(ב) החלטת בית הדין תהיה מנומקת, תינתן בכתב ותיחתם בידי חברי בית הדין.

(ג) החלטת בית דין לגיור שלא הוגש עליה ערעור לפי סעיף 18 תהיה סופית ואין לבטלה.

18. ערעור (א) מתגייר שבית הדין החליט שלא לגיירו רשאי להגיש ערעור על החלטת בית דין לגיור בתוך 30 ימים מיום שהומצאה למתגייר.

(ב) הערעור יוגש לבית הדין הגדול לערעורי גיור.

(ג) החלטת בית הדין הגדול לערעורי גיור תהיה סופית ואין לבטלה.

(ד) השר רשאי לקבוע הוראות לעניין ערעור על החלטת בית דין לגיור וסדרי הדין בערעור.

19. בית דין צבאי לגיור (א) הרב הצבאי הראשי רשאי לפנות לראש הרשות בבקשה לקבוע הרכב של בית דין צבאי לגיור.

(ב) בכל הרכב של בית דין צבאי לגיור ישבו דיון גיור אחד שיבחר ראש הרשות או הרב הצבאי הראשי, והוא יהיה ראש ההרכב, ושני רבנים צבאיים בשירות קבע או בשירות מילואים (להלן – רבנים צבאיים) שיבחר הרב הצבאי הראשי, ובלבד שהם דייני גיור או כשירים לכהן ככאלה.

20. גיור קטינים (א) בכפוף לחוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות, התשכ"ב-1962, קטין רשאי לבחור להתגייר בפני בית הדין לגיור קטינים או בבית דין לגיור בכל אחד מהמחוזות כאמור בסעיף 16(ב).

21. רישום נישואין של מתגיירים
מתגייר רשאי להירשם לנישואין אצל רושם נישואין שימונה ברשות או אצל כל רב שמונה כרושם נישואין לפי סעיף 2(6) לחוק הרבנות הראשית לישראל,⁶ התש"ס-1980, בלא קשר למקום מגוריו או למקום עריכת הנישואין.
22. גיור של נתינים זרים
(א) בקשה לפתיחת הליכי גיור לנתין זר תוגש לרשות.
(ב) בקשה כאמור בסעיף קטן (א) תידון בפני ועדה ברשות שהרכבה יהיה:
(1) דיין גיור מקרב דייני הגיור שימנה ראש הרשות;
(2) נציג שימנה שר הפנים מקרב עובדי משרדו.
(ג) אישרה הוועדה כאמור בסעיף קטן (ב) פתיחת הליכי גיור לנתין זר, רשאי הנתין הזר להתחיל בהליכי הגיור ברשות.
(ד) שר הפנים בהתייעצות עם השר רשאי לקבוע הוראות נוספות שיבטיחו מניעת ניצול לרעה של הגיור לשם רכישת זכויות כלכליות או סיבה אחרת שאינה הצטרפות לעם היהודי.
23. דין משמעתי
על דייני גיור שלא מונו לפי סעיף 10 ושאינם רבנים צבאיים, יחול חוק שירות המדינה (משמעת), התשכ"ג-1963,⁷ בשינויים המחויבים, בפועלם כדייני גיור, כאילו היו עובדי המדינה.
24. נציב תלונות על דייני גיור
(א) השר ימנה עובד משרדו הכשיר להיות שופט בית משפט מחוזי לנציב תלונות על דייני גיור (להלן – הנציב).
(ב) הנציב יבחן תלונות של מתגיירים שנפגעו בשל התנהגות דיין גיור.
(ג) הנציב רשאי לברר את התלונה בכל דרך שימצא לנכון והוא אינו כפוף לסדרי דין או לדיני הראיות.

⁶ ס"ח התש"ס, עמ' 90.
⁷ ס"ח התשכ"ג, עמ' 50.

(ד) לצורך הבירור, רשאי הנציב לקבל מכל אדם או גוף, בתוך תקופה שיקבע ובאופן שיקבע, בכפוף לסעיף קטן (ג), כל ידיעה או מסמך העשויים לדעת הנציב, לסייע בבירור התלונה; מי שנדרש למסור ידיעה או מסמך כאמור, ימלא אחר הדרישה, והוראות סעיף 11, למעט פסקאות (1) ו-(3) של סעיף קטן (א), לחוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1968,⁸ יחולו, בשינויים המחויבים, על סירוב למלא אחר הדרישה.

(ה) לצורך הבירור רשאי הנציב לשמוע את המתלונן, את דיין הגיור הנילוו, וכל אדם אחר אם ראה תועלת בדבר.

(ו) הנציב יבחן את התלונות ויעביר את מסקנותיו בפני הוועדה.

(ז) השר רשאי לקבוע תקנות בעניין דרכי פנייה לנציב ודרכי פעולתו.

עובדי הרשות
25. (א) עובדי הרשות יהיו עובדי מדינה ויחולו עליהם הוראות חוק שירות המדינה (מינויים), התשי"ט-1959.⁹

(ב) בין עובדי הרשות יהיו ראש הרשות, סגן ראש הרשות, מנהל הרשות, היועץ המשפטי של הרשות וממונה על מכוני ההכנה לגיור.

רשם גיור
26. בכל מחוז ימונה רשם בית דין לגיור שתפקידו ייקבעו בידי ראש הרשות ומנהל הרשות.

תקציב הרשות
27. (א) תקציב הרשות ייקבע בחוק התקציב השנתי בתחום פעולה נפרד במסגרת תקציב משרד ראש הממשלה.

(ב) לעניין תקציב הרשות, יקראו את סעיפים 9, 11 ו-12 לחוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985,¹⁰ כך:

(1) בסעיף 9, ברישה, במקום "או עם ממונה אחר על סעיף תקציב, לפי העניין" יקראו "ועם מנהל הרשות כהגדרתו בחוק הגיור, התשע"ח - 2018 (להלן – מנהל הרשות)";

(2) בסעיף 11(א), במקום "השר הנוגע בדבר או ממונה אחר על סעיף תקציב" יקראו "מנהל הרשות";

⁸ ס"ח התשכ"ט, עמ' 28.

⁹ ס"ח התשי"ט, עמ' 86.

¹⁰ ס"ח התשמ"ה, עמ' 60.

- (3) בסעיף 12(ד), במקום "השר הנוגע בדבר או ממונה אחר על סעיף תקציב" יקראו "מנהל הרשות".
28. שכר דייני הגיור
שכרו של דין גיור והתשלומים האחרים שישולמו לו בתקופת כהונתו, ייקבעו על ידי החלטת הכנסת, והיא רשאית להסמיך לכך את ועדת הכספים. החלטות לפי סעיף זה יפורסמו ברשומות.
29. אגרות
השר בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת רשאי לקבוע אגרות עבור בקשה לגיור ועבור לימודים במכון הכנה לגיור.
30. הכרה בגיור שנערך בישראל
(א) גיור שנערך בישראל יהיה מוכר לעניין הוראות כל דין רק אם נערך על ידי בית דין לגיור ברשות הגיור, ולא תינתן כל נפקות חוקית לגיור שנערך בישראל שלא על ידי בית דין לגיור ברשות הגיור.
- (ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), אין בהוראות הסעיף הקטן האמור כדי למנוע את שינוי הרישום בפרטי הדת והלאום של תושב לפי סעיף 19 לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965,¹¹ על סמך תעודה ציבורית שאינה תעודת אישור לפי סעיף 2(2) לפקודת ההמרה.
31. הכרה בגיור שנערך בחוץ לארץ
(א) גיור שנערך על ידי קהילה יהודית מוכרת בחוץ לארץ יהיה מוכר לצורך חוק השבות, התשי"א-1950.¹²
- (ב) שר הפנים בהתייעצות עם השר רשאי לקבוע בתקנות כללים ותנאים שיבטיחו מניעת ניצול לרעה של הגיור לשם רכישת זכויות כלכליות או סיבה אחרת שאינה הצטרפות לעם היהודי.
32. ביצוע ותקנות
(א) השר ממונה על ביצועו של חוק זה והוא רשאי לקבוע תקנות לביצועו.
- (ב) ראש הרשות יקבע את סדרי הדיון של בתי הדין לגיור, והוא רשאי לקבוע כללי אתיקה לדייני גיור בהתייעצות עם הרבנים הראשיים לישראל.
- (ג) השר, בהסכמת שר האוצר, רשאי להחליט על תשלום החזרי הוצאות לחברי בית דין לגיור שאינם עובדי המדינה, בשיעור שיקבע.
33. תחילה ותחולה
תחילתו של חוק זה 30 ימים מיום פרסומו (להלן – יום התחילה), והוא יחול על הליכי גיור שיחלו ביום התחילה ואילך.

¹¹ ס"ח התשכ"ה, עמ' 270.
¹² ס"ח התשי"א, עמ' 159.

34. (א) כל זכות וכל חובה או התחייבות של מערך הגיור שפעל ערב תחילתו של חוק זה מכוח החלטות הממשלה מספר 3613 מיום י"א בניסן התשנ"ח (7 באפריל 1998) ומספר 3155 (ע/2) מיום 14 בפברואר 2008, יהיו של רשות הגיור שהוקמה כדין לפי הוראות חוק זה.
- (ב) כל תביעה שהוגשה בשם מערך הגיור כאמור בסעיף קטן (א) או נגדו, שהייתה תלויה ועומדת ערב יום הרישום, וכל עילה לתביעה כאמור שהייתה קיימת באותו מועד, יוסיפו לעמוד בתוקפן ויראו אותן כאילו הן של רשות הגיור או נגדה, לפי העניין.
- (ג) עד למינוי דייני גיור לפי סעיף 10 ימשיכו לכהן דייני הגיור שכהנו לפני תחילתו של חוק זה מכוח החלטות הממשלה האמורות בסעיף קטן (א).
- (ד) הליך גיור בבית הדין של מערך הגיור כאמור בסעיף קטן (א) שהדיון בו החל טרם תחילתו של חוק זה וטרם נסתיים יוסיף בית הדין של מערך הגיור לדון בו עד לסיומו על-אף כניסתו לתוקף של חוק זה.
- (ה) לאחר כניסתו של חוק זה לתוקף ועד למינויים של דיינים לפי סעיף 10 יוקמו בתי-דין שהרכבם יהיה שני רבני ערים ודיין גיור אחד שכהן לפני תחילתו של חוק זה שימנה ראש הרשות.

דברי הסבר

כללי גיור הוא הליך של המרת דתו של בן דת אחרת ליהדות. חוק השבות, התשי"י-1950, קובע כי יהודי הוא מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר, והוא אינו בן דת אחרת.

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, חיים בישראל כיום כ-400,000 אזרחים חסרי דת ואחרים שאינם נחשבים יהודים על פי ההלכה היהודית. חלקם עלו לארץ בגלי העלייה הגדולים של העשורים האחרונים ממדינות חבר העמים ומאתיופיה, מכוח חוק השבות, או נכנסו לארץ לפי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.

למרות חשיבותו הרבה של נושא הגיור, תחום זה לא זכה עד היום להסדרה כוללת ומקיפה באמצעות חוק. אמנם הממשלה קיבלה כמה החלטות משמעותיות בעניין, בעיקר החלטות ממשלה מס' 3155 (ע/2) מיום 14.2.2008 ומס' 3613 מיום 4.7.1998 שהסדירו את פעילותם של מערך הגיור הממלכתי ובתי הדין המיוחדים לגיור, אולם חוק בעניין הגיור לא נחקק עד היום. על היעדרו של חוק בתחום הגיור התריע בית המשפט העליון בכמה מפסקיו (ראו לעניין זה בג"ץ 1031/93 פסרו (גולשטיין) נ' שר הפנים, מ"ט (4) 661; בג"ץ 5070/95 נעמת נ' שר הפנים, נ"ו (2) 721; בג"ץ 7625/06 מרטינה רג'ובה נ. שר הפנים (פורסם באר"ש 31.3.2016).

ביום ב' בחשון התשע"ח-22.10.2017 מינה ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, את שר המשפטים ושר האוצר לשעבר, עו"ד משה נסים, לגבש המלצות בסוגיית הגיור בישראל. הצעת חוק זו מסכמת למעשה את עיקרי ההמלצות שבדו"ח שהוגש לממשלה.

סעיף 1 סעיף זה כולל את ההגדרות הנדרשות לצורך החוק המוצע – חלקן מהותיות וחלקן בעלות אופי "טכני". בין השאר, מוצע לקבוע כי "השר" לעניין חוק זה יהיה ראש הממשלה. כמו כן מוצע להגדיר את המונח "קהילה יהודית מוכרת" בהתאם לפסק דינו של נשיא בית המשפט העליון בדימוס, השופט ברק בבג"ץ 2597/99 טושביים נ' שר הפנים, נ"ט (6) 721. הגדרה זו היא לעניין הכרה בגיורים שנערכו בחוץ לארץ.

סעיף 2 מוצע לקבוע כי הגיור בישראל יהיה ממלכתי. סעיף זה שאינו סעיף ביצועי נועד לקבוע את העיקרון לפיו הגיור בישראל צריך להיות גיור ממלכתי ולא פרטי.

סעיף 3 מוצע לקבוע כי תוקם רשות לגיור ממלכתי שתהיה יחידת סמך במשרד ראש הממשלה.

סעיף 4 מוצע לקבוע את תפקידי הרשות בכללם: הסדרת הגיור בישראל, הפעלת בתי הדין לגיור, הסדרת מערך הלימוד וההכנה לגיור, פיקוח מנהלי על תהליך הגיור בצבא הגנה לישראל, הסדרת שירותי מילה וטבילה, מתן תעודות לפי סעיף 12(1) ו-2(2) לפקודת ההמרה, רישום לנישואין של מתגיירים המבקשים להירשם ברשות הגיור והפעלת אמצעי הסברה כדי לקדם ולעודד את הגיור בישראל. המטרה האחרונה שצוינה, נועדה להבהיר שתפקידה של הרשות אינו תפקיד פסיבי המצומצם אך ורק ליתן מענה לדרישות מצד המבקשים להתגייר, אלא תפקיד אקטיבי ליזום ולעודד אזרחים חסרי דת לבוא ולהתגייר.

סעיף 5 מוצע לקבוע את ראש הרשות, את תפקידיו ודרכי מינויו.

סעיף 6 מוצע לקבוע שלרשות הגיור יהיו 5 מחוזות של בתי דין לגיור בחמישה אזורים. יצוין כי כיום יש רק 4 מחוזות במערך הגיור. מוצע להוסיף מחוז חמישי באזור אשדוד כיוון שלפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נמצא כי במחוז זה מתגוררים עולים רבים מקרב עולי ברית המועצות, ויש יסוד להניח כי קיימת דרישה לבית דין לגיור נגיש במחוז זה.

סעיף 7 מוצע להגדיר את בתי הדין לגיור ואת תפקידיהם ולקבוע את המבנה של בתי הדין לגיור באופן דומה למבנה של מערכת היררכית של בתי דין של מחוז ובית דין גדול לערעורי גיור בירושלים. בנוסף מוצע לקבוע כי יוקם בית דין ייעודי לגיור קטינים כדי לתת מענה למבקשים להתגייר שהם קטינים, נוכח הידע המיוחד הנדרש לעניין גיור אוכלוסייה זו. כמו-כן מוצע לעגן בחוק את בתי הדין הצבאיים לגיור הקיימים כיום.

סעיף 8 מוצע לקבוע כי תוקם ועדה למינוי דייני גיור של 11 חברים שהרכבה מפורט בסעיף זה. ראש הממשלה או נציגו יעמדו בראש הוועדה וחבריה יהיו נושאי תפקידים ייעודיים (אקס-אופיציו). עוד מוצע כי יהיו בוועדה שני נציגי ציבור שימנה השר בהסכמת יושב ראש הסוכנות היהודית לארץ ישראל המינוי צריך לתת ביטוי למגוון הזרמים ביהדות, כלומר לזרמים שלא ניתן להם ייצוג במסגרת הרכב הוועדה.

סעיף 9 מוצע לקבוע את אופן הצעת מועמדים לדייני גיור.

סעיף 10 מוצע לקבוע את אופן מינוי דייני גיור על ידי הוועדה ולקבוע כי ועדת המינויים תמנה גם את הדיינים לבית הדין הגדול לערעורי גיור ולבית הדין לגיור קטינים.

סעיף 11 מוצע לקבוע את תנאי הכשירות להתמנות כדיין גיור כמפורט בסעיף זה.

סעיף 12 מוצע לקבוע כי רב עיר שמתקיימים בו התנאים האמורים בסעיף 11(א)(4) יהיה דיין גיור מתוקף תפקידו. המשמעות היא שרב עיר כאמור לא יזדקק למינוי על ידי ועדת המינויים, אלא הוא יוכל לשבת כדיין גיור בבית דין לגיור של הרשות מתוקף תפקידו.

סעיף 13 מוצע לקבוע את התנאים שבהתקיים אחד מהם תסתיים כהונתו של דיין גיור. כהונת דיין גיור תסתיים בהגיעו לגיל 70, בדומה לדייני בית הדין הרבני. לעומת זאת לגבי דייני בית הדין הגדול לערעורי גיור לא תהיה מגבלת גיל כאמור.

סעיף 14 מוצע לקבוע את הרכבי מותבי בית הדין לגיור כמפורט בסעיף זה. כך, מוצע שבכל הרכב יהיה לפחות דיין גיור אחד שאינו רב עיר. עוד מוצע לקבוע את אופן בחירת אב בית הדין בהרכב. כן מוצע לקבוע כי דיין גיור לא ישב בהרכב אם הוא עלול להימצא, במישרין או בעקיפין, במצב של ניגוד עניינים בשל עניין אישי או בשל סיבה אחרת. במקרה כזה יש צורך בקביעת הרכב אחר שידון בעניינו של המתגייר.

סעיף 15 מוצע לקבוע כי הגיורים שייערכו במסגרת הרשות יהיו לפי דין תורה.

סעיף 16 סעיף זה קובע הוראות לעניין הליך הגיור עצמו. מוצע לקבוע כי כל אדם המבקש להתגייר יוכל לבחור להתגייר בכל אחד ממחוזות הגיור ללא קשר למקום מגוריו (פתיחת אזורי גיור).

כמו כן, מוצע לקבוע כי הליך הגיור ייעשה לאחר סיום לימודים באחד המכונים ללימודי יהדות. יחד עם זאת, השר יוסמך לקבוע בתקנות נסיבות מיוחדות בהן המתגייר יהיה פטור מלימודים כאמור או מחלקם, למשל אם הוא כבר למד במסגרות אחרות וגילה בקיאות בענייני יהדות והלכה.

עוד מוצע לקבוע כי לאחר השלמת הליכי הגיור יחתום ראש הרשות על תעודת האישור לפי סעיף 12(1) לפקודת העדה הדתית (המרה) וכן שיראו בראש הרשות כראש העדה הדתית לעניין סעיף 12(1) לפקודה. לאחר מכן ייתן הממונה על המחוז למתגייר תעודה לפי הוראות סעיף 12(2) לפקודה. המשמעות היא שלא יידרש עוד אישור נוסף ותעודה זו תיחשב תעודת הגיור לכל דבר ועניין.

סעיפים 17 ו-18 מוצע לקבוע הוראות לעניין החלטת בית הדין לגיור והאפשרות של המתגייר עצמו להגיש ערעור על החלטת בית הדין לגיור שלא לגיירו לבית הדין הגדול לערעורי גיור. עוד מוצע לקבוע כי החלטת בית דין לגיור שלא הוגש עליה ערעור וכן

החלטת בית הדין הגדול לערעורי גיור תהיה סופית ולא תבוטל. החשיבות של הוראה זו היא שגוף אחר לא יהיה רשאי לקבוע שהגיור בטל או שאין לו תוקף. עניין זה הוא משמעותי גם נוכח מקרים שאירעו בעבר של ביטולי גיור וגם כדי להדגיש בפני המתגיירים שגיור שנערך ברשות לא ניתן לערער עליו ומשעה שניתנה התעודה הגיור הוא סופי והמתגייר הופך להיות חלק מהעם היהודי לכל דבר ועניין.

סעיף 19 מוצע לקבוע הוראות לעניין הגיור בצה"ל ובתי הדין הצבאיים לגיור. הוראות אלה מעגנות למעשה את מעמדם של בתי הדין הצבאיים לגיור הפועלים כיום.

סעיף 20 מוצע לקבוע כי קטין יהיה רשאי לבחור להתגייר בבית דין לגיור קטינים או בכל אחד מבתי הדין הרגילים במחוזות. הבחירה תיעשה בכפוף לחוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות, התשכ"ב-1962.

סעיף 21 מוצע לקבוע הוראות לעניין רישום נישואין של מתגיירים, וזאת כדי להקל על הליך רישום הנישואין של המתגיירים ובדומה למצב הקיים כיום.

סעיף 22 מוצע לקבוע הוראות לעניין גיור של נתינים זרים. הוראות אלה נועדו לאזן בין הצורך של המדינה להבטיח שהליכי הגיור לא ינוצלו לרעה לשם קניית מעמד בישראל או טובות כלכליות, לבין הצורך לתת מענה לאלה הרוצים בכנות להצטרף לעם היהודי. הוראות אלה נועדו לייצר פישוט בקבלת החלטות בעניין נתינים זרים. התנאי לגיור של נתין זר יהיה קבלת אישור מוועדה של שני חברים המונה דין גיור מכהן ונציג של שר הפנים מקרב עובדי משרדו. יתר ההוראות שנועדו כאמור למנוע ניצול לרעה של הליכי הגיור ייקבעו בתקנות שיתקין שר הפנים בהתייעצות עם השר.

סעיף 23 מוצע לקבוע שעל דיני גיור שלא מונו על ידי ועדת המינויים ושאינם רבנים צבאיים, כלומר רבני עיר הממונים מתוקף תפקידם ואינם עובדי מדינה, יחול חוק שירות המדינה (משמעת), התשכ"ג-1963, בשינויים המחויבים, בפועלם כדיני גיור, כאילו היו עובדי המדינה. יודגש כי הדין המשמעותי של נציבות שירות המדינה יוחל עליהם רק כשהם פועלים כדיני גיור ברשות ולא כאשר הם פועלים כרבני עיר.

סעיף 24 מלבד הליכי המשמעת, מוצע לקבוע נציב תלונות על דיני גיור שיבחן תלונות בעניין התנהלותם של דיני גיור ויעביר את המלצותיו בפני ועדת המינויים. הוראות סעיף זה דומות בחלקן לנציב תלונות הציבור על שופטים.

סעיפים 25 ו-26 מוצע לקבוע הוראות לעניין עובדי הרשות שיהיו עובדי מדינה. כך,

מוצע לקבוע תפקידים מהותיים שיהיו ברשות. כמו כן, מוצע לקבוע כי בכל מחוז ימונה רשם בית דין לגיור שתפקידיו ייקבעו בידי ראש הרשות ומנהל הרשות.

סעיפים 27-29 סעיפים אלה קובעים הוראות בענייני תקצוב ושכר. מוצע לקבוע הוראות לעניין תקציב הרשות בדומה לחוקים אחרים שקובעים פעילות של יחידות סמך ממשלתיות. עוד מוצע לקבוע כי שכר דייני הגיור ייקבע על ידי החלטת הכנסת, והיא רשאית להסמיך לכך את ועדת הכספים. החלטות לפי סעיף זה יפורסמו ברשומות. הוראה זו דומה לקבוע לעניין דייני בית דין דתי. כמו כן, מוצע לקבוע הסמכה לעניין קביעת אגרות.

סעיף 30 מוצע לקבוע הוראות לעניין הכרה בגיורים שנערכו בישראל. כפי שנקבע בפסיקת בית המשפט העליון, ממשלת ישראל רשאית להקים מערך גיור מכוח סמכותה השיורית, אולם היא לא רשאית לקבוע שרק גיורים של מערך הגיור הממלכתי יוכרו על ידי רשויות המדינה. לשם כך נדרשת חקיקה. לפיכך, מוצע לקבוע הוראה זו בחקיקה ראשית בהתאם להמלצות שבדו"ח. יחד עם זאת, מוצע שלא לשנות את הקביעה שנקבעה בבג"ץ **נעמת נ' שר הפנים**, נ"ו (2) 721, לעניין שינוי הרישום בפרטי הדת והלאום של תושב לפי סעיף 19ג לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965, על סמך תעודה ציבורית שאינה תעודת אישור לפי סעיף 2(2) לפקודת ההמרה. בהתאם לפסיקה זו, ניתן לבקש מפקיד המרשם לשנות את הרישום בהתאם לפסק דין הצהרתי של בית משפט לעניין הגיור.

סעיף 31 מוצע לקבוע הוראות לעניין הכרה בגיורים שנערכו בחוץ לארץ. סעיף זה מעגן למעשה את הקביעה של השופט ברק בבג"ץ 2597/99 טושביים נ שר הפנים, נ"ט (6) 721. קביעה זו היא שגיור שנערך על ידי קהילה יהודית מוכרת בחוץ לארץ יהיה מוכר לצורך חוק השבות. בהתאם לפסיקה זו אף הוכרה זכותה של המדינה לקבוע כללים ותנאים שיבטיחו מניעת ניצול לרעה של הגיור לשם רכישת זכויות כלכליות או סיבה אחרת שאינה הצטרפות לעם היהודי. בהתאם לאמור אכן נקבעו כללים על ידי משרד הפנים. לפיכך, מוצע להסמיך את שר הפנים בהתייעצות עם השר לקבוע תקנות כאמור.

סעיף 32 מוצע לקבוע כי ראש הממשלה יהיה ממונה על ביצוע חוק זה ועל תקנותיו. עוד מוצע לקבוע כי ראש הרשות יקבע את סדרי הדיון של בתי הדין לגיור, והוא רשאי לקבוע כללי אתיקה לדייני גיור בהתייעצות עם הרבנים הראשיים לישראל. כמו כן, מוצע לקבוע הסמכה לעניין קביעת תקנות בעניין החזרי הוצאות לדיינים שאינם עובדי מדינה כדוגמת הוצאות נסיעה.

סעיף 33 מוצע לקבוע כי תחילתו של חוק זה 30 ימים מיום פרסומו, והוא יחול על הליכי

גיור שיחלו ביום התחילה ואילך.

סעיף 34 מוצע לקבוע הוראות מעבר לעניין הקמת הרשות. כדי לייצר המשכיות בפעילות הגיור, מוצע לקבוע כי הזכויות והחובות של מערך הגיור הממלכתי שהוקם ופעל מכוח החלטות הממשלה המפורטות בסעיף יהיו של הרשות. הוראות דומות חלות גם לגבי תביעות והליכים משפטיים.

כדי לא ליצור חלל בפעילות הגיור, מוצע לקבוע כי דייני הגיור במערך הגיור הממלכתי יוסיפו לכהן עד למינוי דייני גיור חדשים על ידי ועדת המינויים. ברור כי ועדת המינויים רשאית למנות את דייני הגיור המכהנים במערך הגיור, או את חלקם, להמשך כהונה, שכן אחד מתנאי הכשירות הוא מי שכיהן בעבר כדיין גיור במערך הגיור.

הליכי גיור שהחלו במערך הגיור יסתיימו במסגרת מערך הגיור. יחד עם זאת, ברור שאין מניעה מאדם שכבר החל בהליכי גיור במערך הגיור הממלכתי לפתוח הליכי גיור חדשים ברשות, ויש להניח כי יובאו בחשבון הליכי הגיור שכבר התבצעו במערך הגיור.

נספח ד'

רבני ערים כדייני גיור

נושא הגיור ע"י רבני ערים עורר מעת לעת ויכוח בין מחייבים לבין שוללים¹³.

מסתבר שלא הייתה אחידות בהחלטות הרבנות הראשית בנושא זה. היו תקופות שהתפקיד הוטל על רבני הערים ולפחות גם על רבני הערים והיו תקופות שנושא הגיור הופקד בידי בתי הדין הרבניים בלבד.

כך למשל בשנת תשל"ז-1977 החליטה מועצת הרבנות הראשית בנשיאותם של הרבנים הראשיים לישראל, **הרב עובדיה יוסף והרב שלמה גורן** זיכרונם לברכה לאשר גם לרבני הערים לערוך גיורים באמצעות בתי-דין שיורכבו מרבנים מוסמכים באותן ערים.

היו שביקרו זאת אבל מועצת הרבנות הראשית, בשנת 1984, הפעם בנשיאותם של הרבנים הראשיים לישראל **הרב אברהם שפירא והרב מרדכי אליהו** זיכרונם לברכה קיבלה החלטה המגנה את הביקורת, וזו לשונה:

"כל המערער על-כך מוציא לעז. לא יתכן לאמר שהם אינם בני סמכא ופוסקים שלא כהלכה. אם כך לא על הגרות שלהם יש לערער אלא על כל ההוראות שלהם שהם מורים יום יום והס קטיגור מלומר כן".

יתר על כן ידוע **שהראשון לציון הרב מרדכי אליהו** זצ"ל וקודם לכן הרב הראשי לישראל, הרב שלמה גורן זצ"ל, מינו רבני ערים והטילו עליהם לגייר והם גיירו לא מעטים. כך היה גם בתקופות אחרות.

בהופיעו בפני ועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת בשנת 1976 ביקש **הראשון לציון הרב עובדיה יוסף** זצ"ל להימנע מגיורים על ידי רבני ערים: "אם תתנו לכל רב ורב בכל מקום ומקום להחליט זה פתח רע מאוד. אינני רוצה לדבר חלילה על הרבנים אבל ע"י כך פותחים בלחץ עליהם".

אכן אין להמעיט, חלילה, בדבריו של כב' הרב זצ"ל ויש להקשיב להם, אלא שכב' הראשון לציון עצמו היה שותף להחלטת מועצת הרבנות הראשית בשנת 1977 שהוזכרה לעיל, לאשר לרבני הערים לערוך גיורים. יש להניח שנמצאה הדרך להתגבר על החששות שהיו קודם לכב' הראשון

¹³ בעניין זה יש לציין את הצעת חוק לתיקון פקודת העדה הדתית (המרה) (גיור על ידי רב עיר ומועצה מקומית), התשע"ד-2014 של ח"כ אלעזר שטרן, וכן את החלטת הממשלה מס' 2147 מיום 2.11.2014 בעניין מותבי גיור מקומיים שבוטלה מאוחר יותר.

לציון ז"ל. נציין שהחשש מנטיות לעשיית ממון מגיורים שעליו רמז כב' הרב בוועדת הפנים, לא הייתה על ידי רבני ערים דווקא, או רק על ידם אלא יותר על ידי בתי-דין פרטיים.

נימוק נוסף לשלול גיורים על ידי רבני ערים הוא שברוב הצעות החוק שהוצעו על ידי חברי כנסת ומלומדים אחרים דובר שכל רב עיר יקים לעצמו ביי"ד לגיור. "אי אפשר שכל רב עיר יוכל להקים לעצמו ביי"ד לגיור בכל מקום בארץ" – טען ח"כ אורי מקלב מסיעת "יהדות התורה" גם הערה זו צריך להקשיב לה.

לאחר ששקלנו את החיוב ואת השלילה כמובא לעיל הגענו למסקנה שחשוב ורצוי שרבני עיר ישמשו דייני גיור אבל שמנו אל לבנו את ההערות שהושמעו בענין זה. לפיכך בהצעת החוק המוצעת על-ידינו עשינו סייגים לחששות אלה ופרקנו אותם. לאמור: רב עיר בקבלו סמכות לגייר, יעשה זאת כחלק מהתפקידים המוטלים עליו כרב העיר ולפיכך לא יקבל שכר על עשייתו בתחום הגיור, אלא רק את שכרו כרב העיר בלבד, וגם לא כל תשלום אחר. נזכיר גם כי בהצעתנו קבענו שדייני הגיור יהיו כפופים לדין המשמעתי של עובדי שירות המדינה. כמו כן איננו מציעים שכל רב עיר ירכיב לו בית דין כאוות נפשו, כפי שהוצע עד כה. אנחנו מציעים להקים בתי-דין בעלי סמכות שיפוטית וכאשר מדובר בסמכות שיפוטית קיימת הירארכיה, דהיינו דין לא ממנה לעצמו הרכב, נשיא בית-הדין עושה זאת ובמקרה שלנו ראש רשות הגיור הוא שיקבע את הרכב בית-הדין ובכל מקרה אחד מחברי ההרכב יהיה מקרב דייני בית-הדין הממלכתי לגיור.

יתר על כן קבענו כי לא כל רב עיר יכול לשמש דין גיור אלא אותם רבני עיר בתנאי שעברו בחינה של הרבנות הראשית בנושא גיור ומילה או שהם מכהנים בתפקידם לפחות 10 שנים.

משנמצאה הדרך הראויה למנוע תופעות לא רצויות סברנו כי מכל הבחינות טוב ונכון לשתף את רבני הערים שהם כולם מוסמכי הרבנות הראשית במעשה הגיור, בכפוף לתנאים שקבענו לעיל, ואנו מקווים כי מעתה לא יהיו עוררין על-כך, ותשרור תמימות דעים בסוגיה זו.